

Slønə nga masləkee ənji nga Slandana

¹ 'Ya'ə Tawəfilasə, ma asəkə ləkələkataaki nga təkəŋwanə, kə nyaahə nyi sətə d̄aad̄ii Yeesu patə da sətə jigunyi ci, daga saa'itə 'watəgi ci sləna ² ha'ə mbu'ya ka saa'itə ŋgirə Əntan̄fə tə ci aadəgyə. Ma taabu'u ŋgirə Əntan̄fə tə ci aadəgyə, kə d̄ii ci wabənə ka ənjitə shi ca ta'i dagi baawəda nga Malaaba Ma'yanə, kaa təya ndzaa ka masləkee ənjaakii. ³ Kə baarii ci ka tii naakii nə da i əpinə amakii nga baanə ənfwadə pu'unə. Kə d̄aad̄ii ci uushi'inə lan̄ə ətə ca baarii oo'i, da i əpinə nə ci. Ca wabə ka tii agyanə *ŋwan̄juunə nga Əntan̄fə. Ma ətsə patə, kə slənyi daba'ə əntənaakii da madənaakii agi maməətə ənja. ⁴ Ma ka əndə'i uusəra, ci ahadatii, kə bii ci ka tii, "Goona dzəgi asəkə vəranə nga Urusaliima zəku'i, gəramə sətə bii nyi viinə koonə, waatoo, sətə bii Daadə oo'i, ka viinə nə ci koonə. ⁵ Acii də ma'inə d̄ii Yoohana bapətisəma ka ənja. Amma, ma aakəŋwa gi'u, bapətisəma də Malaaba Ma'yanə nuuna upaa."

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

⁶ Makə libə Yeesu da masləkee ənja, kə ləgyuyi tii ka ci, əŋki tii: "Slandana, əndzə'i nə hə ka ənəpaaginə ka ənji *Isərayiila də ŋwan̄juunatii

1:1 1.1 Luka 1.1-4. **1:2** 1.2-3 10.41; 13.31; 28.23; Luka 24.36-42,46-51; 1 Tim. 3.16. **1:4** 1.4-5 Luka 3.16; 24.49; Yooh. 14.16.

kwa?” ⁷ Əŋki Yeesu ka tii, “Kə kəŋee Daadə ka saa'ikii da zamanakii agi baawədaakii. Ma una, pooshi unə ka shiinə taa guci dʼaadʼanə uushi'iitsa. ⁸ Amma shiimə oo'i, ka viinə nə Əntaŋfə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ci nuuna upaa baawəda, koonə ndzaanə ka ənji waaza wabənaaki asəkə vəranə ŋga Urusaliima da i hara hanyinə ŋga Yahudiya da i *Samiya, dəŋə ka hatə ənyagi hanyinə.” *

⁹ Uudəpaanə ŋga Yeesu tə wabəətsa, təya tsaamə tə ci, Əntaŋfə a ŋgərətə tə ci aadəgyə, kurabiinə a rarə'igi də ci anə ginətii. ¹⁰ Ma təya tsaamə aadəgyə, ca dzə də ndərənə. Ma nee tii, wata wiitsə ənji bəra'i abitii da i mabwadada kəjeerənə ashitii. ¹¹ Təya ba ka masləkee ənji, “Unə ənji Galili, mi dʼii unə kəŋə kəŋə ka tsaamənə aadəgyə kwa? Yeesu ətsə ŋgərətə Əntaŋfə tə ci aadəgyə abii unə, ha'ə nii kəya ənya makə sətə nee unə pyalə ci aadəgyə.”

Tadə madəbama ŋga Yahuda

¹² Ma daba'əkii, wata masləkee ənjə a jimagerə anə giŋwə ŋga Zayitunə, təya ənya aa Urusaliima; ka dʼanə nə dzadənəkii bahə kilo-omeeta rəŋwə. ¹³ Makə mbu'i tii, təya ndərəgi aanə maduunə kuvə anə əndə'i ətə izee tii ka ndzaanə davə. Ma ənjitə dzii də nə dava, tii nə i Piita da Yoohana da Yakubu ba'a Andərawəsə, i Filibusə da Tooma, Barətalawusə da Mata,

1:6 1.6 Luka 24.21. **1:7** 1.7 Mar. 13.32. * **1:8** 1.8 Luka 24.47-48; ənji waaza wabənaaki: 1.21-22; 2.32; 3.15; 5.32; 10.39; Yooh. 15.27. **1:9** 1.9 Luka 24.51; Yooh. 6.62; 1 Piita 3.22. **1:10** 1.10 Luka 24.4. **1:11** 1.11 Luka 21.27; Səniinə 1.7. **1:12** 1.12 Luka 24.52.

ændø'i Yakubu uuzønø nga Haløfa, Simoonø ændø moo dimwaanø nga hanyinaakii, ba'a Yahuda, uuzønø nga Yakubu. ¹⁴ Mariyaama mæci Yeesu i ndzækəŋushi'inø nga Yeesu da i hara makinø patø, davø nø tii, tøya ləbø dø nø dø moodəfə rəŋwə agi kədiinø acii Əntəŋfə taa ŋgutə saa'i.

¹⁵ Ma agi saa'ita, kə dzii əŋji nə'unø dø na, kə mbu'i laŋənətii bahø gya'ə da pupusərə. Piita a maɔtøtə ahadatii, ca wabø ka tii, əŋki ci: ¹⁶ "Ndzækəŋushi'inəkya, kə wabi Malaaba Ma'yanø da ma *Dawuda agyanø Yahuda øtø ɔaarii tø Yeesu ka əŋja. Ma wabənaakii, kə ndzaa tyasə, see a ɔa ki ka goŋga, waatoo sətšø ɔii tø Yahuda. ¹⁷ Acii ma Yahuda, kə ndzaa ci ka ændø gaamø, Yeesu ta'i tø ci kaama slønø ka ha rəŋwə ka Əntəŋfə. ¹⁸ Amma ma ci, kə ɔərəgi ci ra dø kwabatø upaa ci agi bwaya slənaakii. Ma daba'əkii, ca kulagi aa pa, səkəkii a tsəərəgi, aginaakii a əjagi patø. ¹⁹ Əŋji Urusaliima patø, kə fii tii haalaakii. Ci ɔii kavø tii ləmø ka rəkii dø uuratii Akalədama, makø bana, 'Rø nga idəna'. ²⁰ Tø'i manaahəkii asəkø ləkələkətø nga Jabuura:

'Ka ndzaanø nə yaakii uufinø zabø,
ga ændø a ndzaanø davø.'
Kø nyaahø əŋji øsø:

²¹ 'See a ŋgərə ændø'i ændø slənaakii.'

1:13 1.13 Luka 6.14-16. **1:14** 1.14 Luka 23.49. **1:16** 1.16 Jab. 41.10. **1:18** 1.18-19 Mat. 27.3-8. **1:20** 1.20 Jab. 69.26; 109.8. **1:21** 1.21-22 Luka 1.2; 3.21; 24.51.

Makə ha'ə dʒii əna, ma ənjinə nja dzəədzə deenə oogə da i Yeesu Slandanaamə taa guci patə, ²² 'watəginə ka yibə bapətisəma nga Yoohana ka Yeesu, ha'ə ka saa'itə ngirə Əntanʃə tə ci aadəgyə, ma əndə rəŋwə agi ənjitsa, tyasə, ka ndzaanə nə ci ləbə deenə, ina baaba madʃənə nga Yeesu agi maməətə ənja."

²³ Makə fii ənji ha'ə, təya tadə ənji bəra'i, waatoo Yusufu ətə ci ənjə a 'wa tə ci Barəsaba taa Yusətusə, tii da Matiyasə. ²⁴ Wata təya kədii, əŋki tii, "'Ya'ə Slandana, kə shii hə sətə a ədzəmə ənji patə, ʃaarii keenə ahada ənjinə bəra'i taa tə wu ta'i hə, ²⁵ kaa ca ngərə slənə nga əndə sləkeenə ənə kagi Yahuda, makə kə pyalə ci saakii makə sətə dəbee ka ci." ²⁶ Ma daba'əkii, təya kapaa haalakii akəŋwacii Əntanʃə kaa ca ʃaarii ka tii taa tə wu ta'i ci. Wata ca ʃaarii ka tii tə Matiyasə. Kə ndzaa Matiyasə ka pu'u aji bəra'inə nga masləkee ənja.

2

Jiganə nga Malaaba Ma'yanə

¹ Makə mbu'ya uusərə nga kumənə nga *Peentakoosa, kə dzatə ənji nə'unə də nə patə ka ha rəŋwə. ² Pii təya fa lyaamanə nga uushi dadagyə makə laamənə nga mandalə məʃa. Wata laamənəkii a nagi kuvətə dzatə tii də nə davə. ³ Wata təya nee ka uushi a jiga makə gana nga gunə. Ca taala, ca təkəgi agyanə taa wu patə davə. ⁴ Malaaba Ma'yanə a

1:24 1.24 Yooh. 2.24-25. **1:26** 1.26 Waʃ. 16.33. **2:1** 2.1 Leew. 23.15-21; Dzək. 16.9-11. **2:3** 2.3-4 Luka 3.16.

naanatə ədzəmətii patə, təya ndzanə wabənə də uuranyinə kama kama makə sətə vii Malaaba Ma'yanə ka tii waabənə. *

⁵ Ma gatə də Urusaliima, tə'i *Yahudiinə ətə ca ɲɟwalə tə Əntanfə shiishi agyanə hanyinə ɲga duuniya patə. ⁶ Makə fii ənji wazənə, kə dzii ənji də nə lanə. Haŋkalatii a gwazəgi, acii kə fii tii təya wabə də uura ɲga taa ɲgutə əndə ahadatii. ⁷ Kə dīi ka tii ka sə ɲga hurəshishinə ka shaŋə, təya ba, “Əntaa ənji Galili nə ənjitsə ca wabə pata? ⁸ Ya əna, iitə dīi mbee tii ka wabənə də uura ɲga taa ɲgutə əndə ahadaama? ⁹ Wiinə kə shaamə agyanə hanyinə ɲga Parətiya, Madiya, Ilamiya, Misaputamiya, Yahudiya, Kapadasiya, Puntu, Asiya, ¹⁰ Firigiya, Paməfliya, Misəra, i da purəŋa Libiya ətə ɲga Sirina, i Yahudiinə da ənjitə dəməgərə aɡi diina ɲga Yahudiinə, kə shi tii daga də Rooma; ¹¹ wiinə kə shi hara ənji gaamə daga də Karita da Arabiya: wanaamə patə ka fanə təya ba aɡi uuranyinə gaamə tə maŋgwaarə slənətə slənyi Əntanfə.” ¹² Makə gwazəgi haŋkalatii patə, təya ləɡwa ahadatii tuu'ina, “Mi saŋə cii kəya moo baariinə kaama?”

¹³ Amma, ma hara ənja, təya gwanə ka ɲusənə, əŋki tii, “Kə sii əjninə ənvwa.”

Waazanə ɲga Piita

¹⁴ Wata Piita a maɖətə da masləkee ənjitə pu'u aməntanə. Ca maɖee ka uurakii, ca wabə

* **2:4** 2.4 Malaaba Ma'yanə a naanatə ədzəmətii: 4.31; 6.3,5; 7.55; 8.17; 10.44; 11.15,24; 13.9; 15.8; 19.2,6; makə sətə vii Ma'yanə ka tii wabənə: 4.31; 10.45-46; 19.6; 1 Koor. 12.10; 14.2-12. **2:7** 2.7 1.11. **2:12** 2.12 1 Koor. 14.23.

ka tii, əŋki ci, “Unə ənji Urusaliima da hara Yahudiinə makə nyi, fatəmə ŋga'ə, kaa nya ba koonə: ¹⁵ ma ənjina, masamə tii ənvwə makə sətə cuuna hiima, acii ma'ə uusəra magiramə zəku'i. ¹⁶ Amma, fatəmə kaa nya ba koonə sətə bii anabi Yawalə:

¹⁷ 'Ma bii Əntaŋfə, ma agi muudinə ŋga zamana,

ka shinə nə Malaaba Ma'yanə aagyanə ənji patə, manjeevənə goonə ŋguyirənə da makinə, ka
 ɗanə nə tii anabaakwaanə;
 ma daguyinə goonə, ka baariinə nə Əntaŋfə ka
 tii gooŋgaanaakii,
 masariinə goonə əsə, ka səniinə nə tii.

¹⁸ Gooŋga boo, ma maviinaaki ŋguyirənə da makinə,

ka kyanə nə nyi Malaaba Ma'yanaaki aanətii ka saa'ikii,

ka ndzaanə nə tii ka anabiinə.

¹⁹ Ka ɗanə nə nyi sə ŋga hurəshishinə daga dagyə da agyanə hanyinə əsə;

ka jigənə nə idənə da gunə da makiirənə mandəkii.

²⁰ Ka zhi'iginə nə uusəra ka təkunə.

Ka zhi'iginə nə ləgidə dizə makə idəna.

Ma ətsə patə, ka ɗanə taabu'u nə maɗuunə uusərə ŋga

Slandanaamə a mbu'ya.

²¹ Taa wu kədii luupaanə acii Slandana,

ka mbəɗənə nə ci.' ”

²² Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, “Unə ənji Isərayiila, fatəmə wabənaaki ŋga'ə. Ma

Yeesu əndə Nazaratu, kə ƒaarii Əntaŋfə oo'i, ci sləkee ka ci, ci nee unə slənyi Əntaŋfə sə ŋga hurəshishinə də baawəfa laŋə daciikii ahadoonə. ²³ Aacii unə kavə Əntaŋfə tə ci makə sətə ƒii ci aniya ŋga ƒanə. Kə kavuunə tə ci aacii bwaya əŋji, təya gwa'avə tə ci aashi ənfwə, ca əntəgi. ²⁴ Amma kə ŋgiragi Əntaŋfə tə ci agi zəmənə ŋga wa, ca madəe ka ci agi maməətə ənja, acii pooshi wə da baawəfa agyanəkii bahə ca gigisləpaa tə ci. ²⁵ Acii kə wabi Dawuda agyanəkii, oo'i:

'Wanyinə ka neenə ka Slandanə akəŋwaciiki taa guci patə,

agi tsakənə nə ci tə nyi acii ga nya gugu'i.

²⁶ Ci nə ədzəməki ka ƒa moodasəka əsə, agi wabənə nə nyi ŋga moodasəka.

Taa ŋgahi ka əntənə nə nyi, agi kanə nə nyi na,

²⁷ acii kə shii nyi: 'ya'ə Əntaŋfwaakya, paa hə ka vugədəgi əpinaaki aagi ənjagu'u, paa hə ka bwasee ka shishinə ŋga əndə slənaaku kaa ca ƒəsləgi.

²⁸ Kə ƒaarii hə ka nyi rəgwanyinə ŋga upaa də əpinə.

Ka ƒanə nə nyi moodasəkə laŋə, acii agi ndzaanə nə hə da nyi.' "

²⁹ Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, "'Ya'ə ndzəkəŋushi'inəkya, takumə kaa nya bagi koonə furəŋə. Ma dzədzəshi'inaamə Dawuda,

2:22 2.22 Luka 24.19; Yooh. 3.2; Slønə 2.43; 4.30; 5.12-16; 6.8; 14.3; 15.12; 19.11-12; Rooma 15.19; Ibər. 2.4. **2:23** 2.23 3.15; 4.28; 7.52; Luka 23.33; 1 Tees. 2.15. **2:24** 2.24 3.15; Luka 24.5.

2:25 2.25-28 Jab. 16.8-11. **2:27** 2.27 13.35.

kə əŋki ci, kə ŋgədfəgi əŋji tə ci, kədəhə daamə nə nə ŋga gu'waakii ka ha'ə dənə ənshinə.

³⁰ Amma, ma ci ma'ə da i əpinə, anabi ŋji ci, kə shii ci kə ji'i Əntan̄fə ka ci oo'i, kadə nə əndə rəŋwə agi jijinaakii a ŋgərə dəgələ ŋwanuunaakii.

³¹ Agyanə madənə ŋga *Aləmasiihu agi maməətə ənja wabi Dawuda ha'ə. Aciikii bii ci, pooshi Əntan̄fə ka bwaseenə ka ci a gu'u. Taa shishinəkii əsə, pooshi ka bəslənə.

³² Ma Yeesutsa, kə madee Əntan̄fə ka ci agi maməətə ənja. Inə ənə ganə patə, seedawanyinə niinə.

³³ Kə dūunətə Əntan̄fə tə ci, ca ndzanee ka ci da ciizəmakii. Əntan̄fə Dii a vii ka ci Malaaba Ma'yanə, makə sətə shi ca bii daga ŋukə. Yeesu a pukyağərə keenə əsə, ci ətsə cuuna nee, una fa əsə. † ³⁴ Acii əntaa Dawuda ŋgirə aadəgyə, amma ci maa, kə bii ci oo'i,

‘Əŋki Əntan̄fə Slandanə ka Slandanəki,

ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

³⁵ Ka kavənə nə nyi tə əŋji daawaanaaku aatsaa sədfəku.’

³⁶ Acii ha'ə, wa əŋji Isərayiila patə a shii tantanyinə, ma Yeesu ətə gwa'avuunə tə ci aashi ənfwa, tə ci kavə Əntan̄fə ka ndzaanə ka Slandanə da Aləmasiihu.”

2:29 2.29 1 Meem. 2.10; Slønə 13.36. **2:30** 2.30 2 Sam. 7.12-13,16. **2:31** 2.31 Jab. 16.10. **2:32** 2.32 1.8. † **2:33** 2.33 ca ndzanee ka ci da ciizəmakii: 2.34; 3.13; 5.30-34; 7.55-56; Mar. 16.19; Luka 20.42; 22.69; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1; Ibər. 8.1; 1 Piita 3.22; ca pukyağərə keenə Ma'yanə: 1.4; Yooh. 14.16-17; 15.26. **2:34** 2.34-35 Jab. 110.1; Luka 20.42-43; Ibər. 1.13. **2:36** 2.36 3.15.

³⁷ Makə fii ənji ha'ə, kə tabətə moodəfətii, təya ləgwa a ma Piita da a ma hara masləkee ənji, əŋki tii, “Ndzəkəŋushi'ina, iitə daniina?”

³⁸ Əŋki Piita ka tii, “Baamə ka Əntaŋfə, bwaseemə ka 'waslyakəənə goonə, taa wu ahadoonə, ca luu yibə bapətisəma agi ləmə ŋga Yeesu Aləmasiihu, kaa Əntaŋfə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə, ca vii koonə Malaaba Ma'yanaakii.

³⁹ Acii koonə dīi Əntaŋfə aləkawalə ŋga vii Malaaba Ma'yanə da ka man-jeevənə goonə da patənə ŋga ənjitə dzadə, taa moonə 'wii ci patə aabiikii.”

⁴⁰ Kə wabi Piita ka tii laŋə, ca ka ka tii hiima, əŋki ci, “Təkeemə ka noonə na da bwaya ənji ŋga zamanana koonə luupaa də noonə na, acii bwaya ŋgəra'utə nə təya sa.”

⁴¹ Laŋənatii, kə liwə tii wabənaakii, ənjə a yibə ka tii bapətisəma. Kə mbu'i bahə dəbu'u makkə nə ənjitə vii gooŋga uusərəkii. ⁴² Kə dīi tii gazhi'waanə ŋga fa sətə nji masləkee ənjə a dzəgunə ka tii, təya ndzaanə də ədzəmə rəŋwə, təya zəmə ka hakii, təya dfa də'wa ka Əntaŋfə əsə.

Ndzaanə ŋga ənji nə'unə

⁴³ Kə dīi Əntaŋfə sə ŋga hurəshishinə ŋgaanŋa'ə dācii masləkee ənja, ka ha'ə kə əsəgi ŋgwalənə tə ənji patə. ⁴⁴ Ənji nə'unə patə, kə ndzaa tii rəŋwə, təya viishi patənə ŋga sətə ətee əndə'i əndə ahadatii, ⁴⁵ təya dərəmagi

2:37 2.37 16.30; Luka 3.10,12,14. **2:38** 2.38 3.19; Luka 3.3.

2:39 2.39 Isaa. 57.18-19; Af. 2.17. **2:41** 2.41 2.47; 4.4; 5.14;

6.1,7; 8.4; 11.21,24; 12.24; 13.49; 16.5; 19.20; 21.20; 2 Tees. 3.1.

2:44 2.44-45 4.32-35.

də uushi'inatii, təya vii kwabakii ka taa wu ətə ətəe ahadatii. ⁴⁶ Pukyanə nga ha patə, agi dzatənə nə tii də nə asəkə *yi nga Əntanfə də moodəfə rənwə, təya zəəməshi asəkə yinyinatii də moodasəkə da mabanee ma'yanə. ⁴⁷ Təya dəla də Əntanfə, təya upaa dələnə əsə acii ənji patə. Ma Slandana, uusərə patə nə ci ka tsakəvənə aashitii tə ənjitə upaa luupaanə.

3

Mbədəpaanə də mahurəməsə ənda

¹ Ma ka əndə'i uusəra, i Piita da Yoohana a dzə aasəkə yi nga Əntanfə ətsə tibisə makkə nga kədəwanə, waatoo saa'i nga də də'wa.

² Tə'i əndə'i əndə gatə a uura mayi nga Əntanfə. Ma uura mayitsa, 'Dagwakii' ci ənjə a 'wa. Mahurəməsəkii daga poonə tə ci nə əndəkii. Pukyanə nga uusəra patə nə ənjaakii ka kiranə tə ci aa dəvə, təya kapaa tə ci, kaa ca kədii sataka acii ənji dzənə aasəkə yi nga Əntanfə. ³ Makə nee ci ka i Piita da Yoohana təya dəmə aasəkə yi nga Əntanfə, ca kədii sataka aciitii. ⁴ Wata i Piita da Yoohana a tsaamə tə ci, əŋki Piita ka ci, "Tsaamuu tiinə." ⁵ Ca tsaamə tə tii də nga'ə. Ma nə ci ka nəhənə, ka upaanə nə ci uushi aciitii. ⁶ Wata Piita a ba ka ci, "Paa nyi da kwaba shanjə, amma, ma səndə upaa nyi, ka viinə nə nyi ka hə. Də baawəfa nga Yeesu *Aləmasiihu, əndə Nazaratu, madətə, wiiwu." ⁷ Wata Piita a kəsətə ciinəkii da ciizəma, ca madəe ka ci. Pii kə upaa sədəkii da idəkii

2:46 2.46 Luka 24.53. **2:47** 2.47 2.41. **3:1** 3.1 10.3,9,30.
3:2 3.2 14.8.

ņgeerənə. ⁸ Həryatə əndətə a madətə, ca kəŋaanə, ca 'watəgi wiinə. Wata ca dəməgərə atsatii. Ca wii, ca dzə də ləəfənə, ca dzə də dələnə də Əntanfə.

⁹ Patənə ŋga ənjitə ŋji davə, kə nee tii ka ci, ca wii, ca dəla də Əntanfə. ¹⁰ Kə shii tii oo'i, mahurəməsə əndətə izee ka kədii sataka a uura mayi 'Dagwakii'. Acii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə nə sətə dīi tə ci.

Waazanə ŋga Piita atsaal malaba ŋga Sulayimaanu

¹¹ Makə mabwaseemə əndətə ka i Piita da Yoohana, tii atsaal malabatə ci ənjə a 'wa malaba ŋga Sulayimaanu, ənji patə a kwasə pii pii aabiitii, acii kə kəŋee ka tii ka shanə nə sətə dīi.

¹² Makə nee Piita ka tii, ca ba, "Unə ənji Isərayiila, acii mi sanə nuunə ka neenə ka hurəshishinə ŋga əndətsa? Acii mi cuuna tsaamə tiina? Ma nuunə ka nəhənə, agi baawəda geenə taa camənə geenə cii kəya wii kwa? ¹³ Əntaa ha'ə. Ma Əntanfə ŋga i Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu da hara dzədzəshi'inaamə patə, ci vii dūunuunə ka Yeesu lawaraakii. Ma una, kə vii unə tə ci aacii gayinə. Makə mwayi Pilaatu kapaanə tə ci, kə kaaree unə. ¹⁴ Də ha'ə kaaree unə ka Malaaba Əndəta, əndə goonğa, una kədii ka ənjə a kagi koonə tə mabələ ənja. ¹⁵ Də dfanə ha'ə kavuunə tə Əndə vii əpinə ka bələginə. Amma kə madfee Əntanfə ka ci agi maməətə

3:8 3.8 14.10; Yooh. 5.14. **3:11** 3.11 5.12; Yooh. 10.23. **3:13** 3.13 2.33; 7.32; Shig. 3.6,15; Luka 23.13-23.

ənja. Ma inə əsə, seedawanyinə niinə nga madənaakii. ¹⁶ Ma əndənə cuuna nee, kə shii unə tə ci. Də baawəfa nga Yeesu upaa ci ngeerənə, acii kə vii inə goonğa ka ci. Ha'ə nə ci əsə, putə nga vii goonğa geenə ka Yeesu upaa ci jamənə nga shishinəkii akəŋwacii unə patə.

¹⁷ “Ma ənə ha'ə dīi ndzəkəŋushi'ina, kə shii nyi oo'i, ma unə da i gayinə goonə, dagi ghatə shiinə goonə dīi unə ha'ə də Yeesu. ¹⁸ Amma də ha'ə dīi ka goonğa nə sətə bii Əntanƣə da ma anabiinaakii oo'i, ka cibənə nə Matadəkəyaakii.

¹⁹ “Aci ha'ə baamə ka Əntanƣə, zhi'wagimə aabiikii, kaa ca tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə. ²⁰ Mada kə dīi unə ha'ə, ka viinə nə Slandanə koonə shiwunə aasəkə moodəfuunə, ka kyanə nə ci koonə də Matadəkəyaakii Yeesu. Ci ta'i koonə tə ci. ²¹ Ma Yeesu, kə dīi tyasə, see a ndzaa ci dagyə zəku'i, taabu'u nə Əntanƣə a ɗaada uushi'iitə baabii ci da ma malaaba anabiinaakii daga ŋukə. ²² Muusa maa, kə bii ci oo'i, 'Ka tadənə nə Əntanƣə koonə *anabi makə naaki agi ndzəkəŋushi'inuunə. See a foonə sətə nii kəya ba koonə patə. ²³ Taa wu patə na kaaree ka fanə tə anabita, paa tii ka ndzaanə agi ənji nga Əntanƣə, ka zamaginə nə ənji də tii.' ²⁴ Ha'ə əsə wabi hara anabinyinə patə, 'watəginə ka Samuyila da hara anabinyinə ətə shi daba'əkii. Kə wabi tii agyanə uushi'inə

3:15 3.15 2.23-24; 4.10; 5.30-31; 10.39-40; 13.30; 17.31; Ibər. 2.10.

3:16 3.16 Mat. 9.22. **3:17** 3.17 Luka 23.34; 1 Tim. 1.13. **3:18**

3.18 5.42; Luka 24.27,44-46. **3:19** 3.19 2.38. **3:22** 3.22-23
Dzək. 18.15,19; Slønə 7.37.

ətə ca dfaada əndzə'i. ²⁵ Ndzəkəŋushi'ina, koonə wabi Əntaŋfə da ma anabinyiita. Ha'ə əsə koonə da dzədzəshi'inuunə dʒii ci aləkawala, waatoo ətə bii ci ka Ibərahiima, 'Ka dfaanənə nə nyi barəkaanaaki aagyanə slikerənyinə ŋga duuniya patə, putə ŋga jjiinyinaaku.' ²⁶ Ha'ə kə tadəgi Əntaŋfə lawaraakii, ca sləkee ka ci aahadoonə zəku'i koonə upaa barəkaanə daciikii, una bwasee ka bwaya bwayaanə goonə."

4

Kərənə tə i Piita da Yoohana aakəŋwacii gayinə

¹ Ma i Piita da Yoohana a wabə ka ənja, wata limanyinə da ŋwanjwə ŋga soojiinə ətə ca nəhə yi ŋga Əntaŋfə, da *Sadukiinə a shi aabiitii * ² də mabəzə səka. Ma bəzee ka səkətii, acii kə jigunyi i Piita da Yoohana ka ənja, kə bii tii ka ənji oo'i, kə ma'i Yeesu agi maməətə ənja, aciikii ma maməətə ənji patə, kadə nə təya mađətə da i əpinə. † ³ Wata təya kəsə tə i Piita, təya pa'əgi tə tii aasəkə kuvə furəshina see pukənə ŋga ha, acii kə uugi uusərə dzənə ka da gəŋwanə. ⁴ Amma, ma agi ənjitə fii wabənə ŋga masləkee ənja, bəzəkii nə ənjitə vii goŋga. Kə mbu'i laŋənatii bahə dəbu'u tufə.

⁵ Pukənə ŋga ha, wata gayinə da masariinə da maliminə a ləbə də Urusaliima patə. ⁶ Təya

3:24 3.24 3.18. **3:25** 3.25 'Wat. 12.3; Gal. 3.8,16. **3:26** 3.26 13.46; 18.6; Rooma 1.16. * **4:1** 4.1-2 Sadukiinə: 5.17; 23.8; Luka 20.27. **4:1** 4.1 Luka 22.4,52. † **4:2** 4.2 mađənə agi maməətə ənja: 2.24; 4.33; 17.18; 26.23. **4:3** 4.3 5.18. **4:4** 4.4 2.41.

dza də nə da gawə ŋga limanyinə ətə dʒi ləmækii *Anasə tii da i Kayafasə i Yoohana i Aləkəsandəra, da i hara slikerənə patə ŋga maduunə *limanə. ⁷ Təya sləkee ka əŋji kaa təya kira tə i Piita da Yoohana, təya kəŋee ka tii akəŋwaciitii, təya ləgwa ka tii, əŋki tii, “Da sanə upaa unə baawəfatsa? Wu vii koonə rəgwa ŋga mbədəpaanə də mahurəməsə əndətsa?”

⁸ Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə natənə ədzəmə ŋga Piita. Ca ba ka tii, əŋki ci, “Unə gayinə da masariinə, ⁹ mada putə ŋga ŋga'aanə dʒi inə ka mahurəməsə əndətsə dʒi inə mawulakii akəŋwacii unə ənshinə, una ləgwa keenə taa iitə mbə'i ci, ¹⁰ yoo, see a shii unə da i əŋji Isərayiila patə oo'i, də ləmə ŋga Yeesu Aləmasiihu əndə Nazaratu nə əndətsə kəŋə akəŋwacii unə ndaŋə ndaŋə. Ma unə, kə gwa'avuunə tə Yeesu aashi ənfwa, amma kə madəe Əntaŋfə ka ci. ¹¹ Kə wabi malaaba ləkələkətə agyanəkii oo'i, 'Ci nə faaratə kaaree unə, əŋji ghənəna, amma ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.'

¹² Daciikii rəŋwə dyaŋə upaanə əŋji mbədənə, acii pooshi əndə'i əndə agi duuniya shaŋə ətə vii Əntaŋfə ka ci baawəfa bahə kaama upaa mbədənə daciikii.”

¹³ Kə nee *mətərəkinə ŋga Yahudiinə oo'i, ma i Piita da Yoohana, masoodəfənyinə nə tii. Ma nee tii əsa, tyalakanyinə nə tii, əntaa majanġa

4:7 4.7 Luka 20.2. **4:8** 4.8 2.4. **4:10** 4.10 3.6; 3.15. **4:11** 4.11 Jab. 118.22; Luka 20.17; 1 Piita 2.4-7. **4:12** 4.12 Mat. 1.21; 1 Koor. 3.11.

ənji əsə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. Wata təya puləgi oo'i, tii da Yeesu nja ndzaanə. ¹⁴ Amma, makə nee tii ka əndətə mbədfəpaagi i Piita da Yoohana kəŋə abitii ndaŋə ndaŋə, kə ətee tii ka rəgwa ŋga də mabizhinə. ¹⁵ Aciikii təya səbagi tē i Piita da Yoohana agyə, təya də mətərəkinə. ¹⁶ Əŋki tii, "Iitə dānaamə də ənjitsa? Acii goonŋa, ma ahada ənji Urusaliima patə, pooshi əndə mashiimə kə dīi tii sə ŋga hurəshishiinə ka shaŋə. Pooshi amə ka mbee ka də mabizhinə əsə. ¹⁷ Amma, acii ga wabənəkii a tsakə waazanə ka hara ənja, see a baamə ka tii oo'i, ga təya ənə ka wabənə ka taa wu də ləmə ŋga Yeesu ma'ə."

¹⁸ Wata təya ənə ka 'watənə tə masləkee ənja. Makə dēməgərə tii, təya ba ka tii, əŋki tii, "Goona ənə ka wabənə taa dzəgunənə ka ənji də ləmə ŋga Yeesu ma'ə daga ənshinə!" ¹⁹ Amma əŋki Piita da Yoohana ka tii, "Unə də noonə na, lagimə wabəətsa, madā ŋga'ə akəŋwacii Əntaŋfə keena fa noonə, ina bwasee ka fa naakii. ²⁰ Acii ma inə kamə, pooshi inə ka mbee ka ndzaanə zərakə yadə ba ka ənji sətə nee inə da sətə fii inə." ²¹ Wata mətərəkinə a tsakə ka tii bariya də banə, ga təya ənə ka dānə ha'ə ma'ə. Təya kapaa tē tii, pooshi tii upaa rəgwa ŋga cibeənə ka tii, acii talakiinə patə, agi dūunətənə nē tii tē Əntaŋfə putə ŋga sətə slənyi tii. ²² Ma əndətə mbədfəpaagi tii də sə ŋga hurəshishinə, kə palee ci ka fəzə ənfwadə pu'unə.

Da də'wa ŋga ənji nə'unə kaa təya mbee ka waaza

wabənə ŋga əntan̄fə yadə ŋgwalənə

²³ Makə kapaa ənji tə i Piita da Yoohana, təya ənə satii aahada hara ənji nə'unatii. Təya ba ka tii sətə bii madiigərə limanyinə da masariinə ka tii. ²⁴ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, təya kədii acii əntan̄fə də ədzəmə rəŋwə, əŋki tii, "'Ya'ə Slandana, hə tagii ha dadagyə da ha a panə da uunəvə da sətə asəkətii patə. ²⁵ Kə wabi hə da ma dəsəniinə Dawuda lawaraaku. Kə wabi ci də baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə, ca ba:

'Acii mi ci hara slikərənə a bəzə səka?

Acii mi saŋə ci ənjə a hiima uushi'iitə zaba?

²⁶ Kə aanyi meeminə ŋga *duuniya.

Gayinə əsə, kə gən̄utə tii də nə kaa təya pa da əntan̄fə Slandanə da Mataɔəkəyaakii.'

²⁷ Ha'ə makə ətsə d̄ii *Hirudusə da Puntiyu *Pilaatu, kə ləbə tii də nə ka hakii asəkə vərəanə da hara slikərənə da ənji *Isərayiila agyanə malaaba lawaraaku Yeesu mataɔəkəyaaku. ‡

²⁸ Ma sətə d̄ii tii patə, kə d̄ii tii makə sətə mwayi hə agi baawədaaku daga ŋukə.

²⁹ Ma əndzə'i, 'ya'ə Slandana, fatə bwaya uushi'iitə ci təya baaba agyaniinə. Vii ka lyawarənaaku ŋgeerənə ŋga waaza wabənaaku yadə ŋgwalənə taa gi'u. ³⁰ Tsakuu tiinə, baarii baawədaaku, ina mbəɔfəpaa də ənji bwanea,

4:24 4.24 Shig. 20.11; Jab. 146.6. **4:25** 4.25-26 Jab. 2.1-2.

‡ **4:27** 4.27 Hirudusə: Luka 23.7-11; Pilaatu: Luka 23.1. **4:28** 4.28 2.23. **4:29** 4.29 Af. 6.19.

ina dā uushi'inø nga hurəshishinø agi ləmø nga malaaba lawaraaku Yeesu.”

³¹ Makø uudəpaa tii dā də'wa, hatø dīi tii davə patø, ganğəzənø. Wata kə cakø Malaaba Ma'yanø naanatənø tø tii patø. Təya ndzanø waaza wabənø nga Əntanfə yadø ngwalənø.

Sətə ndzaanø nga əndə nə'unø, nga ənji nə'unø patø

³² Ənjitø vii goonğa patø, kə ndzaa tii də moodəfə rəjwə, hanğalatii rəjwə əsə. Pooshi əndə banø oo'i, ma sətø dīi ka naakii, kə ndzaa ka naakii daanəkii. Amma, maləbəkii nə tii patø anø uushi'inatii. ³³ Də baawəda lanə baabii masləkee ənji tø madənø nga Yeesu Slandana agi maməətø ənji makø sətø nee tii. Kə dīi Əntanfə barəkaanø aagyanətii patø ka shanə shanə. ³⁴ Pooshi maagha agitii əsə. Acii patənø nga ənjitø da ratii taa yatii, kə dərəmagi tii, təya kira kwabakii, ³⁵ təya kapaa akəjwacii masləkee ənja, masləkee ənjə a təkə ka taa ngutø əndətø ətee ahada ənji nə'unø.

³⁶ Ha'ə tə'i əndə'i əndətø dīi ləməkii Yusufu agi slikərənø nga *Leewi. Masləkee ənjə a dəkə ka ci ləmø Barənaba, makø bana, 'Mavii ngeerənø ka ənja'. Poonø tø ci, anø hanyinø nga Kipərusə. ³⁷ Tə'i raakii, ca dərəmagi, ca kira kwabakii, ca kapaa akəjwacii masləkee ənja.

5

Ananiya da Safira

4:30 4.30 2.22. **4:31** 4.31 2.4. **4:32** 4.32-35 2.44-45; 6.1;
Luka 14.33; 18.22.

¹ Amma tə'i əndə'i əndə dʒi ləməkii Ananiya tii da minaakii Safiira. Ca dərəmāgi də əndə'i ratii. ² Də shiinə ŋga minaakii ca umbee ka hara kwabakii, ca kərə harakii, ca kapaa akəŋwacii masləkee əŋja, ca dətə makə patə vii ci.

³ Wata əŋki Piita ka ci, “Ya hə Ananiya, mi saŋə kapaa hə rəgwa ka *Seetanə a dəməgərə aa moodəfəkwa? Wiinə kə jirakə hə ka Malaaba Ma'yanə, ha umbee ka hara kwaba ŋga rə goonə.

⁴ Daga hə ma'ə madərəmagimə, naaku nə rəkii. Makə dərəmāgi hə əsə, əntaa naaku nə kwabakii kwa? Iitiitə 'watəgi hə kaala hiima ŋga dā bwaya slənətsa? Əntaa ka əŋji jirakə hə, amma ka əntaŋfə.” ⁵ Makə fii Ananiya wabəətsa, wata ca kulagi, ca əntəgi. Ədzəmə ŋga əŋji fanə patə, kə lagi. ⁶ Wata daguyinə a shi, təya hadətə tə ci, təya ŋgiragi tə ci agyə, təya ŋgəfəgi.

⁷ Ma daba'ə bahə tibisə makkə, minaakii a shi, ki mashiimə sətə dʒi tə ŋguri. ⁸ Əŋki Piita ka ki, “Bawə ka nyi, ha'ə makə ətsə nə kwaba ŋga rətə goonə dərəmagyuunə kwa?” Kya ba, “Awa, ha'ə dərəmagiinə.” ⁹ Wata əŋki Piita ka ki, “Mi saŋə guŋunuunə də ma ka təbə Ma'yanə ŋga Slandana? Fawə ənyanə ŋga daguyiitə ŋgə'i tə ŋgurəku. Watiitə kə mbu'ya a makuvə. Ka ŋgərəginə nə tii tə hə agyə naaku əsə.”

¹⁰ Wata kya kulagi atsaə səfəkii, gudərəslə kya əntəgi. Daguyiitə a giməgərə, təya lapaa tə ki mantəkii. Wata təya ŋgərəgi tə ki agyə, təya dzə ka ŋgəfəginə tə ki ataŋgala ŋguri. ¹¹ Wata

ədzəmə nga ənji nə'unə patə a lagi da ənjitə fii sətə dfaadii patə.

Slønə nga hurəshishiitə d'ii masləkee ənja

¹² Ma masləkee ənja, kə slənyi tii sə nga hurəshishinə lanə ahada ənja. Patənə nga ənjitə vii goonğa əsə, agi dzatənə nə tii də nə də ədzəmə rəjwə atsaə malabatə ci ənjə a 'wa Malaba nga Sulayimaanu. ¹³ Ma hara ənjitə pooshi vii goonğa, kə ɲgwali tii ka guɲutə də nə da tii, amma agi dəlanə nə tii də tii. ¹⁴ Ma ənjitə vii goonğa ka Slandana, ɲguyirənə da makinə, tsakənə da tsakənə nə lanənatii, təya ləbə də nə da hara ənji nə'unə. ¹⁵ Putə nga ətsə ha'ə, kə kyaara ənji ənji bwanea aa rəgwa da i ədərətii da ədzətii, təya banee ka tii; acii maa kə mbu'ya Piita, taa iitiitə mbu'u ka paləginə nə məndzaanɲu'inaakii agyanə hara ənji bwaneatii. ¹⁶ Kə shiishi hara ənji bəzəkii əsə daga ka giwanyiiitə guɲutə də Urusaliima patə, təya kira ənji bwaneatii da ənji ginaa-jinyinə. Patə, kə mbə'i tii əsə.

Cibənə nga masləkee ənja

¹⁷ Ma gawə nga limanyinə da patənə nga ənjitə ci təya ndzaanə, waatoo kurəgə nga *Sadukiinə, kə shirəhə tii ka masləkee ənji ka shaɲə. ¹⁸ Təya kəsə tə tii, təya kərə tə tii aa furəshina, təya pa'əgi tə tii. ¹⁹ Amma, ma davədfə, wata malaa'ika nga Əntanɲə a shi, ca wunəgi makuvənyinə nga furəshina, ca əjagi tə

masløkee ənji, ca ba ka tii: ²⁰ “Dzəmə aasəkə *yi nga Əntanfə, una wabə ka ənji agyanə kura əpinə.” ²¹ Makə fii masløkee ənji ha'ə, təya palə tsədfakə, təya dəməgərə aasəkə yi nga Əntanfə, təya dzəgunə ka ənja.

Pukənə nga ha, gawə nga limanyinə a shigi da ənjaakii, ca fə'ya mətərəkinaakii da matakəɲwanyinə nga *Isərayiila patə. Təya sløkee ka soojiinə aa furəshina ka fə'yanə tə masløkee ənja. ²² Mbu'unə nə soojiinə aa furəshina, malamə tii tə masløkee ənja. Wata təya ənya ka banə ka mətərəkinə, ²³ əɲki tii, “Kə lapaa inə makuvənyinə mapa'əkii dənə dənə, ənji nəhənə əsə, patə nə tii davə. Amma, ma wunəginiinə makuva, pooshi inə lii tə tii davə.” ²⁴ Makə fii ɲwanɲwə nga soojiinə da madiigərə limanyinə, kə dzəgəpaa tə tii ka shaɲə nə sətə d̄ii tə masløkee ənja. Mashiiimə tii taa mi na uudə ba'a. ²⁵ Wata əndə'i əndə a shi aabiitii, ca ba ka tii, əɲki ci, “Ma əɲjitə pa'əgyuunə nga mbədə asəkə furəshina, watiitə asəkə yi nga Əntanfə ka dzəgunənə ka ənja.” ²⁶ Wata ɲwanɲwə nga soojiinə da ənjaakii a palə ka 'wanə tə tii, amma əntaa də ɲgeerənə, acii kə ɲgwali soojiinə ga əɲjə a kaalatə tə tii də faariinə.

²⁷ Makə kira tii tə masløkee ənja, təya kəɲee ka tii akəɲwacii mətərəkinə. Gawə nga limanyinə a ba ka tii, ²⁸ “Kə shiina bii koonə də ɲgeerənə, goona dzəgunə də ləmə nga əndətsə ma'ə, amma wiinə kə guɲutəgyuunə də

5:19 5.19 12.7-10. **5:22** 5.22-24 12.18-19. **5:24** 5.24 4.1.
5:26 5.26 Luka 20.19; 22.2.

Urusaliima də dzəgunəətsə goonə. Ha'ə maa, ɲga'ə koonə nə ləbeenə keenə da idənaakii.”

²⁹ Wata əŋki Piita da hara masləkee ənji ka tii, “Tyasə ka Əntanʃə gərə'uniinə palee ka ənda.

³⁰ Ma unə, unə bələgi tə Yeesu də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa. Amma kə madəe Əntanʃə ɲga dzədzəshi'inaamə ka ci agi maməətə ənja.

³¹ Ka ci vii Əntanʃə məghərəvənə əsə, ca ndzaneə ka ci da ciizəmakii, kaa ca ndzaa ka gawə da maluwa, ca baarii ka ənji Isərayiila rəgwa ɲga baanə ka ci, təya upaa tifyaginə ɲga 'waslyakəənatii. ³² Ma inə, seedawanyinə niinə ɲga uushi'iitsa, ha'ə maa nə Malaaba Ma'yanə ətə vii Əntanʃə ka ənjitə ca muu aaya ka ci.”

³³ Makə fii mətərəkinə ha'ə, səkətii a bəzəgi. Ha'ə kə mwayi tii bələnə tə tii. ³⁴ Amma tə'i əndə'i əndə Farisa ahadatii ətə dʃii ləməkii Gamaliyalə. Ma ca, mashii *bariya nə ci. Gawə nə ci əsə akəŋwacii ənji patə. Ca madətə, ca ba ka soojiinə wa təya fədəgi tə masləkee ənji agyə zəku'i. *

³⁵ Makə dəməgi tii, ca wabə ka mətərəkinə, əŋki ci, “Ya'ə ndzəkəŋushi'inə, ənji Isərayiila, hiimatəmə ɲga'ə sətə cuuna moo dʃanə də ənjitsa. ³⁶ Ma wanyiinə dzəgi aa ba'a, kə shigi Tawəda da ba'akii bahə gya'ə ənfwadə ətə ca nə'u tə ci. Kə zhi'wee ci ka naakii nə ka uushi. Amma kə bələgi ənji tə ci. Ənji nə'unə tə ci patə əsə, kə yiigədəgi tii. Sətə mwayi tii dʃanə patə, kə ndzaanə ka uushi ɲga zabə. ³⁷ Ma

daba'əkii, saa'i ɲga baana ənja, kə shigi Yahuda

5:28 5.28-29 4.17-19; Mat. 27.25. **5:30** 5.30-31 3.15. **5:32**

5.32 1.8; Yooh. 15.26-27. * **5:34** 5.34 Gamaliyalə: 22.3. **5:36**
5.36 21.38.

əndə Galili. Kə 'wii ci ənji ka nə'unə tə ci, amma kə bələgi ənji tə ci əsə. Ənjaakii patə əsə, kə yiiğədfəgi tii. ³⁸ Acii ha'ə, shigimə agi wabənə nga ənjitə ca nə'u tə Yeesu, una bwasee ka tii. Acii maɖa əndə ca ba ka tii ɖa tsarə slənətsa, kadə na dzəgi. ³⁹ Amma, maɖa Əntaɳfə ca ba ka tii ɖa tsarə slənətsa, pooshi unə ka mbee ka uulaginə tə tii. Nəhəmə acii goona dii panə da Əntaɳfə.”

Wata mətərəkine a luu wabənə nga Gamaliyalə. ⁴⁰ Təya 'wagərə tə masləkee ənja, təya ba ka soojiinə, wa təya fəslə tə tii, təya ba ka tii, “Goonə ənə ka wabənə ka ənji də ləmə nga əndətsə ma'ə!” Ma daba'əkii, wata təya kapaa tə tii.

⁴¹ Masləkee ənjə a gimagi satii ahada mətərəkine, təya palə də moodasəkə ka shaɳə, acii kə mbu'utə Əntaɳfə də tii kaa təya sa ɳərə'wə da ciba ka putə nga ləmə nga Yeesu.

⁴² Pukyanə nga uusərə patə, taa asəkə *yi nga Əntaɳfə, taa asəkə yinyinə, mabwaseemə tii ka dzəgunənə da waazanə ka ənji oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntaɳfə. †

6

Tadənə tə ənji məɖəfə

¹ Ma ka saa'ita, makə ci laɳənə nga ənji nə'unə tə Yeesu a dzə də tsakənə, kə ɳgiirə hara Yahudiinə ənji nə'unə ma, waatoo Yahudiitə ca

5:37 5.37 Luka 2.2; 13.1-2. **5:40** 5.40 4.18; 5.28. **5:41** 5.41
Luka 6.22-23; 1 Piita 4.13. † **5:42** 5.42 Yeesu nə Matadəkii: 9.22;
17.3; 18.5,28; Luka 24.25-27.

wabø uura Gørikø, oo'i, kø bwasee Yahudiinø ønji nø'unø øtø ca wabø uura Yahuda ka mooryafinø øtø ca wabø uura Gørikø, pooshi tii agi upaa sètø ci ønjø a tøkø taa ngutø uusøra. ² Wata masløkee ønji pu'u aji børa'i a dzatø dø ønji nø'unø patø, tøya ba ka tii, "Madøbeemø ina bwasee ka waaza wabønø nga Øntanfø, ina dzøgøøø aagi tøkø zøma. ³ Acii ha'ø, ndzøkønjushi'inø, tagimø ønji mædfø ahadoonø øtø ci ønjø a døla dø tii, øtø da Malaaba Ma'yanø a moodøføtii da hiima øsø. Tø tii kavønø ønji aanø slønøtsa. ⁴ Ma inø neenø, ina dfa gazhi'waanø nga dfa dø'wa da waaza wabønø nga Øntanfø."

⁵ Ma sètø bii masløkee ønja, kø kadeesøkø ka ønji nø'unø patø. Wata tøya tadø tø Sætøfanu, acii ma ca, øndø vii goonnga nø ci ka shanø, manakii dø Malaaba Ma'yanø øsø. Tøya tadø øsø tø Filibusø da Pøøkwara da Nikanoorø da Timoonø da Parømina da Nikoolawusø øndø Antakiya, øndøtø shi a dømøgøøø aagi diina nga Yahudiinø. ⁶ Tøya kira tø tii aakønjwacii masløkee ønji. Masløkee ønjø a dfaanø ka tii dø'wa, tøya kavø ciinøtii aanøtii.

⁷ Yoo, kø gi wabønø nga Øntanfø aakønjwa aakønjwa. Agi tsakønø nø laønø nga ønji nø'unø dø Urusaliima, bøkøkii agi limanyinø øsø vii goonnga ka Yeesu.

Køsønø tø Sætøfanu

6:1 6.1 2.45; 4.35. **6:3** 6.3 1 Tim. 3.7-13. **6:6** 6.6 13.2-3; 14.23; 1 Tim. 4.14; 2 Tim. 1.6. **6:7** 6.7 2.41.

⁸ Ma Sətəfanu, kə dīi Əntanfə ka ci pwapoonə, ca vii ka ci baawəfa lanə, kaa ca ɗa sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə ahada ənja. ⁹ Amma tə'i hara Yahudiinə ətə izee ka dza də nə asəkə kuvə də'wa ətə ci ənjə a 'wa "Kuvə ŋga Dimwanyinə". Kə shi tii daga də Sirina da i Aləkəsandəriya. Tə'i harii Yahudiinə əsə ətə shi daga də Silikiya da Asiya. Kə dīi tii mabizhinə da Sətəfanu. ¹⁰ Amma kə təkuree tii ka uurənə tə ci, acii kə wabi ci də hiimatə vii Malaaba Ma'yanə ka ci. ¹¹ Wata təya ŋgaŋgagi ənji də kwaba, ənjitə a ba oo'i, "Kə fii inə ca dzaana tə Muusa, ca bərapaa tə Əntanfə əsə." ¹² Də ha'ə madee tii ka ədzəmə ŋga matakəŋwanyinə da maliminə da hara ənji patə. Təya əbuunə aanə Sətəfanu, təya kəsə tə ci, təya kərə aakəŋwacii *mətərəkine. ¹³ Wata təya kira ənji vii seedanə ŋga jirakənə, ənjitə a ba, "Ma əndətsa, paa ci ka təkənə da wabə bwaya uushi'inə aashi malaaba *yi ŋga Əntanfə da i bariya ŋga Muusa. ¹⁴ Acii kə fii inə kə bii ci oo'i, ma Yeesu əndə Nazaratuta, ka uulaginə nə ci maduunə kuvətsə ŋga Əntanfə. Ca zhi'wee ka alə'aadanyiitə vii Muusa kaamə." ¹⁵ Tsaamənə nə mətərəkine tə Sətəfanu. Ma təya nee patə, ma kəŋwaciinəkii, makə ŋga malaa'ika.

7

Wabənə ŋga Sətəfanu akəŋwacii
**mətərəkine*

6:8 6.8 2.22. **6:10** 6.10 6.3; Luka 21.15. **6:11** 6.11 Mat. 26.59-61. **6:13** 6.13 18.13; 21.28; Irim. 26.11.

¹ Gawə ɲga limanyinø a ləgwa ka Sətəfanu, əŋki ci, “Goonɲa bii tii nii?” ² Əŋki Sətəfanu, “Ndzəkəŋushi'inəki da dəsənəkya, fatəmø kaa nya ba koonø. Ma Əntaŋfə Əndə məghərəvənə, kə shigi ci ka dzədzəshi'inaamə Ibərahiima daga ci ma'ə anə hanyinø ɲga Misaputamiya, ci ma'ə madzəmø aa Haranə zəku'i. ³ Əntaŋfə a ba ka ci: ‘Madfəgi anə hanyinaaku, ha bwasee ka duuraaku, ha dzə aagyanə hanyiitə nii kya ɓaarii ka hə.’ ⁴ Wata ca bwasee ka hanyinø ɲga Kalədiya, ca dzə ka ndzaanə də Haranə. Makə əŋki dii, Əntaŋfə a ɲgiratə tə ci, ca kira tə ci aanə hanyiinø dii unə anəkii əndzə'i. ⁵ Ma saa'yakii, pooshi Əntaŋfə vii ka Ibərahiima taa ha ɲga kapaa sədəkii anə hanyinəkii kaa ca ndzaa ka naakii. Amma, taa ɲgahi pooshi uuzənə ɲga Ibərahiima saa'ita, patə da ha'ə kə bii Əntaŋfə ka ci: ka viinə nə ci ka ci hanyinəkii tii da slikərənaakii ɲga ba'akii. ⁶ Əntaŋfə a tsakə banə ka ci: ‘Kadə nə manjeevənaaku a ndzaanə anə məshipətə hanyinø, təya ndzaa ka maviinə, ənjə a cibə də tii ɲga fəzə gya'ə ənfwadə.’ ⁷ Əŋki ci əsə: ‘Kadə nii kya la gəŋwanə agyanə ənjitə nə manjeevənaaku a slønə ka tii. Daba'ə ha'ə, təya ma'yagi anə hanyinəkii, təya shi ka paslənə tə nyi ganə.’ ⁸ Wata Əntaŋfə a da aləkawalə də *ryaminyanə ahadatii da Ibərahiima. Kə pwayi Ibərahiima tə Isiyaaku. Ca ryamina tə ci ka tighəsənə ɲga uusəra. Isiyaaku a poo tə Yakubu, ca ryamina

7:2 7.2 22.1. **7:3** 7.3 'Wat. 12.1; Ibər. 11.8-10. **7:4** 7.4 'Wat. 11.31; 12.4. **7:5** 7.5 'Wat. 12.7. **7:6** 7.6-7 'Wat. 15.13-14.

tə ci. Ha'ə fii Yakubu əsə ka dzədzəshi'inaamə pu'u aji bəra'i.

⁹ “Amma, ma dzədzəshi'inaamə, kə shirəhə tii ka əndə'i ndzəkəŋushi'inətii, waatoo Yusufu, təya dərəmagi də ci aanə hanyinə ŋga Misəra. Amma kə ndzaa Əntaŋfə kədəhə da ci, ¹⁰ ca ŋgiragi tə ci agi ŋgəra'waakii patə. Kə vii ci ka ci pwapoonə da hiima akəŋwacii *Fəriauna, ŋwanwə ŋga Misəra. Fəriauna a kavə tə ci ka gawə agyanə taa mi patə anə hanyinə ŋga Misəra da asii gakii. ¹¹ Ma saa'ikii, kə fii məza madəfənə anə hanyinə ŋga Misəra da Kana'ana patə. Kə cibee madəfənəkii ka ənji ka shaŋə. Ha'ə kə təkuree dzədzəshi'inaamə ka sə ŋga adənə. ¹² Amma, makə fii Yakubu tə'i sə ŋga adənə anə hanyinə ŋga Misəra, ca sləkee ka manjeevənaakii aadəvə, dzənə ŋga təkəŋwanə. ¹³ Makə ənyi tii aa Misəra ŋga bəra'inə, ma saa'ikii, kə baarii Yusufu naakii nə ka ndzəkəŋushi'inəkii. Də ha'ə əsə shii Fəriauna tə ndzəkəŋushi'inə ŋga Yusufu.

¹⁴ Wata Yusufu a sləkee ka 'wanə tə dii, waatoo Yakubu da i yaakii patə, ənji mədəfə pu'unə aji tufə nə tii. ¹⁵ Yakubu a madə, ca palə aa Misəra. Davə əntəgi ci da hara dzədzəshi'inaamə. ¹⁶ Makə mətəgi tii, ənjə a kira tə tii aa Sikamə. Davə ŋgədəgi ənji tə tii a gu'əndə ŋga Ibərahiima ətə shi ca dərəgi acii

7:8 7.8 'Wat. 17.9-14; 21.2-4; 25.26; 29.31-30.24; 35.16-18. **7:9**
 7.9 'Wat. 37.11,28; 39.2,21. **7:10** 7.10 'Wat. 41.37-44. **7:11**
 7.11-12 'Wat. 41.54; 42.1-2,5. **7:13** 7.13 'Wat. 45.1,3,16. **7:14**
 7.14-15 'Wat. 45.9-10,18; 46.6-7,27.

manjeevənə ŋga Hamoorə də Sikamə.

¹⁷ “Makə uugi saa'i dfanə kədəhə, waatoo saa'itə shi Əntanʃə a bii ka Ibərahiima oo'i, ka dfanə nə ci ka ci sətə bii ci, kə cakə ənji gaamə dfanə lanə də Misəra. ¹⁸ Ha'ə kə ŋgire əndə'i kura ŋwanʃwə aa dəgəla. Ma kura ŋwanʃutsa, paa ci sha fii habara ŋga Yusufu. ¹⁹ Kə fyaraanə ci ka dzədzəshi'inaamə, kə cibə ci də tii ka shaŋə. Ha'ə kə bii ci ka tii, tyasə a vugədəgi tii manjeevənətii acii ga təya girə əpinə. ²⁰ Saa'ikii pwayi ənji tə Muusa. Ma Muusa, kə ndzaa ci ka dagwa uuzənə akəŋwacii Əntanʃə. Kə girə ənji tə ci ŋga ləgidə makkə asii ga dii. ²¹ Makə nee tii, pooshi bahə kapaanə tə ci asii ma'ə, təya ŋgərə tə ci, təya kapaanə a babara. Wata uuzənə ŋga Fəriauna minəkii a ŋgərə tə ci, kya gərətə makə uuzənətə ŋga səkətə. ²² Kə dzəgunətə ənji tə ci də shiinə ŋga Misəra patə. Ha'ə kə ndzaa ci ka ŋgurə wabənə da slənə patə.

²³ “Makə mbu'i Muusa fəzə ənfwadə pu'unə, kə shi a ədzəməkii nə dzənə ka tsaamətənə tə ndzəkəŋushi'inəkii ənji *Isərayiila. ²⁴ Makə gi ci, wata ca lapaa tə əndə'i əndə Misəra ka cibənə də əndə Isərayiila, wata ca kəsətə tə əndə Misərata, ca dəgəgi tə ci rəŋənə. Də ha'ə ki'i Muusa ka əndə Isərayiilatə naakii. ²⁵ Kə hiimii Muusa ka shiinə nə ənji Isərayiila oo'i, daciikii nə Əntanʃə a luupaa tə tii. Amma, maneemə tii anəkii taa gi'u. ²⁶ Pukətə hakii

7:16 7.16 'Wat. 23.3-16; 49.29-30; 50.13; Jasə. 24.32; Ibər. 11.9,13.

7:17 7.17-18 Shig. 1.7-8. **7:19** 7.19 Shig. 1.10-22. **7:20**

7.20-21 Shig. 2.2-10; Ibər. 11.23. **7:23** 7.23-29 Shig. 2.11-15; Ibər. 11.24-27.

əsə, ca lapaa tə ənji Isərayiila bəra'i ka panə. Ca alə hadatənə də tii, ca ba ka tii oo'i: 'Ya una, ndzəkəŋushi'inə nuunə. Mi sanə cuuna pa?' ²⁷ Ma əndətə ali haliminə ŋga ndzəkəŋuci, kə dzagi ci tə Muusa atəŋgala, ca ba: 'Wu sanə kapaa tə hə ka gawə da mala gəŋwanə ahadeena?' ²⁸ Ŋga'ə ka hə nə bələ tə nyi makə ətə bələgi hə tə əndə Misəratə ŋga mbədfə kwa?' ²⁹ Makə fii Muusa ha'ə, ca huyipaa saakii aanə hanyinə ŋga Madiyanə, ca ndzaa davə. Davə pwayi ci manjeevənə uuji ŋguyirənə bəra'i.

³⁰ "Ma daba'ə fəzə ənfwadə pu'unə, kə jigagi malaa'ika ka Muusa agi bilinə, ci atəŋgala giŋwə ŋga Siina. Kə jigagi ci də gana ŋga gunə dagi ba. ³¹ Makə nee Muusa, kə dīi ka ci ka sə ŋga hurəshishinə, ca əntsahə aabii guutə ca ətsa kaa ca tsaamətə ŋga'ə. Wata ma ca fa, uura ŋga Slandanə a wabə də ci, ³² uu'i ci: 'Nyi nə Əntəŋfə ətə ci dzədzəshi'inəku a paslə tə ci, waatoo Əntəŋfə ŋga Ibərahiima, da ŋga Isiyaaku, da ŋga Yakubu.' Makə fii Muusa ha'ə, wata shishinəkii a udzə. Ca ŋgwaləgi dəŋwa'ə ka tsaamənə. ³³ Wata Əntəŋfə a ba ka ci: 'Dəədfəgi bībinaaku, acii ma hatsə kəŋaanə hə davə, malaaba ha. ³⁴ Neenə nee nyi ka cibənə ŋga ənjaaki də Misəra. Kə fii nyi ŋgi'inatii, kə jimagerə nyi kaa nya luupaa tə tii. Shiwa kaa nya sləkee ka hə aa Misəra.'

³⁵ "Ma Muusa, kə kaaree ənji Isərayiila ka ci, təya ba ka ci: 'Wu sanə kavə tə hə ka gawə da mala gəŋwanə ahadeena?' Amma tə ci sləkee

Əntanǝfə kaa ca ndzaa ka gawə da maluwatii əsə dagi tsakənə nga malaa'ikatə jigagi ka ci dagi ba. ³⁶ Ci əsə fə'yagi tə tii də Misəra, ca ta ka tii kəŋwanə, ca ɗa uushi'inə nga hurəshishinə də Misəra, da a gəərə ətə ɗii ləməkii Madizə Gəera. Kə ɗii ci ha'ə agi bilinə nga fəzə ənfwadə pu'unə əsə. * ³⁷ Ci nə Muusatə bii ka ənji Isərayiila oo'i: 'Ka taginə nə Əntanǝfə koonə anabi makə naaki agi ndzəkəŋushi'inuunə.' ³⁸ Ci nə əndə agi ənjitə dzatə də nə agi bilinə, waatoo dzədzəshi'inaamə ənji Isərayiila. Kə ndzaa ci da malaa'ikatə wabi ka ci agyanə giŋwə nga Siina. Ci əsə liwa wabənə nga əpinə acii Əntanǝfə ka kiranə kaamə.

³⁹ "Amma kə naanagi dzədzəshi'inaamə ka fanə tə Muusa. Təya kaaree ka ci. Moodəfətii a ənə ka ənənə aa Misəra əsə. ⁴⁰ Əŋki tii ka *Haruna: 'Dawə kaamə uuləmə kaa ca ta kaamə kəŋwanə. Acii ma Muusanə ŋgiragi taamə də Misəra, mashiimaamə sətə ɗii tə ci.' ⁴¹ Təya ɗatə uuləmə ka saa'ita, ətə ca pusha tə uundzə la. Təya paslə tə ci də laala uura nga uushi'inə, təya ɗa moodasəkə nga sətə ɗatə tii də ciinətii. ⁴² Amma kə zhi'igi Əntanǝfə ka tii də ba'a, ca bwasee ka tii kaa təya paslə tikisanyinə. Wiinə sətə naahətə anabiinə agyanətii: † 'Unə ənji Isərayiila, ka nyi laalii unə uura nga uushi'inə,

7:35 7.35 Shig. 2.14; 3.2. * **7:36** 7.36 Shig. 7.3; 14.21-29; da pureŋanə 16.1-17; Baan. 14.33; 20.1-11. **7:37** 7.37 3.22-23.

7:38 7.38 Shig. 19.1-20.17; Slønø 7.53; Gal. 3.19. **7:39** 7.39 Baan. 14.3. **7:40** 7.40-41 Shig. 32.1-8. † **7:42** 7.42-43 Am. 5.25-27; Malookə: Leew. 18.11.

una dzakøgi ka nyi sataka agi fəzə ənfwadə
pu'unə agi bilinə kwa? Poosha.

43 Kə ŋgiruunə kuvə sləmə goonə *Malookə
da uuləmə goonə ətə pusha tikisa, waatoo
Ramfa.

Ma təya, uuləmənyiitə daadii unə koona paslə
tə tii.

Acii ha'ə, ka paləgərənə nə nyi duunə aa tanjəgi
Babila.' "

44 Sətəfanu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma
dzədzəshi'inaamə, kə kəsəpaa tii *kuvə
kuvə'unə saa'itə tii agi bilinə. Ci ca baarii
oo'i, kədəhə nə Əntanjə da tii. Kə datə tii
kuvə kuvə'unəkii əsə makə sətə bii Əntanjə ka
Muusa, makə sətə nee ci əsə. † 45 Ha'ə makə
liwə dzədzəshi'inaamə kuvəkii, kə ŋgəəriinə tii
ha'ə ka saa'i ŋga Jasəwa. Makə lakəənə Əntanjə
slanjii hanyinə akəŋwaciitii, hanyinəkii a ndzaa
ka natii, kə kəsəpaa tii kuvə kuvə'uuta, ha'ə
mbu'ya ka zamana ŋga Dawuda əsə. 46 Ma
Dawuda, kə upaa ci pwapoonə ŋga Əntanjə, ca
kədii barəkaanə kaa ca ghənə mađuunə kuvə
ka Əntanjə ətə pasli Yakubu tə ci. 47 Amma
Sulayimaanu ghənyi kuvəkii. 48 Patə da ha'ə,
ma mađuunə Əntanjə, paa ci ka ndzaanə asəkə
kuvənyiitə ghənyi ənji ka ci. Makə sətə bii anabi
Isaaya oo'i:

49 'Ma bii Əntanjə,
ma ha dagyə, ci nə dəgələ ŋwanjuunaaki;

† 7:44 7.44 kuvə kuvə'unə: Shig. 25.9,40. 7:45 7.45 Jasə.
3.14-17; 18.1; 2 Sam. 6. 7:46 7.46 Jab. 132.1-5. 7:47 7.47 2
Sam. 7.5-7; 1 Meem. 6.1-38. 7:48 7.48 17.24-25. 7:49 7.49-50
Isaa. 66.1-2.

ma hanyinə, ci nə ha nga dəkə sədəki.

Kuvə mi ghənənuunə ka nya?

Ngutə ha nə ha nga əpisəkaakya?

⁵⁰ Əntaa də ciinəki daadii nyi uushi'iitsə patə
kwa?' "

⁵¹ Sətəfanu a dzə aakəŋwa də banə ka tii, əŋki ci, "Ma una, mandaləkii nə moodəfuunə, pooshi unə ka fa wabənə taa gi'u. Kə kaaree unə ka fa tə Malaaba Ma'yanə taa guci patə. Kə ŋgiruunə dərəpə nga dzədzəshi'inuunə. § ⁵² Tə'i taa rəŋwə agi anabiinə ətə pooshi dzədzəshi'inuunə cibee kwa? Kə bələgi tii ənjitə sləkee Əntaŋfə ka tii ka baaba shinə nga Əndə Goŋga. Ma Əndə Goŋgatsa, kə kaaree unə ka ci əsə, una bələgi tə ci. ⁵³ Unə liwə *bariya daci malaa'ika. Amma, manə'utəmuunə bariyaakii əsə."

Kaalanə tə Sətəfanu də faariinə

⁵⁴ Makə fii *mətərəkinə nga Yahudiinə tə wabəətə daadii Sətəfanu ka tii, kə bəzəgi səkətii ka shaŋə. Əbwyənə tə tii asəkətii nə mabətəsəkəkii. ⁵⁵ Amma, ma Sətəfanu, manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Ca tsaamə aadəgyə. Wata ca nee ka məghərəvənə nga Əntaŋfə, ca nee ka Yeesu kəŋə da ciizəma Əntaŋfə əsə.

⁵⁶ Ca ba, "Kə nee nyi ka səkəntaŋfə mawunəkii, nya nee ka Uuzənə nga əndə kəŋə da ciizəma Əntaŋfə." ⁵⁷ Makə uugi mbeenə ka tii nə sə'wa

§ **7:51** 7.51 Shig. 32.9; 33.5; Irim. 4.4; Rooma 2.28-29; kə kaaree unə ka fa: Isaa. 63.10; Əzaki. 2.3-5. **7:52** 7.52 Luka 11.47-48.

7:53 7.53 7.38; İbər. 2.2. **7:54** 7.54 Jab. 37.12; 112.10. **7:55** 7.55-56 Mat. 26.64; Slənə 2.33. **7:56** 7.56 10.11; Luka 3.21; Yooh. 1.51.

mabøtəsəkəkii, wata təya kaala vurənə, təya njiikəgi liminətii, təya dzaanə ka ci də nə patə, ⁵⁸ təya ələgi tə ci aa ba'a vəranə kaa təya kaala tə ci də faariinə. Seedawanyiinə əsə, təya səədfəgi kəjeerənatii, təya pukəpaa abii əndə'i uundzə dagwa ətə dfii ləməkii Sawulə. ⁵⁹ Ma təya kaala tə Sətəfanu də faariinə, ca dzə də də də'wa, "Ya'ə Slandanəki Yeesu, luuwə ma'yanaaki." ⁶⁰ Wata ca gərə'waanə, ca ngəree ka uurakii ka wabənə, əŋki ci: "Ya'ə Slandana, tifyagi ka tii 'waslyakəətsatii." Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca əntəgi.

8

¹ Ma Sawulə, kə luuvə ci bələnə tə Sətəfanu.

Cibənə ŋga ənji nə'unə acii Sawulə

Ma uusərakii, kə lii ngərə'wə tə ənji nə'unə tə Yeesu də Urusaliima ka shaŋə. Təya yigədfəgi patə aanə hanyinə ŋga Yahudiya i *Samariya. See masləkee ənji tanə mbədaanə davə. ² Kə ngirə hara ənji nə'unə tə wə ŋga Sətəfanu, təya ngədfəgi, təya tuu waakii ka shaŋə. ³ Ma Sawulə, kə cibə ci də ənji nə'unə tə Yeesu ka shaŋə. Ha'ə kə giimə ci ka yi ka yi ka kəəsənə tə tii, nguyirənə da makinə patə, ca əjigərə tə tii aa furəshina.

*Waazanə də *Samariya*

7:58 7.58 22.20. **7:59** 7.59 Jab. 31.6; Luka 23.46. **7:60** 7.60
Luka 23.34. **8:1** 8.1 8.4; 11.19. **8:3** 8.3 9.1,13,21; 22.4-5;
26.9-11; 1 Koor. 15.9; Gal. 1.13.

⁴ Ma ənji nə'uutə yiigədfəgi, kə kirə tii wabənə nga Əntanfə taa aama patə gi tii. ⁵ Filibusə əsə, kə pyalə ci aasəkə maduunə vəranə nga Samariya, ca ba ka ənjitə davə wabənə agyanə Yeesu *Matadəkii nga Əntanfə. ⁶ Makə fii dabaala tə sətə ci Filibusə a ba ka tii, təya nee ka sə nga hurəshishiitə cii kəya daada əsə, təya kavə hiimatii ka sətə cii kəya ba ka tii patə də ədzəmə rəjwə. ⁷ Acii kə gimagi ginaajinyinə ashi ənji bəzəkii də kaala vurənə. Kə mbə'i mahurəməsə ənji da mədərənyinə lanə əsə. ⁸ Kə dīi ənji maɲushinə ka shaɲə də Samariya.

⁹ Ma asəkə vəraatsə əsə, tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Simoonə. Kə dīi ci uushi'inə nga hiila lanə. Ha'ə kə dzəgəpaa tə ənji Samariya patə ka shaɲə. Ha'ə kə zhi'wee ci ka naakii nə ka maduunə uushi. ¹⁰ Aciikii patənə nga ənja, gayinə da talakiinə, kə luuvə tii sətə daadīi ci, təya ba, "Wiitə baawəda nga Əntanfə ka shaɲə ətə ci ənjə a ba." ¹¹ Təya nə'u tə ci, acii kə ta'avə ci ka da ka tii sə nga hiila. ¹² Amma, makə fii tii waazanə nga Filibusə agyanə ɲwanjuunə nga Əntanfə da ɲunyi wabənə nga Yeesu, ɲguyirənə da makinə patə, kə luuvə tii, təya luu yibə bapətisəma. ¹³ Ha'ə nə Simoonə əsə, kə luuvə ci, ca luu yibə bapətisəma, ca nə'u tə Filibusə. Makə nee ci ka madiigərə sə nga hurəshishiitə ci Filibusə a da, kə dzəgəpaa tə ci ka shaɲə.

¹⁴ Makə fii masləkee ənji də Urusaliima oo'i, kə liwə ənji Samariya wabənə nga Əntanfə, təya sləkee ka i Piita da Yoohana aahadatii. ¹⁵ Makə

mbu'i tii aa dəvə, kə dīi tii ka ənji də'wa kaa təya upaa Malaaba Ma'yanə. ¹⁶ Acii kə liwə tii yibə bapətisəma agi ləmə nga Yeesu Slandana, amma ma'ə tii ma'upaamə Malaaba Ma'yanə.

¹⁷ Ma i Piita da Yoohana a da ka tii də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, wata təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁸ Makə nee Simoonə kə upaa ənji Malaaba Ma'yanə acii putə nga kavə ciinə nga masləkee ənji aanətii, wata ca da rəgwa nga vii kwaba ka masləkee ənja. ¹⁹ Əŋki ci ka tii, “Ndiimə ka nyi baawəfatsa, kaa nya shii kavə ciinəki aanə ənda, ca upaa Malaaba Ma'yanə əsə.” ²⁰ Amma Piita a ba ka ci, “Wa Əntanfə a zamagi də hə da kwabaaku. Ma nə hə ka nəhəna, ka upaanə nə hə viinə nga Əntanfə də kwaba kwa?

²¹ Əntaa slənaaku ətsa, acii pooshi ədzəməku camə akəŋwacii Əntanfə. ²² Acii ha'ə, baawə ka Əntanfə putə nga bwaya uushi'iitə hiimii hə, ha kədii aciikii; mbu'u ka tifyaginə nə ci ka hə sətə hiimii hə asəkə moodəfəku. ²³ Acii kə nee nyi, məŋgərəkikinə nə hə. Kə ŋgərəma 'waslyakəənə tə hə.” ²⁴ Wata əŋki Simoonə ka i Piita da Yoohana, “Kədiimə ka nyi acii Slandanə acii ga taa rəŋwə agi uushi'iitsə bii unə a dīi tə nyi.”

²⁵ Makə uugi i Piita da Yoohana seedanatii da waaza wabənə nga Slandana, təya ənə aa Urusaliima də waaza ŋunyi habara nga Yeesu asəkə giwanyinə da vəranyinə nga Samariya laŋə.

Filibusø da øndø Iitoopiya

²⁶ Ma daba'ækii, wata malaa'ika nga Slandanø a ba ka Filibusø: “Madøtø, duu aadø hwarøma, ka røgwatø ca ma'ya dø Urusaliima ka dzønø aa Gaza, waatoo røgwa bilinø.” ²⁷⁻²⁸ Filibusø a madø, ca palø. Ma ca dzø dø dzønø, wata ca gunøgørø da øndø'i øndø Iitoopiya ca ønø saakii asøkø moota tøhwaakii, ci kø uudøpaa paslønøakii tø øntanfø dø Urusaliima. Ca dzø dø jannga løkøløkøtø nga anabi Isaaya. Ma øndøtsa, gawø nø ci agi nwanjuunø nga Kandaka, waatoo ki nø nwanjwø nga Iitoopiya ka øtø saa'i. Øndøtø øsø nø øndø køse kwabøtø. ²⁹ Wata Malaaba Ma'yanø a ba ka Filibusø, “Øntsahuu aatsa moota tøhutsa.” ³⁰ Wata ca huyipaa aabiikii. Ma ca fa, waanø ka jannga løkøløkøtø nga anabi Isaaya. Filibusø a løgwa ka ci, øjki ci, “Agi paaratøginø nø hø dø søtsø cii kwa jannga nii?” ³¹ Øndøtø a ba ka Filibusø, “Iitø mbeenøki ka paaratøgina? See maa upaa nyi øndø tsakønø tø nyi.” Wata ca 'wa tø Filibusø kaa ca ndørø aabiikii kaa tøya ndzaa ka hakii. ³² Wiinø søtø nji øndø Iitoopiyatø a jannga asøkø malaaba løkøløkøtøkii:

“Ma ca, taa makii mawunømø ci.

Kø ndzaa ci makø baga ønjø a kørø ka la uurakii, makø søtø ci uundzø baga a ndzaa kødø'ø taa ønjø a laala shinjinaakii.

³³ Kø dävø ønji ka ci ayinø,

ha'ø kø ønslø'watøgi ønji ka ci dø goonngaanaakii.

Pooshi ənji ka mbee ka ba habara nga slikərənaakii, acii kə lagi ənji əpinaakii daga saa'i nga əntənaakii ma'ə mambu'umə."

³⁴ Wata əndə litoopiyatə a ba ka Filibusə, "Ya əna, agyanə wu sanə nə *anabi ka wabəna? Agyanəkii saakii nii, anii anə əndə'i ənda?"

³⁵ Wata Filibusə a waaza ka ci Njunyi Habara nga Yeesu, 'watəginə ka sətə janjii əndətə asəkə ləkələkətə nga anabi Isaaya.

³⁶ Ma təya dzə də dzənə a rəgwa, təya lapaa gəəra. Wata ənki əndə litoopiyatə ka Filibusə, "Wiiisə ma'inə. Tə'i uushi ca tənəpaə tə nyi ka də ka nyi bapətisəma nii?" [³⁷ Filibusə a ba ka ci, "Madə kə vii hə goonja ka Yeesu *Aləmasiihu də ədzəmə rəjwə, ka dənə nə ənji ka hə." Ənki ci, "Kə vii nyi goonja oo'i, *Uuzənə nga Əntənfə nə Yeesu Aləmasiihu."] ³⁸ Wata ca ba ka ənə a kənəe ka moota təhwaakii. Təya jimagərə, təya dzəgərə aagi ma'inə. Filibusə a yibə ka ci bapətisəma. ³⁹ Makə gimagi tii agi ma'inə, wata Ma'yanə nga Slandanə a vagi tə Filibusə. Pooshi əndə litoopiyatə ənyi ka neenə ka ci ma'ə. Amma ca nə'u rəgwaakii də moodasəkə lanə.

⁴⁰ Ma Filibusə əsə, də Azata ənyi ənji ka neenə ka ci. Ca dzə aa Kayisariya. Ma a rəgwa, kə gi ci də waaza Njunyi Habara nga Yeesu ka vərə ka vərə.

9

Vii goonja nga Sawulə ka Yeesu

8:35 8.35 Luka 24.27. **8:36** 8.36 Mat. 28.19. **8:39** 8.39 1 Meem. 18.12. **8:40** 8.40 21.8.

¹ Ma Sawulə, kə gi ci aakəŋwa də cibəne də ənji nə'unə tə Slandana, ha'ə ca ba ka bəələginə nə ci tə tii. Kə ma'i ci, ca palə aa ha gawə ŋga limanyinə, ² ca kədii kaa ca naahətə ka ci ləkələkatə kaa ca kərə ka gayinə ŋga *kuvə də'wanyinə ŋga Damasəkusə, oo'i, mada kə lapaa ci ənji nə'u rəgwa ŋga Slandana, ka kaashatənə nə ci tə tii patə, ŋguyirənə da makinə, ca kira aa Urusaliima ma'aanəkii.

³ Makə upaa ci ləkələkatəkii, ca palə. Ma ci ma'ə a rəgwa, kədəhə kaa ca mbu'u aa Damasəkusə, wata ma nee ci, bərənə makə pyapidənə ŋga vənə a jigagi ka ci dadagyə, ca bərəgi hatə dīi ci davə patə. ⁴ Wata kucafə ca kulagi aa panə. Ma ca fa, uura ŋga əndə a ba ka ci: "Sawulə, Sawulə, mi saŋə cii kwa cibə də nyi ha'a?" ⁵ Ca ləgwa, "'Ya'ə Slandana, hə wu saŋa?" Əŋki ci ka ci, "Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibə də ci. ⁶ Amma, ma d'anəkwa, madətə, dzəgərə aasəkə vəranə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə nii kwa d'a." ⁷ Ma guvii-wiinyinə ŋga Sawulə, kə kəŋee ka tii, ca pa'əənə ka tii ma əsə, acii kə fii tii uura ŋga ənda, amma maneemə tii ka əndəkii. ⁸ Sawulə a madətə, ca kəŋaanə, ca wunəpaa ginəkii, amma paa ci ka mbee ka nee ka taa mi. Ənjitə a kəsə tə ci ka ciinəkii, təya kərə tə ci aa Damasəkusə. ⁹ Baanə makkə, paa ci ka mbee ka neenə. Pooshi zəmə a makii, masamə ci taa mi əsə.

¹⁰ Tə'i əndə nə'unə də Damasəkusə ətə dīi

9:1 9.1 8.3. **9:2** 9.2 19.9,23; 22.4; 24.14,22; 28.22. **9:3** 9.3 Hab. 3.3-4; 1 Tim. 6.16; 2 Koor. 4.4,6. **9:5** 9.5 1 Koor. 15.8. **9:8** 9.8 13.11.

ləməkii Ananiya. Kə jigagi Slandanə ka ci, əŋki ci, “Ananiya!” Ca muu, “‘Ya’ə Slandana, wanyina.” ¹¹ Əŋki Slandanə ka ci, “Madətə, duu ka rəgwatə ci ənjə a ‘wa ‘Makəŋə rəgwa’, ha ləgwatə asii ga Yahuda tə əndə vəranə ŋga Tarəsi ətə dīi ləməkii Sawulə. Acii agi dfa də’wa nə ci. ¹² Kə baarii nyi ka ci əndə’i əndə dīi ləməkii Ananiya ca dəməgərə aabiikii, ca banee ka ciinəkii aanəkii kaa ca ənə ka nee ka ha makə ŋga ŋukə.” ¹³ Amma Ananiya a ba, “‘Ya’ə Slandana, kə fii nyi a ma ənji laŋə oo’i, ma əndətsa, kə cibee ci ka ənji nə’unə tə hə ka shaŋə də Urusaliima. ¹⁴ Wiinə, ma shi ci aa hanə əsə, də baawəfa ŋga gayinə ŋga limanyinə kaa ca anə taa tə wu patə ca dfa də’wa də ləməku ganə.” ¹⁵ Amma əŋki Slandanə ka Ananiya, “Duu, acii matadə əndə slənaaki nə ci kaa ca baaba ləməki ka hara slikərənə da meeminə da ənji *İsərayiila patə. ¹⁶ Nyi na baarii ka ci əsə makə sətə nii kəya cibə putə ŋga ləməki.”

¹⁷ Wata Ananiya a palə, ca dəməgərə aa hatə aasii, ca banee ka ciinəkii aanə Sawulə, ca ba, “Ndzəkəŋunəki Sawulə, Slandanə sləkee ka nyi, waatoo Yeəsu ətə jigagi ka hə a rəgwa ha shi aa hanə. Ma sləkee ci ka nyi, kaa ha mbee ka neenə də ginəku makə ŋga ŋukə, ha upaa natənə ŋga Malaaba Ma’yanə tə hə əsə.” ¹⁸ Wata kurya’ə uushi makə maslyafənə ŋga mbuzə a kulyagərə anə ginəkii, ca ənə ka neenə makə ŋga ŋukə, ca madətə, ca luu yibə bapətisəma. ¹⁹ Ma daba’əkii,

9:11 9.11 21.39; 22.3. **9:12** 9.12 Mar. 8.23-25. **9:15** 9.15 13.2; 22.21; 23.11; 26.1; 27.24; Rooma 1.5. **9:16** 9.16 20.23; Luka 21.12; 2 Koor. 11.23-28. **9:17** 9.17 19.6.

ca adə zəma, ca ənə ka upaa ngeerənə.

Waazanə n̄ga Sawulə də Damasəkusə

Kə ta'avə Sawulə gi'u də Damasəkusə tii da ənji nə'unə. ²⁰ Pii kə pyalə ci aasəkə *kuvə də'wanyinə kama kama, ca waaza ka ənji agyanə Yeesu, ca ba, ma Yeesu, *Uuzənə n̄ga Əntanfə nə ci. ²¹ Ma ənjitə n̄ja fa tə ci, kə dfii ka tii ka sə n̄ga hurəshishinə, təya ba, "Əntaa əndətsə cibə də ənji d̄a də'wa də ləmətsə də Urusaliima? Ma shi ci aa hanə əsə, kaa ca kəəsə tə tii, ca kərə aakənwacii gayinə n̄ga limanyinə ma'aanəkii." ²² Amma, ma waazanə n̄ga Sawulə, kə cakə d̄a ngeerənə aakənwə aakənwə, ca baarii ka *Yahudiinə də Damasəkusə oo'i, ma Yeesu, *Matadəkii n̄ga Əntanfə nə ci. Makə fii tii ha'ə, wata hiimatii a gwazəgi patə.

²³ Ma daba'ə baanə bəzəkii, kə anyi Yahudiinə uura ka bələginə tə Sawulə. ²⁴ Amma kə fii Sawulə sətə mwayi tii dfanə də ci. Vədə da uuserə patə nə tii ka nəhə uura mayi n̄ga vəranə kaa təya bələgi tə ci. ²⁵ Asee, ma ka əndə'i vəda, kə n̄girə *lyawarənə n̄ga Sawulə tə ci, təya kavə tə ci aasəkə d̄əva, təya kyagərə tə ci da nə mahwala n̄ga vəranə.

Ənəgərənə n̄ga Sawulə aa Urusaliima

²⁶ Makə ənyi Sawulə aa Urusaliima, kə ali ci ləbənə da ənji nə'unə davə. Amma kə n̄gwələgi tii patə aciikii, acii maluuvəmə tii oo'i, əndə

9:20 9.20 17.2; Luka 22.70.
9.22 5.42.

9:23 9.23 23.12.

9:21 9.21 8.1; 9.13-14.

9:22

9:23 9.23-25 2 Koor. 11.32-33.

nø'unø nø ci. ²⁷ Amma, wata Barənaba a kəsətə tə ci ka ciinə, ca kərə tə ci aabii masləkee ənji, ca bagi ka tii makə sətə nee Sawulə ka Slandanə a rəgwa ətə wabi ka ci, makə sətə waazii ci də ləmə nga Yeesu də Damasəkusə yadə ngwalənə əsə. * ²⁸ Wata təya ndzaashi, təya wiigi'i ka hakii da Sawulə də Urusaliima. Ca waaza də ləmə nga Slandanə yadə ngwalənə. ²⁹ Ca dzə də wabənə də daada mabizhinə da Yahudiinə ətə ca wabə uura Gərikə əsə. Amma, ma tii natii, rəgwa nga bələginə tə ci nə tii ka alənə. ³⁰ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, təya kərəgi tə ci aa Kayisariya, əŋki tii ka ci, wa ca ənə saakii aa Tarəsi.

³¹ Ma Ikəliisiyanyinə anə hanyinə nga Yahudiya da Galili i Samariya əsə, kə upaa tii ndzaanə jamə, pooshi ngəra'wə ma'ə. Kə cakə tii da ngeerənə aakəŋwə aakəŋwa, təya dzə də ngwalənə tə Slandanə əsə agi taa mi ci təya da patə. Də ha'ə cakə ənji nə'unə dənə laŋə dagi tsakənə nga Malaaba Ma'yanə tə tii.

Mbədəpaanə nga Piita də Ayiniya

³² Ma Piita, agi wiigi'inə nə ci ahada ənji nə'unə taa dama patə. Kə gi ci ka tsaamətənə tə ənji nə'unə də Lida əsə. ³³ Ma davə, kə lapaa ci əndə'i mahurəməsə əndə ətə fii ləməkii Ayiniya. Paa ci ka mbee ka madətənə. Fəzə tighəsə nə ci pərəbə asəkə ədzə baanə. ³⁴ Əŋki Piita ka ci, “Ayiniya, kə mbədəpaa Yeesu *Aləmasiihu də hə. Madətə, ha fuudətə ha nga

9:26 9.26-27 9.3-6,20; Gal. 1.18. * **9:27** 9.27 Barənaba: 4.36-37; 11.22-30; 12.25; 13.1-4,7,43-50; 14.12,20; 15.2-12,22,35-39; 1 Koor. 9.6; Gal. 2.1,9,13. **9:30** 9.30 11.25; Gal. 1.21.

baanaaku.” Wata heryatə ca madətə. ³⁵ Ənji Lida da ənjitə anə hanyinə nga Saroonə patə, kə nee tii ka Ayiniya, ca wii. Wata təya zhi'wagi ka nə'unə tə Slandana.

Madəenə nga Piita ka Tabita

³⁶ Tə'i əndə'i vəranə ətə dīi ləməkii Yoopa. Ma dava, tə'i əndə'i minə dīi ləmətə Tabita. Ma də uura Gərikə əsə, Dookasə, makə bana kanyada. Əndə nə'unə nə ki. Pukyanə nga ha patə nə ki ka slənə ɲunyi sləna, kya tsakə tə matəgunyiné əsə. ³⁷ Ma saa'ikii, kə gwakə ki ka bwanea, kya əntəgi. Ənjə a yibəgi tə ki, təya banee ka ki asəkə kuvə anə əndə'i. ³⁸ Makə ma Lida, pooshi dzadə da Yoopa, kə fii ənji nə'uutə davə oo'i, də Lida nə Piita. Wata təya sləkee ka ənji bəra'i aabiikii, təya kədii tə ci, əŋki tii, “Tsəgwayi pii pii, shiwə aahadeenə.”

³⁹ Makə fii Piita ha'ə, wata ca madə, ca palə da tii. Mbu'unaakii, ənjə a kərə tə ci aasəkə kuvə anə əndə'i. Mooryafinyinə a gunutə də ci patə, təya dzə də tuunə, təya baarii ka ci kəbənə i kəjeeriitə ɲi Dookasə a təslə, ki ma'ə da i əpinə.

⁴⁰ Wata Piita a ba ka tii, wa təya dəməgi patə agyə. Ca gərə'waanə, ca da də'wa, wata ca zhi'igi aabii wa, ca ba, “Tabita, madətə.” Kya wunəpaa ginətə. Makə nee ki ka Piita, kya madətə dasə.

⁴¹ Piita a və ka ki ciinəkii, kya kəsətə, ca madəe ka ki. Ma daba'əkii, ca 'wa tə mooryafinyinə da hara ənji nə'unə, ca baarii tə ki ka tii da i əpinə.

⁴² Kə huwugi habara nga sətə dīi Piita asəkə vəranə nga Yoopa patə. Ənji lanə vii goonja ka

Slandanə əsə. ⁴³ Kə baa Piita də Yoopa laŋə asii ga matakədfə kuvə'unə ətə dʒi ləməkii Simoonə.

10

Dzənə ŋga Piita aa ha Koorəniliya

¹ Tə'i əndə'i əndə də Kayisariya ətə dʒi ləməkii Koorəniliya. Matakəŋwanə nə ci agi kurəgə ŋga soojiinə ətə ci ənjə a 'wa Italiyaninə. ² Ma ci da yaakii patə, ənji ŋgwalənə tə Əntaŋfə nə tii. Agi gərə'unə nə tii ka Əntaŋfə. Ca vii sataka laŋə ka ənji əsə, ca dfa də'wa taa guci patə. ³ Ma ka əndə'i uusəra, ətsə bahə tibisə makkə ŋga kədəwanə, kə shitə malaa'ika ŋga Əntaŋfə aabiikii makə səniinə, Koorəniliya a nee ka ci ginə da ginə. Ca ba ka ci, "Koorəniliya!" ⁴ Wata Koorəniliya a fə'yagi ginəkii ka tsaamənə tə ci də ŋgwalənə, ca muu, "Ya'ə Slandana, mi kwa?" Əŋki malaa'ika ka ci, "Kə fi Əntaŋfə kədiinaaku. Kə dʒi satakaaku ŋga'ə ka ci əsə, mazaanəmə hə ka ci. ⁵ Ma dʒanəku, sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə əndə'i əndə dʒi ləməkii Simoonə ətə ci ənjə a 'wa tə ci Piita. ⁶ Mu'umə nə ci asii ga matakədfə kuvə'unə ətə dʒi ləməkii Simoonə əsə. Ama uunəvə nə yaakii." ⁷ Makə pyalə malaa'ikatə saakii, wata Koorəniliya a 'watə lyawarənaakii bəra'i da rəŋwə agi soojiinə ŋga səkə ciinəkii ətə ca gərə'u ka Əntaŋfə əsə. ⁸ Ca ba ka tii sətə bii malaa'ika ka ci patə. Wata ca sləkee ka tii aa Yoopa.

9:43 9.43 10.6,32. **10:1** 10.1-8 10.30-33. **10:1** 10.1-2 27.1,3; Luka 7.2,5.

⁹ Ma ka doorəkii, tii kədəhə ka mbu'unə aa Yooa, kə ndərəgi Piita aagyanə malərəbə kuvə ka də də'wa ətsə uusərə ahadana. ¹⁰ Ma ka saa'ikii, kə zhimə madəfənə tə ci, kə mwayi ci sə nga adənə. Ma ənji ma'ə ka də ka ci zəma, kə baarii Əntanƒə ka ci sə nga hurəshishinə. ¹¹ Ca nee ka səkəntanƒə mawunəkii. Uushi makə maduunə gwada a jima aa panə da tanƒalakii ənfwadə masəkii. ¹² Ma asəkəkii, tə'i taa ngutə tsarə nga daba da səfə ənfwadə, i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca ləfə a səkəntanƒə. ¹³ Ma ca fa, uura nga əndə a wabə ka ci, əŋki ci, "Piita, madətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə." ¹⁴ Əŋki Piita, "Aa'a, 'ya'ə Slandana, mashimə nya agi sətə tənapaa *bariya ka adənə taa ma'ajijinə uushi." ¹⁵ Wata ma ca fa, əndəkii a ənə ka wabənə ka ci nga bəra'inə, əŋki ci, "Ma sətə datəgi Əntanƒə camə, ga ha tsaamə tə ci ajijinə." ¹⁶ Makə jikətə ka ci səfə makkə, ma daba'əkii, pii sətə a ndərəgi aa dəgyə shakətə. ¹⁷ Ma Piita agi hiima sətə mwayi Əntanƒə banə ka ci də uushi'iitə nee ci, wata watiitsə ənjitə sləkee Koorəniliya ka tii kəŋə kəŋə a mayi, tii kə uugi ləgwa yi nga Simoonə. ¹⁸ Təya 'wa ənji, təya ləgwa mbu'u davə asii nə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita. ¹⁹ Ma Piita ma'ə agi hiima sətə mwayi Əntanƒə banə ka ci də uushi'iitə baarii ci ka ci, wata Malaaba Ma'yanə a ba ka ci, "Fatə, wiitə ənji makkə ca alə tə hə. ²⁰ Madətə, jiməgərə, ha dzə da tii. Ga ha buurə taa mi,

10:11 10.11 7.56. **10:12** 10.12-14 Leew. 11.1-47; Əzaki. 4.14.

10:15 10.15 Mar. 7.15,19. **10:19** 10.19 11.12; 13.2,4; 15.28; 16.6; 20.22-23; 21.4,11.

acii nyi sləkee ka tii.” ²¹ Wata Piita a madətə, ca jiməgərə, ca dzə ka wabənə da tii, ca ba, “Nyi nə əndətə cuuna alə. Iitə nə shinə goona?” ²² Təya ba ka ci, “Koorəniliya matakəŋwanə ŋga soojiinə sləkee keenə. Ma ca, əndə goonŋa nə ci, agi gərə'unə nə ci ka Əntarŋfə taa guci patə. Da ayinaakii nə ci əsə anə hanyinə ŋga Yahudiinə patə. Kə bii malaa'ika ŋga Əntarŋfə ka ci, kaa ca 'wa tə hə aa hakii aasii kaa ca fa sətə cii kwa ba ka ci.” ²³ Wata Piita a 'wagərə tə tii, təya baanə davə.

Pukənə ŋga ha ca madə, ca palə da ənjitə makkə. Kə kəree hara ənji nə'unə ŋga Yoopa ka ci əsə. ²⁴ Təya mbu'u aa Kayisariya ka bəra'inə ŋga uusəra. Ma Koorəniliya, a gərə tə tii, kə 'waa'watə ci tə ndzəkəŋushi'inəkii da guviinəkii. ²⁵ Ma ətsə ka Piita a dəməgərə, wata waatsə Koorəniliya. Wata ca gərə'waanə atsaə sədəkii, ca paslə tə ci. ²⁶ Amma Piita a kəsətə ciinəkii, ca madəe ka ci, əŋki ci ka ci, “Madətə kəŋə. Acii nyi maa, əndə nə nyi makə hə.” ²⁷ Ma Piita a dzə də wabənə tii da Koorəniliya, ca dəməgərə aa kumu, ca lapaa ənji laŋə ətə dzii də nə davə, ²⁸ ca ba ka tii, “Unə də noonə na, kə shii unə oo'i, kə təŋapaa diina ŋga Yahudiinə tə ndzaanə ka hakii taa dzənə aasii aa ha əndə'i slikərənə pamə. Amma, ma nyi, kə baarii Əntarŋfə ka nyi oo'i, ga ənjə a nee ka ajijinəənə ŋga taa wu patə. ²⁹ Acii ha'ə, makə alya ənji tə nyi, kə shi nyi, madəmə nyi mabizhinə əsə. Yoo, ma ənə diya, ŋga'ə ka nyi

10:23 10.23 10.45; 11.12. **10:25** 10.25-26 14.13-15; Səniinə 19.10. **10:28** 10.28 10.15; Gal. 2.12.

nə fa sətə 'wii unə tə nyi ka ci.”

³⁰ Əŋki Koorəniliya ka ci, “Kə d̄ii baanə ənfwadə əna, kənə ha'ə ətə acii aŋwə, saa'itə nya da də'wa ŋga tibisə makkə ŋga kədəwanə gaki asii, kə shigi əndə ka nyi da kəjeerənə ashikii ətə ca pyapidə agi ənda. ³¹ Əŋki ci ka nyi: “Ya'ə Koorəniliya, kə fi Əntaŋfə kədiinaaku, kə d̄ii satakaaku ŋga'ə ka ci. Mazaanəmə hə ka ci əsə. ³² Acii ha'ə sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa tə ci Piita. Mu'umə nə ci asii ga Simoonə matakədə kuvə'unə ətə d̄ii yaakii ama uunəva.’ ³³ Pii nya sləkee ka ənji ka hə. Hə əsə kə d̄ii hə ŋga'əənə makə shi hə. Yoo, manə d̄iya, waniinə patə akəŋwacii Əntaŋfə keena fa sətə bii Slandanə ka hə patə, kaa ha ba keenə.”

Waazanə ŋga Piita asii ga Koorəniliya

³⁴ Wata Piita a jikəvə, əŋki ci, “Tantanyinə ənə ha'ə shii nyi oo'i, uushi rəŋwə nə ənji akəŋwacii Əntaŋfə. ³⁵ Mada kə slənyi əndə ŋunyi sləna, ca ŋgwələ acii Əntaŋfə, ka uudənə nə Əntaŋfə tə əndəkii, taa ŋgutə slikərənə nə ci patə. ³⁶ Kə shii unə wabəətsə sləkee Əntaŋfə ka ənji Isərayiila, waatoo waaza Ŋunyi Habara ŋga jamənə dacia Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Slandanə ŋga taa wu patə. ³⁷ Kə shii unə habara ŋga sətə d̄ii anə hanyinə ŋga Yahudiya patə, 'watəginə daga də Galili daba'a bapətisəma ətə waazii

10:30 10.30-33 10.1-8. **10:30** 10.30 1.10; Luka 24.4. **10:32** 10.32 9.43. **10:34** 10.34 Rooma 2.11; Yak. 2.1. **10:35** 10.35 Yooh. 9.31. **10:36** 10.36 Isaa. 52.7; Rooma 3.25-26; 5.1; 2 Koor. 5.18; Kwal. 1.20; Səniinə 19.16.

Yoohana. ³⁸ Waatoo, makə sətə vii Əntanƒə ka Yeesu əndə Nazaratu Malaaba Ma'yanə da baawəda, makə sətə nji kəya wiigi'i, ca dzə də dfaada nyuni sləna, ca mbədfəpaa də ənjitə cibee *Seetanə ka tii patə, acii kədəhə nə Əntanƒə da ci.

³⁹ “Ma inə əsə, seedawanyinə nƒa sətə dīi ci patə də Urusaliima da anə hara hanyinə nƒa Yahudiya. Tə ci əsə bələgi ənji də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa. ⁴⁰ Amma Əntanƒə a madee ka ci ka makkənə nƒa uusəra, ca kavə tə ci ka baarii naakii nə da i əpinə. ⁴¹ Əntaa ka ənji patə baarii ci naakii na, amma keenə ətə ta'i Əntanƒə keena ndzaa ka seedawanyinaakii, acii kə zhimiinə ka hakii da i ci daba'a madənaakii agi maməətə ənja. ⁴² Kə bii ci keenə, keena waaza ka ənji Nyuni Habara, ina vii seeda oo'i, ci nə əndətə kavə Əntanƒə tə ci ka la gəɲwanə anə ənji əpinə da maməətə ənja. ⁴³ Tə ci seedii patənə nƒa anabiinə oo'i, patənə nƒa ənjitə vii ka ci goɲga, ka upaanə nə tii tifyaginə nƒa 'waslyakəənatii dagi ləməkii.”

Upaa Malaaba Ma'yanə nƒa hara slikərənə

⁴⁴ Ma Piita ma'ə agi wabənə, ənjə a fa, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii patə.

⁴⁵ Ma ənji nə'unə nƒa Yahudiinə ətə shi tii da i Piita, kə dīi ka tii ka sə nƒa hurəshishinə nə shinə nƒa Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfə

10:38 10.38 Luka 4.18; 13.16; Yooch. 3.2. **10:39** 10.39-40 3.15.

10:41 10.41 1.4; Luka 24.30-31,41-43; Yooch. 21.12-13. **10:42** 10.42 17.31; Rooma 14.9; 2 Tim. 4.1; 1 Piita 4.5. **10:43** 10.43 13.38; Irim. 31.34. **10:44** 10.44-46 2.4.

nga ənjitə əntaa Yahudiinə. ⁴⁶ Acii kə fii tii təya wabə məshipətə uuranyinə, təya dəla də Əntanƒə. Wata əŋki Piita, ⁴⁷ “Makə dīi ci kə upaa ənjitsə Malaaba Ma'yanə makə ətə upaa inə neenə əsə, pooshi əndə ca təŋapaa ɗa ka tii bapətisəma.” ⁴⁸ Wata ca ba ka ənjə a yibə ka tii bapətisəma də ləmə nga Yeesu *Aləmasiihu. Ma daba'əkii, təya kədii tə ci kaa ca banee gi'u ahadatii.

11

Wabənə nga Piita ka Ikəliisiya də Urusaliima

¹ Kə fii masləkee ənji da hara ənji nə'unə ətə anə hanyinə nga Yahudiya oo'i, ənjitə əntaa Yahudiinə maa, kə liwə tii wabənə nga Əntanƒə. ² Makə gi Piita aa Urusaliima, kə jalə ənji nə'unə nga Yahudiinə tə ci, ³ təya ba, “Ya makə əndə Yahuda nə ha, mi saŋə gi hə ka ɗanə aasii aa ha ənjitə *maryaminiyama? Ha'ə maa, kə fii inə, kə agi hə zəmə da təya?”

⁴ Wata Piita a ndzanə ba ka tii sətə dīi də rəŋwə rəŋwə, əŋki ci, ⁵ “Ma nyi asəkə vəranə nga Yoopa, nya ɗa də'wa, kə ɓaarii Əntanƒə ka nyi sə nga hurəshishinə. Uushi makə maɗuunə gwada a jima dadagyə da tanƒalakii ənfwadə masəkii. Ha'ə ca mbu'ya aabiiki. ⁶ Makə tsaamətə nyi nga'ə, kə nee nyi ka dabanyinə ətə ca wii anə sədə ənfwadə, i luu bilinə da i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca ləɗə a səkəntanƒə kama kama patə asəkəkii. ⁷ Wata

10:47 10.47 8.36. **10:48** 10.48 19.5. **11:3** 11.3 10.28; Gal. 2.12. **11:5** 11.5-12 10.11-20.

ma nya fa, əndə'i uura ŋga əndə a wabə da nyi, ca ba: 'Piita, madətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə.' ⁸ Amma nya ba: 'Aa'a, 'ya'ə Slandana, acii pooshi ma'ajjinə uushi sha dzəgərə aasəkə maki taa sətə tənəpaa *bariya ka adənə.' ⁹ Ma nya fa, ca ənə ka wabənə ka nyi ŋga bəra'inə dadagyə, əŋki ci: 'Ma sətə dətəgi Əntəŋfə camə, ga ha nəhə tə ci ma'ajjinəkii.' ¹⁰ Ca jikətə ka nyi ŋga makkənə, wata sətə a ənə ka ndərəginə aa dəgyə shakətə. ¹¹ Ma'ə nyi mata'avəmə dənwa'ə, wata watiitə ənji makkə kənə kənə a mayi ka hatə dʒii inə davə. Kə sləkəe ənji ka tii aabiiki daga də Kayisariya. ¹² Wata Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi, wa nya dzə da tii, ga nya buurə taa mi. Inə da ənji nə'uunə kuwa gi əsə. Ha'ə ina dəməgərə aasii aa ha əndəkii. ¹³ Wata ca ba keenə makə sətə nee ci ka malaa'ika kənə asii gakkii, malaa'ika a ba ka ci: 'Sləkəe ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita. ¹⁴ Kadə nii kəya ba ka hə wabəətə nii kwa upaa luupaanə da yaaku patə.' ¹⁵ Mbu'unaaki, ma nya 'watəgi də wabənə ha'ə, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii makə sətə shi aa moodəfaamə ŋga təkəjwanə əsə. ¹⁶ Wata nya buurətə wabənə ŋga Slandanə ətə bii ci: 'Kə yibə Yoohana ka ənji bapətisəma də ma'inə, amma, ma unə, ka upaanə nuunə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə.' ¹⁷ Makə kə vii Əntəŋfə ka tii makə sətə vii ci kaamə saa'itə vii amə goonja ka Slandanə Yeesu Aləmasiihu, nyi wu sanə tənəpaanəki aniya ŋga Əntəŋfwa?"

18 Makə fii tii ha'ə, kə əttee tii ka sə nga banə, təya dəla də Əntanjə, təya ba, “Asee, patə da i ka ənjitə əntaa Yahudiinə vii Əntanjə rəgwa nga baanə ka ci kaa təya upaa əpinə.”

Ikəliisiya də Antakiya

19 Ma ənjitə yigədəgi putə nga cibəətə cibə tii daba'a bələginə tə Sətəfanu, kə pyalə tii kura'ə aanə hanyinə nga Finikiya da i Kipərusə i aasəkə vəranə nga Antakiya. Mawaazamə tii taa ka wu mad'aamə ka *Yahudiinə. 20 Amma, tə'i hara ənji Kipərusə da nga Sirina, mbu'unatii aa Antakiya, təya wabə ka hara slikərənə əsə, təya waaza Nunyi Habara nga Slandanə Yeesu.

21 Kə ndzaa Slandanə kədəhə da tii. Ha'ə kə vii ənji lanə goonja ka ci, təya nə'u tə ci.

22 Makə mbu'i habarakii aa limə ənji nə'unə nga Urusaliima, təya sləkee ka Barənaaba aa Antakiya. 23 Makə mbu'i ci aa dəvə, kə dii ci manjushinə acii kə nee ci ka nga'aanə nga Əntanjə ətə dii ci ka tii. Wata əŋki ci ka tii, “See a ndzaa unə ka ənji goonja də ədzəmə rəŋwə akəŋwacii Slandana.” 24 Acii ma ca, manja'ə əndə nə ci, da Malaaba Ma'yanə da vii goonja nə ci əsə. Ənji bəzəkii ka shaŋə vii goonja ka Slandana.

25 Wata Barənaaba a palə aa Tarəsi ka alyanə tə Sawulə. 26 Makə lapaa ci tə ci, ca kira tə ci aa Antakiya. Təya fəzəgi davə ka dzaadza də nə da

11:18 11.18 13.48; 14.15,27; 15.4,12,22-29; 17.12; 18.5-11; 19.8-10; 20.21. **11:19** 11.19 8.1-4. **11:20** 11.20 Yooh. 7.35. **11:21** 11.21 2.41. **11:23** 11.23 13.43; 14.22; 15.32; 16.40; 18.23; 20.1,28-31. **11:25** 11.25 9.30.

ənji nə'unə. Təya dzəgunə ka ənji bəzəkii. Də Antakiya əsə 'watəgi ənji 'wanə tə ənji nə'unə 'Ənji nə'unə tə Aləmasiihu'.

²⁷ Agi ətə saa'i ma'i hara anabinyinə də Urusaliima ka shinə aa Antakiya. ²⁸ Mbu'unatii aadəvə, wata rəɲwə agitii ətə dīi ləməkii Agabusə a madətə, ca ba də baawəda ɲga Malaaba Ma'yanə, əɲki ci, kadə nə məza madəfənə a kulyaanə ka duuniya patə. Ha'ə makə ətsə əsə kə kullii madəfənəkii agi zamana ɲga ɲwanjuunə ɲga Kalawudiyu. ²⁹ Wata ənji nə'unə a anə uura ɲga vii sətə mbee ɲgeerənə ɲga taa wu patə, kaa əɲjə a kərə ka ənji nə'uutə də Yahudiya.† ³⁰ Kə dətə tii ha'ə əsə, təya sləkee ka kərənə ka gayinə ɲga Ikəliisiya daci i Barənaba da Sawulə.

12

Bələnə tə Yakubu da pa'ənə tə Piita

¹ Ma ka saa'ita, kə 'watəgi ɲwanjwə *Hirudusə cibənə də hara ənji nə'unə. ² Ha'ə kə bii ci ka əɲjə a bələgi tə Yakubu ndzəkəɲuci Yoohana də ɲgila purəjanə. ³ Makə nee ci kə kadeesəkə ka *Yahudiinə nə bələginə tə Yakubu, ca ba, wa əɲjə a kəsətə tə Piita əsə. Ma gi ka d'anə, agi kumənə ɲga adə buroodi yadə burəjanə kəshi ənji tə ci. ⁴ Makə kəshi ənji tə ci, təya kərə tə ci

* **11:26** 11.26 Ma ənji nə'unə tə Aləmasiihu, makə bana, Kəristənə də uura Gərikə. **11:27** 11.27 13.1; 15.32. **11:28** 11.28 21.10. † **11:29** 11.29 Acii anə hanyinə ɲga Yahudiya palee madəfənəkii də d'anə ka saa'ikii. **11:29** 11.29-30 12.12,25; Rooma 15.26; 1 Koor. 16.1; 2 Koor. 8.4; 9.2,12; Gal. 2.10.

aa furëshina. Hiruduse a kavə tə ci aacii soojiinə ənfwadə ənfwadə kurəgə ənfwadə, kaa təya nəhə tə ci, aadə ənjə a kərə tə ci aakənwacii danšana daba'a kumənəkii, waatoo kumənə nga *Pasəka. ⁵ Ma saa'itə Piita a furëshina, ma ənji nə'unə natii, wata ka dā də'wa nə tii ka putaakii də gazhi'waanə.

Luupaanə nga malaa'ika tə Piita

⁶ Ma ka vədə nga uusəratə mwayi Hiruduse ɲgiragine tə Piita ka la ka ci gəɲwanə, Piita a tsəfə ɲunyine ahada soojiinə bəra'i, ci ma'anəkii də mahyakahyaka'ə bəra'i. Ənji nəhə furëshina əsə, a makuvə nə tii. ⁷ Ma davədəkii, kə jigagi malaa'ika nga Slandana. Bərənə a bərəgi kuvəkii patə. Wata ca dəgee ka Piita ka tanjalakii, ca madee ka ci, əŋki ci, "Madətə pii pii!" Wata mahyakahyaka'ətə a kwalyagərə acii Piita. ⁸ Wata malaa'ikatə a ba ka Piita, "Ngaanɲavə uushi'inaaku, ha ɲgavə bibinaaku." Piita a dātə ha'ə. Əŋki malaa'ika ka ci, "Əgətə gwadaaku, ha nyi'wa tə nyi." ⁹ Piita a nə'u tə ci agyə. Mashiimə ci taa, ma sətə ci malaa'ika a dā, tantanyinə. Ma nə ci ka nəhənə, taa səniinə sənii ci. ¹⁰ Makə paaləgi tii tə ənji nəhə kuvə nga təkəɲwanə da nga bəra'inə, təya mbu'u aa uura mayi nga tibisə ətə nga dəməginə aasəkə vəranə. Wata uura mayikii a wunəgi ka tii ci saakii. Təya gimagi, təya nə'u əndə'i rəgwa. Wata pii malaa'ikatə a bwasee ka ci.

¹¹ Makø ønya nə ɲga Piita aashikii, øŋki ci, “Manø dfiya, kə shii nyi ndilø ndilø oo'i, kə sløkee Slandanø ka malaa'ikaakii ka luupaanø tø nyi acii Hirudusø da bwaya uushi'iitø ci Yahudiinø a moo dfanø dø nyi.”

¹² Shiinaakii ha'ø, wata ca palø aasii aa ha Mariyaama mæci Yoohana øtø dfi øndø'i lømækii Marøkusø. Kə dzii ønji nə'unø dø nə lanø davø, tøya dfa dø'wa. ¹³ Mbu'unaakii ca døgøtø uura maya. Tø'i øndø'i kadømø øtø dfi lømøtø Rooda. Makø fii ki, wata kya shi ka faginø taa wu. ¹⁴ Makø paaratøgi ki oo'i, uura ɲga Piita øtsa, mawunøgimø ki uura mayikii acii moodfasøka. Wata kya ønøgøø aasii dø huyi huyi, kya ba: “Waatsø Piita køŋø a uura mayi!” ¹⁵ Tøya ba ka ki, “Maba nə hø sanø kwa?” Amma kya tsakø banø oo'i, ci øtsa. Øŋki tii, “Malaa'ikaakii øtsa.” ¹⁶ Amma, mabwaseemø Piita ka døgø uura mayikii. Wata tøya wunøgi, tøya nee ka ci. Kə køŋee ka tii. ¹⁷ Wata Piita a madøe ka tii ka ciinækii, kaa tøya ndzaa kødfa'ø, ca dzøgunøtø ka tii makø søtø ɲgiragi Slandanø tø ci asøkø furøshina. Makø uudøpaa ci, øŋki ci ka tii, “A una ba ka Yakubu da hara ønji nə'unø.” Daba'ø ha'ø, ca madø, ca palø ka øndø'i ha.

¹⁸ Pukønø ɲga ha, kə ma'i maduunø mabizhinø ahada soojiinø putø ɲga søtø slønyi tø Piita. ¹⁹ Makø ali ønji tø ci ka Hirudusø, maneemø tii ka ci. Hirudusø a løgwa a ma soojiinø, pooshi. Wata ca ba ka ønjø a bøøløgi tø soojiita. Ma daba'ækii, ca madø anø hanyinø

nga Yahudiya, ca palø aa Kayisariya, ca ta'avee davø.

Əntənø nga Hirudusø

²⁰ Ma nwanjwø Hirudusø, ka mabətəsəkø nø ci aashi ənji Tiira da ənji Sidoonø. Aciikii təya jagi dø na, təya shi aabiikii ka sədø rəjwø, təya wabø da Balasəta, waatoo gawø nga yi nga nwanjwa. Makø uugi tii anøgi wabønø da ci, təya alø ndzaanø jamø da Hirudusø, acii dø zəmø nga nø nga hanyinaakii nø tii. ²¹ Ma ka uusəratø lii Hirudusø, ca ka kəjeerø nwanjuunaakii, ca ndzaanø asəkø dөгөлø nwanjuunaakii, ca wabø ka tii. ²² Ənjø a wazø, təya ba, “Ma ətsa, wabønø nga Əntanjfø, əntaa nga ənda.” ²³ Pii wata malaa'ika nga Slandanø a dөгөgi tø ci, acii kø luuma ci duunuunø nga Əntanjfø. Zoozəniinø a tsəbø tø ci. Ha'ø əntøgi ci.

²⁴ Amma, ma wabønø nga Əntanjfø, kø gi aakəjwø aakəjwa. ²⁵ Makø uudəpaa i Barənaba da Sawulø sləkeetø sləkee ənji ka tii aa Urusaliima, təya palø satii, təya ngərəənø tø Yoohana ətø ci ənjø a 'wa Marəkusø.

13

Sləkeenø nga Malaaba Ma'yanø ka i Barənaba da Sawulø

¹ Ma asəkø Ikəliisiya nga Antakiya, tə'i hara *anabiinø da ənji dzəgunənø, waatoo i Barənaba da Simiyoonø ətø ci ənjø a 'wa əndø dəjwa da i Lukiyusø əndø Sirina da Manahina ətø girəshi tii

da ηwanɣwə *Hirudusə. Ahadatii nə Sawulə əsə.

² Ma ka əndə'i uusəra, təya gərə'u ka Slandanə da ɗa suumaya. Əŋki Malaaba Ma'yanə ka tii, "Fə'yagimə ka nyi tə i Barənaba tii da Sawulə kaa təya slənə slənətə 'wii nyi tə tii." ³ Daba'ə suumaya da ɗa də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, təya kapaa tə tii.

Waazanə nga masləkee ənji anə hanyinə nga Kipərusə

⁴ Makə sləkee Malaaba Ma'yanə ka i Barənaba da Sawulə, təya palə aa Səluukiya, təya dzə ka dəmə kumbawalə davə nga dzəginə aanə hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə.

⁵ Mbu'unatii aanə hanyinəkii aasəkə vəranə nga Salamisa, təya ndzanə baaba wabənə nga Əntanfə asəkə *kuvə də'wanyinə nga Yahudiinə. Kə gi Yoohana ka tsakənə tə tii əsə.

⁶ Makə wiigi'itə tii hanyinə nga Kipərusə patə kura'ə aa Pafusa, təya lapaa əndə'i əndə hiila ətə ɗii ləməkii Barə-Yeesu. Majirakə nga anabi nga Yahudiinə nə ci. ⁷ Guva nga ηgwaməna Sirəgiya Bulusə nə ci əsə. Ma ηgwaməna, əndə shiinə nə ci. Ca 'wa tə i Barənaba da Sawulə, ca alə fa wabənə nga Əntanfə amatii. ⁸ Amma, ma əndə hiilatsa, ətə ɗii ləməkii Ilimasə də uura Gərikə, kə ɗii ci ka tii mabizhinə, ha'ə kə mwayi ci zhi'wee ka ədzəmə nga ηgwaməna acii ga ca nyi'u gooŋga. ⁹ Amma, ma Sawulə, ətə ci ənjə a 'wa tə ci Bulusə əsə, da i Malaaba

13:1 13.1 11.27. **13:2** 13.2 9.15; 10.19; 22.19; Gal. 1.15-16.

13:3 13.3 6.6. **13:4** 13.4 10.19; 15.39. **13:5** 13.5 17.2. **13:8** 13.8 2 Tim. 3.8.

Ma'yanə nə ci, ca tsaamə tə əndə hiilatsa, ¹⁰ ɛŋki ci, “Ma hə, əndə ŋga *Seetanə nə hə, səsəŋwə ŋga gooŋga. See sətə dīi bwayakii nəndə a ədzəməku. Pukyanə ŋga uusərə patə, ha'ə nə hə ka zhi'wee ka gooŋga ŋga ɛntaŋfə ka jirakənə. ¹¹ Acii ha'ə ka dzalənə nə Slandanə tə hə, ha uurəfəgi, pa ha nee ka uusərə ma'ə kwakwatə.” Pii wata təkunə cii kəya nee ma'ə, ca raramə, ənjə a kəsə tə ci ka ciinə, acii paa ci ka nee ka ha ma'ə. ¹² Makə nee ŋgwaməna ka sətə slənyi, kə vii ci gooŋga ka Slandana, acii kə dīi ka ci ka sə ŋga hurəshishinə nə dzəgunənə agyanəkii.

Bulusə da Barənaba də Antakiya anə hanyinə ŋga Pisidiya

¹³ Ma daba'əkii, wata Bulusə da ənji nə'ushinaakii a dəmə kumbawalə də Pafusa, təya palə aa Pirəga anə hanyinə ŋga Paməfiliya. Ma Yoohana, kə bwasee ci ka tii davə, ca ənə aa Urusaliima. ¹⁴ Amma, ma təya, təya paləgi tə Pirəga, təya palə aa Antakiya ətə anə hanyinə ŋga Pisidiya. Də asavee əsə, təya dəməgərə aasəkə *kuvə də'wa, təya ndzaanə da ənja, ¹⁵ ənjə a jaŋga bariya ŋga Muusa da ləkaləkətə ŋga anabiinə. Wata gayinə ŋga kuva a sləkee ka banə ka tii oo'i, “Ndzəkəŋushi'ina, usamə da shinə. Mbu'u tə'i wabənə ətə ca tsakə tə ənji a moonə.”

¹⁶ Bulusə a madətə, ca madfee ka ciinəkii ka ənja, ca ba, “Unə ənji *Isərayiila da hara ənji

gørø'unø ka Əntaŋfə, fatəmø! ¹⁷ Ma Əntaŋfə ənø caama nə'u, amø ənji Isərayiila, ci ta'i tə dzədzəshi'inaamə, ca siitə tə tii saa'i tii anø hanyinə ŋga Misəra. Də mađuunə baawəfa əsə ŋgiragi ci tə tii də Misəra. ¹⁸ Kə sə'wii ci tə tii ha'ə fəzə ənfwadə pu'unə agi bilinə əsə. ¹⁹ Ca zamagi də slikerənə mədəfə anø hanyinə ŋga Kana'ana, ca vii ka tii hanyinəkii ŋga zəmə ya. ²⁰ Ma ətsə patə, agi fəzə gya'ə ənfwadə da tufə pu'unə. Daba'a ha'ə ca dəkəvə ka tii gayinə ahadatii ha'ə mbu'ya ka zamana ŋga anabi Samuyila. ²¹ Agi zamanaakii kədii tii kaa ənjə a dəkə ka tii ŋwanwa. Wata Əntaŋfə a dəkəvə ka tii tə Sawulə uuzənə ŋga Kisə, agi duurə ŋga Beejaminə. Ca dfa ka tii ŋwanjuunə ŋga fəzə ənfwadə pu'unə. ²² Makə ŋgørəgi Əntaŋfə tə Sawulə, ca dəkəvə ka tii tə *Dawuda ka ŋwanjuunə. Wiinə sətə wabi Əntaŋfə anəkii, əŋki ci:

'Kə upaa nyi tə Dawuda uuzənə ŋga Jasii,

Ci nə əndətə cii kya uufə,

Ci əsə na slənətə ka nyi sətə cii kya uufə patə.'

²³ "Agi slikerənə ŋga əndətsə kira Əntaŋfə ka ənji *Isərayiila Maluwa, waatoo Yeesu makə sətə dīi ci aləkawalə ŋga danə. ²⁴ Daga Yeesu ma'ə mashimə, kə waazii Yoohana ka ənji Isərayiila patə kaa təya zhi'wagi, təya bwasee

13:17 13.17 Shig. 1.7; Dzək. 5.15. **13:18** 13.18 Shig. 16.35; Baan. 14.33-34; Dzək. 29.4. **13:19** 13.19 Dzək. 7.1; Jasə. 14.1. **13:20** 13.20 M.Gəŋw. 2.16; 1 Sam. 3.20. **13:21** 13.21 1 Sam. 8.5,19; 10.21; 11.15. **13:22** 13.22 1 Sam. 16.12; 13.14. **13:23** 13.23 Isaa. 11.1; Rooma 1.3; Səniinə 5.5.

ka 'waslyakəənatii, təya luu yibə bapətisəma.

²⁵ Ma Yoohana kədəhə ka uudəpaa slənaakii, kə ləguyi ci ama ənja: 'Makə wu sanə cuuna nəhə tə nya? Əntaa nyi nə əndətə cuuna gəra. Ma əndətə cuuna gəra, ma'ə ci ka shinə. Mambu'umə nyi bahə nya dəədfəgi ka ci bibinaakii.'

²⁶ "Ndzəkəŋushi'inə, jijinyinə ŋga Ibərahiima da hara ənji gərə'unə ka Əntaŋfə ahadoonə, kaamə sləkee Əntaŋfə Njunyi Habara ŋga luupaanə. ²⁷ Wiinə, ma ənjitə də Urusaliima da gayinatii, pooshi tii kavə nətii ka shiinə tə Yeesu. Ha'ə əsə mafatəmə tii wabənə ŋga anabinyinə ətə ci ənjə a janğa ka tii taa ŋgutə uusərə ŋga əpisəkə patə. Amma, makə lagi tii ka Yeesu gəŋwanə, kə dīi ka goonğa nə wabənə ŋga anabinyinə. ²⁸ Taa ŋgahi ma'upaamə tii tə ci da 'waslyakəənə bahə bələnə tə ci, amma kə kədii tii acii *Pilaatu ka bələginə tə ci. ²⁹ Makə uudəpaa tii dfanə ka ci makə sətə shi ənjə a nyaahə agyanəkii patə, ənjə a jimagərə də ci ashi ənfwa, təya ŋgədfəgi tə ci. ³⁰ Amma kə madee Əntaŋfə ka ci agi maməətə ənja. ³¹ Kə baa ci bəzəkii ka baarii naakii nə ka ənjitə shi tii da ci daga də Galili aa Urusaliima. Ma əndzə'i, tii nə seedawanyinaakii ka ənji Isərayiila.

³² "Ma inə əsa, kə kireenə koonə ŋunyi wabənə ətə dīi Əntaŋfə aləkawaləkii ka dzədzəshi'inaamə. ³³ Kə mbu'utə ci kaamə

13:24 13.24 Luka 3.3. **13:25** 13.25 Luka 3.15-16. **13:27** 13.27 3.17. **13:28** 13.28 Luka 23.4,14-15,21-23. **13:29** 13.29 Luka 23.50-56. **13:30** 13.30 3.15. **13:31** 13.31 1.3,8. **13:32** 13.32-33 Jab. 2.7; Rooma 1.3-4.

jijinatii də aləkawaləkii əsə. Kə mbu'utəgi ci də madeenə ka Yeesu makə sətə nyaahə ənji asəkə Jabuura nga bəra'inə oo'i,

'Ma hə, uuzənaaki nə hə,
daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu.'

³⁴ Kə wabi Əntaŋfə agyanə madeenə ka ci agi maməətə ənji oo'i, paa ci ka ənənə ka əntənə ma'ə, ca bəslə. Wiinə sətə bii ci:

'Ka viinə nə nyi koonə ndilə ndilə tə malaaba barəkaanə
makə ətə vii nyi ka Dawuda.'

³⁵ Aciikii tə'i manaahəkii əsə asəkə əndə'i Jabuura oo'i,

'Paa hə ka bwasee ka shishinə nga əndə slənaaku kaa ca bəsləgi.' "

³⁶ Bulusə a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, "Ma Dawuda, kə slənyi ci agi zamanaakii makə sətə mwayi Əntaŋfə. Ma daba'əkii, ca əntəgi, ənjə a kagərə tə ci agyanə dzədzəshi'inəkii, ca bəsləgi.

³⁷ Amma, ma əndətə madəe Əntaŋfə ka ci agi maməətə ənja, mabəsləmə ci.

³⁸ "Aci ha'ə, ndzəkəŋushi'inə, see a shii unə oo'i, dacia Yeesu ciina waaza koonə agyanə tifyaginə nga 'waslyakəənə. Aci ma bariya nga Muusa, paa ci da ŋgeerənə nga luupaanə tuunə acii 'waslyakəənə. ³⁹ Amma taa wu patə vii ka Yeesu goŋga, daciikii upaanəkii luupaanə.

⁴⁰ Ma dfi əna, nəhəmə noonə nə acii ga sətə bii anabinyinə a kulyaanə koonə ətə bii tii:

13:34 13.34 Isaa. 55.3. **13:35** 13.35 Jab. 16.10. **13:36** 13.36 2.29. **13:38** 13.38 10.43; 15.10. **13:39** 13.39 Rooma 4.25; 6.7; 10.4.

41 'Tsaaməmə, unənə ca ushapaa sətə bii
Əntan̄fə,

han̄kala goonə a gwazəgi, una zagi.

Acii kadə nii kya slənə əndə'i slənə agi zamana
goonə

ətə pooshi unə na luuvə taa kə bii ənji koonə.' "

42 Ma i Bulusə da Barənaba a gimagi asəkə
kuvə də'wa, ənjə a kədii tə tii kaa təya ənə
ka batə ka tii wabəətsə ka əndə'i uuserə nga
əpisəkətə ca shi. 43 Makə təkəgi ənji a kuvə
də'wa, ənji lan̄ə nyi'u tə tii, Yahudiinə da ənjitə
gimə aagi diinə nga Yahudiinə patə. I Bulusə
da Barənaba a wabə ka tii kaa təya ndzaa də
ngeerənə agi nga'əətə d̄ii Əntan̄fə ka tii.

44 Zhi'wanə nga uuserə nga əpisəkə d̄ii
dzawə, wata ənjə a ənslyagi pəbə asəkə vəranə
aasəkə kuvə də'wa ka fa wabənə nga Əntan̄fə.

45 Makə nee hara Yahudiinə kə dzii ənji də
nə lan̄ə, kə shirəhə tii ka i Bulusə, təya də
ka ci mabizhinə, təya dzə da dzaananə tə ci.

46 Amma, ma i Bulusə da Barənaba, kə wabi tii
ka tii yadə ngwalənə, təya ba, "Kə ndzaa tyasə,
a takəŋwa ənji ba koonə wabənə nga Əntan̄fə
taabu'u ka hara slikərənə. Amma, makə kə
kaaree unə, una baarii oo'i, madəbeemə koonə
nə upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, yoo, a
zhi'ugiinə səgeenə aabii hara slikərənə. 47 Acii
ha'ə bii Slandanə keenə, əŋki ci,

'Kə kapaa nyi tə hə kaa ha ndzaa

ka bərənə nga hara slikərənə,

13:41 13.41 Hab. 1.5. **13:43** 13.43 11.23. **13:44** 13.44 17.2.

13:46 13.46 3.26; 18.6. **13:47** 13.47 Isaa. 49.6.

ha ndzaa ka røgwa nga mbødfønø
 ha'ø mbu'unøkii ka muudinø nga duuniya patø
 øsø.' ”

⁴⁸ Makø fii ønjitø øntaa Yahudiinø ha'ø, kø dfii
 tii moodfasøka, tøya duunøtø tø Slandanø putø
 nga wabønøkii. Ma ønjitø ta'i Øntanfø tø tii ka
 upaa øpinø nga ca'ø ndønwø ndønwø, kø vii tii
 goonnga. ⁴⁹ Kø tøkøgi wabønø nga Slandanø

taa dama patø anø hanyinøkii øsø. ⁵⁰ Amma
 Yahudiinø a tsøvutø tø matakønwanynø nga
 vøranø da hara makinø øtø da møghørvønø;
 ma makiita, ønji gørvø'unø ka Øntanfø nø tii
 øsø. Tøya madøe ka wabønø agyanø i Bulusø
 da Barønaba. Tøya lakøønø tø tii anø hanyinatii.

⁵¹ Ma tøya dzø dø palønø satii, tøya gwa'agi
 børvørvø nga bïbinatii agyanøtii ka baariinø
 ka tii oo'i, pooshi tii agi haalatii ma'ø. Wata
 tøya palø aa Ikuniya. ⁵² Ma ønji nø'unø nga

Antakiya, kø dfii tii moodfasøkø ka shønø. Kø
 ndzaa tii da i Malaaba Ma'yanø asøkø ødzømetii
 øsø.

14

I Bulusø da Barønaba dø Ikuniya

¹ Ma dø Ikuniya øsø, kø gimø i Bulusø da
 Barønaba aasøkø kuvø dø'wa nga Yahudiinø,
 tøya waaza ka ønji dø gazhi'waanø. Ha'ø bøvøkii
 nø ønjitø vii goonnga ka Slandana, Yahudiinø da
 hara slikørvønø patø. ² Amma, ma Yahudiitø

kaaree ka vii goonnga ka Slandana, kø madøe
 tii ka ødzømø nga hara slikørvønø kaa tøya

børappaa tø ønji nø'unø. ³ Kø ta'avø i Bulusø da Barønaba dø Ikuniya ka waazanø ka ønji agyanø Slandanø yadø ngwalønø taa gi'u. Tøya waaza agyanø pwapoonaakii. Slandanø a vii ka tii baawøda nga da sø nga hurøshishinø kama kama ka ßaariinø oo'i, ma sètø ci tøya ba, goonnga. ⁴ Amma kø tøkøgi ønji kurøgø bera'i asøkø vøranø. Hara ønji, a ba'a Yahudiinø nø tii. Hara ønji øsø, a ba'a masløkee ønja. ⁵ Kø mwayi hara slikørønø da Yahudiinø da gayinatii cibeenø ka masløkee ønji dø kaalanø tø tii dø faariinø, ⁶ asee, kø gi aa limøtii nø sètø mwayi ønji dfanø dø tii. Wata tøya huyi satii aanø hanyinø nga Likaniya, waatoo aa Lisøtira da Dyarøba da hara vøraatø gujutø dø hanyinøkii. ⁷ Tøya waaza Njunyi Habara nga Slandanø davø.

Kaalanø tø Bulusø dø Lisøtira

⁸ Tø'i øndø'i øndø dø Lisøtira, pooshi sødføkii ndalø bahø wiigi'inø. Makø pwayi ønji tø ci, hurøndzømə nø ci. Mashimø ca wii shanjø. ⁹ Ma ka øndø'i uusøra, ca fa waazanø nga Bulusø. Bulusø a tsaamø tø ci. Ma nee ci, ma øndøtsa, kø vii ci goonnga, kø døbee ca upaa mbødføpaanø. ¹⁰ Bulusø a madøe ka uurakii, ønki ci, "Madøtø kønø anø sødføku." Wata hatsø øndøtø a madøtø, ca wii.

¹¹ Makø nee danjkana ka sètø dñi Bulusø, tøya madøe ka uuratii, tøya ba dø uura nga ønji Likaniya, "Kø jimagørø øntanføyinø aabii amø makø ønja." ¹² Tøya døkø lømø ka Barønaba

14:2 14.2 13.45. **14:3** 14.3 2.22. **14:5** 14.5 14.19; 2 Tim. 3.11. **14:6** 14.6 Mat. 10.23. **14:8** 14.8 3.2. **14:11** 14.11 28.6.

“*Jawusə”. Ma Bulusə əsə, təya dəkə ka ci “*Heerəməsə” puta dfii ci ka ηwanjwə wabənə. ¹³ Ma dava, tə'i kuvə uuləma ətə ci təya 'wa Jawusə, a uura mayi ηga vəranə. Wata limanə ηga uuləməkii a ηgərə bubunənyinə, ca zadətə də gudəza, ca kira aa uura mayi ηga vəranə kaa təya dfa sataka da ənja ka i Barənaba da Bulusə. ¹⁴ Amma, makə fii i Bulusə ha'ə, təya tsaatsagi kəjeerənə ashitii ka baariinə oo'i, kə bəzhi səkətii ka shaηə. Təya huyi aagi ənja, təya dzə də madee ka uuratii, əηki tii, ¹⁵ “Una! ka mi cuuna dfa ha'ə kwa? Ma inə kamə, ənji niinə makə noonə. Kə kireenə koonə Njunyi Habara koonə bwasee ka mazabə uushi'iitsa, una nə'u tə Əntanjfə Əndə vii əpinə. Ci tagii ha dadagyə da ha apanə da uunəva da sətə asəkətii patə. ¹⁶ Ma ηga ηukə, kə bwasee ci ka slikərənyinə patə kaa təya paaslə uushi'inatii. ¹⁷ Patə da ha'ə, mabwaseemə ci ka naakii nə yadə seeda, agi dfanə nə ci koonə ηga'əənə, ca ndzəmə koonə vəna, ca vii koonə ηjunyi cifanə, ca əburətə tuunə də zəma, ca vii koonə moodasəkə əsə.” ¹⁸ Taa ηgahi kə wabi tii ka tii wabəətsə patə, ηgahə təηapaa tii tə tii ka dfa ka tii sataka. ¹⁹ Asee, tə'i hara *Yahudiinə shi aa dəvə daga də Antakiya da Ikuniya. Təya shi ka tsəvutənə tə danjana. Təya kaala tə Bulusə də faariinə, təya ələgi tə ci aa ba'a vəranə. Ma nə tii ka nəhənə, kə əntəgi ci. ²⁰ Amma ənji nə'unə a shi,

14:13 14.13-15 10.25-26; Dan. 2.46. **14:15** 14.15 Shig. 20.11; 1 Koor. 8.4-6. **14:16** 14.16 17.30. **14:17** 14.17 Jab. 147.8; Irim. 5.24. **14:19** 14.19 14.5; 13.50; 17.13; 2 Koor. 11.25.

təya dzatə də nə aabiikii, ca madətə, ca ənəgərə aasəkə vəranə. Pukənə nga ha, təya madə tii da Barənaba, təya palə aa Dyarəba.

²¹ Makə waazii tii Nnyyi Habara asəkə vəranəkii, kə upaa tii ənji nə'unə lanə. Ma daba'əkii, təya ənə aa Lisətira da Ikuniya da Antakiya ətə anə hanyinə nga Pisidiya. ²² Ma asəkə vəraniiitsa, kə vii tii ngeerənə ka ənji nə'unə, təya ba ka tii, wa təya kənə anə vii goonɡatii. Təya tsakə banə ka tii oo'i, see dagi cibə lanə upaanaamə dəmənə aagi nwanjuunə nga Əntanfə. ²³ Daba'ə ha'ə, təya taadəcii ka tii matakənwanyinə asəkə taa nɡutə Ikəliisiya, təya da də'wa da suumaya, təya kavə tə tii aacii Slandanə ətə vii tii ka ci goonɡa.

Ənənə nga i Bulusə da Barənaba aa Antakiya

²⁴ I Barənaba da Bulusə a pitəgi asəkə hanyinə nga Pisidiya, təya mbu'u aanə hanyinə nga Paməfiliya, ²⁵ təya waaza wabənə nga Əntanfə ka ənji də Pirəga. Ma daba'əkii, təya madə, təya palə aa Ataaliya. ²⁶ Təya dəmə kumbawalə davə, təya palə aa Antakiya, waatoo vəraatə shi ənjə a kavə tə tii aacii Əntanfə kaa ca da ka tii pwapoonə agi sləna, waatoo ətsə uudəpaa tii.

²⁷ Makə mbu'i tii aa dəvə, təya dzaadzatə də ənji nə'unə, təya ba ka tii habara nga sətə dii Əntanfə daciitii da makə sətə wunəgi ci ka hara slikərənə rəgwa nga vii goonɡa. ²⁸ Təya ta'avee tii da ənji nə'unə davə.

14:22 14.22 11.23. **14:23** 14.23 6.6; Tit. 1.5. **14:26** 14.26 13.1-2. **14:27** 14.27 11.18; 15.12.

15

*Dza də nə nga matakəṅwanyinə də Urusali-
ima*

¹ Tə'i hara ənji shi daga də Yahudiya aa Antakiya, təya dzəgunə ka ənji nə'unə, təya ba, "Mada *maryaminyamuunə makə nga alə'aada nga Muusa, pooshi unə ka upaa luupaanə."

² Kə dīi i Bulusə da Barənaba mabizhinə da ənjitsa. Wabənəkii a gwazəgi ka shanə. Makə uurəgi haalakii aanətii, ənjə a sləkee ka i Bulusə da Barənaba da hara ənji nə'unə aa Urusaliima, kaa təya dzə aabii masləkee ənja da matakəṅwanyinə nga Ikəliisiya agyanə wabəətsa.

³ Makə sləkee ənji nə'unə ka tii, təya madə, təya paləgi dasəkə hanyinə nga Finikiya da nga *Samariya, təya dzə də baaba habara nga zhi'inə nga hara slikərənə ka ənji nə'unə. Fanə nga ənji nə'unə ha'ə, agi d'anə nə tii moodasəka.

⁴ Makə mbu'i tii aa Urusaliima, kə liwə ənji Ikəliisiya da masləkee ənji da matakəṅwanyinə nga Ikəliisiya tə tii də moodasəka. I Bulusə a baaba ka tii sətə slənyi Əntanəfə daciitii patə.

⁵ Amma hara ənji nə'unə kurəgə nga Farisanyinə a madətə, təya ba, "Ma ənjitsa, tyasə, see a ryamina tii, ənjə a ba ka tii təya nə'u bariya nga Muusa."

⁶ Wata masləkee ənji da matakəṅwanyinə nga Ikəliisiya a dza də nə ka tsaamənə agyanə wabəətsa.

⁷ Makə ta'avə tii ka daada wabənə ahadatii, Piita a madətə, əṅki ci: "Ndzəkəṅushi'ina, makə sətə shii unə, daga

ηukə ta'i Əntanfə tə nyi ahadoonə kaa hara slikərənə a fa Njunyi Habara da maki, təya luuvə.

⁸ Kə shii Əntanfə ədzəmə nga taa wu patə, ca seeda tə tii də vii ka tii Malaaba Ma'yanə makə sətə vii ci kaamə əsə. ⁹ Matəkeemə ci ahadaamə da tii. Putə nga vii goongatii kubəgi ci ədzəmətii makə naamə. ¹⁰ Makə ha'ə dīi əna, ka mi sanə cuuna alə haliminə nga Əntanfə də kaanə ka ənji nə'unə tə bariya nga Muusa? Taa amə da dzədzəshi'inaamə maa, kə təkuree amə ka nə'utə bariyaakii. ¹¹ Amma kə vii amə goonga oo'i, putə nga pwapoonə nga Slandanə Yeesu upaa amə luupaanə makə sətə upaa tii natii əsə."

¹² Dabaala a ndzaa kəda'ə, təya ənə ka fanə a ma i Barənaba da Bulusə, təya ba ka tii sə nga hurəshishiitə dīi Əntanfə ka hara slikərənə daciitii. ¹³ Makə uudəpaa tii wabənə, Yakubu a madətə, ca jikəvə, əŋki ci: "Fatəmə, ndzəkəŋushi'inə. ¹⁴ Əndzə'i əna bii Simoonə kaamə makə sətə 'watəgi Əntanfə nəhənə tə hara slikərənə kaa ca tadəgi hara ənji agitii, təya ndzaa ka ənjaakii. ¹⁵ Kə dīi wabəətse mbərə mbərə da nga anabiinə makə sətə dīi manaahəkii oo'i,

¹⁶ 'Əŋki Slandana: Ma aakəŋwa, ka shine nə nyi

ka haadətəginə də yi nga *Dawuda ətə saawagi.
Ka ηgərənə nə nyi sətə sasaawagi,
nya ənə ka haadətəginə, nya kəŋee,

15:7 15.7 10.1-43. **15:8** 15.8 2.4; 10.44. **15:9** 15.9 10.35.
15:10 15.10-11 15.19; Gal. 2.16; 3.10-12; Af. 2.5-8. **15:12** 15.12
2.22. **15:16** 15.16-18 Am. 9.11-12; Isaa. 45.21.

17 kaa hara ənjə a alə tə nyi Slandanətii, waatoo patənə ŋga hara slikerəətə 'wii nyi kaa təya ndzaa ka naaki.

18 Ha'ə bii Slandanə ətə bagi uushi'iitsə daga ŋukə.' "

19 Yakubu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma nee nyi naaki, ma hara slikerənə ənə ca zhi'wa aabii Əntanfə, gaama irəla tə tii. 20 Amma, naahaamə ka tii ləkaləkatə də banə, ga təya adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə taa sləmənyinə, acii ma ətsa, ajijinə. Ga təya aləhiinə, ga təya tsəbə luutə malamə ənji uurakii, ga təya adə idəna.

* 21 Acii ma bariya ŋga Muusa, daga ŋukə, taa ka ŋgutə vəranə patə, tə'i ənji waaza agyanəkii, ənjə a jaŋga asəkə *kuvə də'wanyinə taa ŋgutə *uusərə ŋga əpisəka."

Ləkaləkatə ka hara slikerənə ənji nə'unə

22 Fanə ŋga masləkee ənji da matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya ləbə da ənji Ikəliisiya patə tə wabəətsa, wata təya anə uura ŋga tadə ənji ahadatii, kaa təya sləkee ka tii aa Antakiya, tii da i Bulusə da Barənaba. Wata təya tadə tə Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Barəsaba, tii da Silasə. Matakəŋwanyinə nə tii ahada ənji nə'unə əsə. 23 Wata təya sləkee ka tii də ləkaləkatəkii. Wiinə sətə nyaahə tii asəkə ləkaləkatəkii:

"Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka hara slikerənə ənji nə'unə də Antakiya da

15:19 15.19 Gal. 5.3. * **15:20** 15.20 15.29; 21.25; ka uuləminə: 1 Koor. 8.1-13; 10.23-33; aləhiinə: Leew. 18.6-18; adə idəna: Leew. 17.10-16. **15:21** 15.21 13.15. **15:22** 15.22-29 11.18; 16.4.

Siriya da Silikiya. Ma ləkələkətəna, daciai inə ndzəkəŋushi'inuunə masləkee ənji da matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya də Urusaliima. Kə nəhəpaa inə tuunə patə.

²⁴ “Kə fii inə oo'i, kə gi hara ənji ahadeenə, təya dzə ka madee ka haŋkala goonə də wabənə, təya kədəpaa tuunə. Ma ətsa, əntaa inə bii ka tii dənə ha'ə. ²⁵ Ma caamiinə, makə kə gi wabənə geenə ka rəgwa rəŋwə, kə dəbee ina tadə ənji ahadeenə, ina sləkee ka tii koonə, təya dzə da i moodəkii gaamə Barənaba da Bulusə. ²⁶ Ma təya, kə vigi tii əpinatii ka putə ŋga slənə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. ²⁷ Ci nee unə ka i Yahuda da Silasə ahadoonə, tii na ba koonə də matii sətə nyaahiinə. ²⁸ Kə kadeesəkə ka Malaaba Ma'yanə da inə patə oo'i, geena tsakəənə koonə kərənə pamə palee ka uushi'iitə ndzaa tyasə, waatoo, ²⁹ goona adə sətə dīi ənji ka uuləminə taa sləmənyinə, goona adə idəna, goona tsəbə luutə malamə ənji uurakii, goona aləhiinə. Madə kə təŋapaa unə noonə nə ka dāadā tsarə uushi'iitsa, ka ndzaanə nuunə jamə. Ta'avəmə jamə.”

³⁰ Makə kapaa ənji tə i Bulusə, təya palə aa Antakiya, təya dzatə də ənji nə'unə, təya vii ka tii ləkələkətəta. ³¹ Makə jaŋgatə tii, kə dīi tii maŋushinə ka shaŋə acii kə vii wabəətsə ka tii ŋgeerənə. ³² Ma i Yahuda da Silasə, *anabiinə nə tii, kə wabi tii ŋgaanġa'ə ka ənji nə'unə, təya tsakə ka tii ŋgeerənə. ³³ Makə banee tii

15:24 15.24 Gal. 1.7; 5.10. **15:28** 15.28-29 10.19; 15.20; Luka 11.46. **15:32** 15.32 11.23,27.

davə gi'u, ənji nə'unə a kəree ka tii də jamənə. Yahuda da Silasə a ənə aabii ənjitə sləkee ka tii. [³⁴ Amma, ma nee Silasə, kə dəbee ca ənəgi davə.]

³⁵ Ma i Bulusə da Barənaba, kə ənəgi tii də Antakiya, təya dzəgunə ka ənja, təya dzə də waaza wabənə nga Slandana, tii da hara ənji nə'unə lanə əsə.

Təkənə nga Bulusə da Barənaba

³⁶ Makə ta'avə tii davə, Bulusə a ba ka Barənaba, “Ənaaŋwə ka caamatə ənji nə'uutə shi aŋwa waazii ka tii wabənə nga Slandanə taa ka ŋgutə vəranə, kaanwa tsaamətə taa iitə nə tii agi nə'unə.” ³⁷ Ma Barənaba əsə, kə mwayi ci 'waanənə tə Yoohana ətə ci ənjə a 'wa Marəkusə. ³⁸ Amma kə caamə Bulusə, madəbeemə Yoohana a dzə da tii, acii kə shi ca bwasee ka tii də Paməfiliya, ma'uudəpaamə ci slənəkii da tii. ³⁹ Wata təya dfaanə mabizhinə, təya təkəgi. Barənaba a ŋgərə tə Marəkusə, təya dəmə kumbawalə, təya palə aanə hanyinə nga Kipərusə. ⁴⁰ Amma, ma Bulusə, kə ŋgirə ci tə Silasə. Makə dʒii ənji ka tii də'wa, təya kavə tə tii aacii Slandana kaa ca da ka tii pwapoone agi wiigi'inatii, wata təya palə. ⁴¹ Kə wiigi'itə i Bulusə hanyinə nga Siriya da nga Silikiya, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə kaa təya tsakə ndzaanə də ŋgeerənə agi vii goonɡatii.

16

Nə'unə nga Timooti tə i Bulusə da Silasə

15:37 15.37 12.12. **15:38** 15.38 13.13. **15:39** 15.39 13.4.
15:40 15.40 14.26.

1 I Bulusø a mbu'u aa Dyarøba da Lisëtira. Tøya lapaa øndø'i øndø nø'unø davø øtø dñi læmækii Timooti, uuzønø nga øndø'i mitø Yahuda. Ma miita, øndø nø'unø nø ki øsø. Ma dii, øndø Gørikø nø ci. * 2 Ma Timooti, agi dølagine nø ønji nø'unø nga Lisëtira da Ikuniya dø ci. 3 Kø uu'i Bulusø kaa tøya wiigi'i tii da Timooti, wata ca ngørø tø ci, ca *ryaminyagi tø ci, acii kø shii Yahudiitø davø patø oo'i, ma dii, øndø Gørikø nø ci. 4 Ma daba'ækii, tøya ndzanø wiigi'inø ka vøra ka vøra, tøya dzø dø baabanø ka ønji nø'unø tø bariyatø kapaa masløkee ønji da matakønwanynø nga Ikøliisiya dø Urusaliima kaa tøya nø'utø. 5 Dø ha'ø kinø ønji nø'unø ndihø ndihø agi vii goongatii. Taa ngutø uusøro patø nø lanønatii ka tsakønø øsø.

Neenø nga Bulusø ka øndø Makiduuniya dagi søniinø

6 Ma daba'ækii, kø mwayi tii dzønø ka waaza wabønø nga Slandanø aanø hanyinø nga Asiya, amma kø tønøpaa Malaaba Ma'yanø tø tii. Wata tøya paløgi aanø hanyinø nga Firigiya da nga Galatiya. 7 Makø mbu'i tii aagyanø ribinø nga hanyinø nga Misiya, tøya alø dømøgøronø aanø hanyinø nga Bitiniya. Amma maluuvømø Ma'yanø nga Yeesu ka tii. 8 Wata tøya pitøgi tø Misiya, tøya jimagøro aa Tørawasø. 9 Ma uusørakii davøfø, kø sønii Bulusø davø oo'i, kø nee ci ka øndø Makiduuniya kønø, ca kødii

* **16:1** 16.1 14.6; Timooti: Rooma 16.21; 1 Koor. 4.17; Fil. 2.19; 2 Tim. 1.5. **16:2** 16.2 6.3; Fil. 2.20,22. **16:3** 16.3 Gal. 2.3-5; 1 Koor. 9.20. **16:4** 16.4 15.22-29. **16:5** 16.5 2.41. **16:6** 16.6 10.19.

tə Bulusə, ca ba, “Tyanagi aanə hanyinə nga Makiduuniya, kaa ha shi ka tsakənə tiinə.”
¹⁰ Daba'ə səniinaakii, pii ina tasəka dzənə aanə hanyinə nga Makiduuniya. Acii kə shii inə oo'i, Əntanjə 'wii tiinə ka waaza ka tii Njunyi Habara.

Vii goonja nga Lidiya

¹¹ Wata ina dəmə kumbawalə də Tərawasə, ina kəņee da i aa Samutərasə. Pukənə nga ha ina palə aa Niyapuli. ¹² Ina madə davə, ina palə aa Filipi, vəraatə palee də duunuunə agyanə əndə'i purəjanə nga hanyinə nga Makiduuniya, vəranə nga ənji Rooma əsə. Ina banee gi'u asəkə vəraatsa. ¹³ Ma *uusərə nga əpisəka, kə dəməgiinə aa uura mayi nga vəranə, ina dzə aama gəəra. Mbu'u ka lapaanə niinə ha nga dā də'wa nga Yahudiinə davə. Wata ina lapaa. Davə ndzaa inə, ina wabə ka makiitə dzii də nə davə. ¹⁴ Tə'i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Lidiya ca fa tiinə. Ma kya, mitə Tiyatira nə ki. Dərə də madizə kəjeerənyinə nga mandalə kwaba nə slənatə. Əndə ngwalənə tə Əntanjə nə ki əsə. Kə wunəgi Slandanə ədzəmətə. Ha'ə kya kavə hanjalatə ka sətə ci Bulusə a ba. ¹⁵ Kə liwə ki yibə bapətisəma da ənji yatə patə, kya kədii tiinə, əjki ki, “Makə kə shii unə ndilə ndilə oo'i, kə vii nyi goonja ka Slandana, yoo, see a dzuunə ka nee ka yaaki.” Kya tsakə kədiinə tiinə, keena palə.

Pa'ənə tə i Bulusə a furəshina də Filipi

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, ina dzə ka ha ŋga ɗa də'wa, ina lapaa əndə'i uundzə rəmənə, mava. Əndə ginaaji nə ki, agi kuranə nə ki uushi'inə kama kama putə ŋga ginaajiitə ashitə. Agi dzanə nə ki də kwaba laŋə ka slanjiinətə əsə də kwaanənə.

¹⁷ Wata nə'unə tiinə da i Bulusə nə ki, kya dzə də ka vurənə, kya ba, "Ma ənjitsa, ənji ŋga maɗuunə əntaŋfə nə tii. Rəgwa ŋga luupaanə nə tii ka banə koonə."

¹⁸ Ha'ə kə ta'avə ki baanə laŋə ka ɗanə makə ətsa. Ca zhimagi tə Bulusə asəkəkii ka shaŋə. Ca zhi'wagi, ca ba ka ginaajiitə ashitə, "Wanyinə ca ba ka hə də ləmə ŋga Yeesu *Aləmasiihu: bwasee ka ki!" Wata pii ginaajiitə a bwasee ka ki ka saa'ita.

¹⁹ Makə nee slanjiinətə oo'i, kə njiikəgi rəgwa ŋga upaanatii, təya kəəsətə tə i Bulusə da Silasə, təya kərə tə tii aasəkə luuma aakəŋwacii ənji la gəŋwanə. ²⁰ Makə kirə tii tə tii aakəŋwacii, kə bii tii, əŋki tii, "Ma ənjina, agi gwazənə nə tii han'kala ŋga vəraana, wiinə boo, *Yahudiinə nə tii.

²¹ Agi dzəgunənə nə tii alə'aadatə maɗəbeemə kaamə, kaama slənəgi, amə ənji Rooma." ²² ɗan'kana a guŋuunə ka tii patə, mala gəŋwanyinə a səəɗəgi kəjeerənə ashitii, təya ba ka ənjə a fəəslə tə tii də kurəpa. ²³ Makə fəsləgi ənji tə tii purə'i purə'i, təya fəɗə tə tii, təya əjigərə tə tii aa furəshina, təya ba ka əndə nəhə furəshina kaa ca pa'əgi tə tii ŋga'ə. ²⁴ Fanə ŋga əndə nəhə furəshina naakii, wata ca ŋgərə tə

16:16 16.16 19.24. **16:17** 16.17 19.15; Luka 4.34,41. **16:18** 16.18 3.6. **16:20** 16.20 17.6. **16:22** 16.22-23 2 Koor. 11.25; 1 Tees. 2.2.

tii, ca əjigərə ancakuvə ŋga furəshina, ca aanəgi sədətii ashi madiigərə rintənyinə.

²⁵ Ma ahada vəda, Bulusə da Silasə a da də'wa, təya ka wanyanə ka Əntanfə. Ənji furəshina a dzə də fanə tə tii. ²⁶ Mata'avəmə dəŋwa'ə, hanyinə a gəgədzə patə. Ha'ə mwavədə ŋga kuvə furəshina a udzəgi. Pii wata makuvənyinə a wunəgi patə. Mahyakahyaka'ə ŋga taa wu agi ənji furəshina əsə, kə piitəgi. ²⁷ Makə və'ihə əndə nəhə furəshina, ma ca nee, mawuunəkii nə makuvənyinə patə. Wata ca də'yagi ŋgila purəŋanaakii kaa ca bələgi naakii na. Ma nə ci ka nəhənə, kə huyipaa ənji furəshina satii.

²⁸ Amma Bulusə a madəe ka uurakii, ca ba ka ci, "Ga ha bələgi naaku na, ganə niinə patə!"

²⁹ Əndətə a ba ka ənjə a kira ka ci gunə, wata ca huyi aabii i Bulusə da Silasə, ca gərə'waanə akəŋwaciitii. Shishinəkii a dzə də udzənə acii ŋgwalənə. ³⁰ Ca fə'yagi tə tii agyə, ca ba, "Ya əna, iitə d'anəki kaa nya upaa luupaana?" ³¹ I Bulusə da Silasə a ba ka ci, "Vii goonŋa ka Yeesu Slandana: ka upaanə nə hə luupaanə da yaaku patə." ³² Wata təya wabə ka ci da ənji yaakii patə agyanə Slandana. ³³ Pii agi vədəkii ha'ə ca ŋgərə tə tii, ca cakubəgi ka tii uyiginatii. Saa'ikii yibə ənji ka ci bapətisəma da yaakii patə əsə.

³⁴ Ca kərə tə tii aa hakii aasii, ca ŋgiragi ka tii zəma, ca da moodasəkə da yaakii patə putə ŋga vii goonŋatii.

³⁵ Makə puki ha, mala gəŋwanyinə a sləkee ka soojiinə ka banə oo'i: "Wa ənjitə a palə

16:27 16.27 12.18-19. **16:30** 16.30-31 2.37; 11.14; Yooh. 6.28-29. **16:33** 16.33 16.15.

satii.” ³⁶ Əndə nəhə furəshina a dzə ka banə ka i Bulusə, əŋki ci, “Kə sləkee mala gəŋwanyinə ka banə koonə, a paluunə səgoonə. Acii ha'ə, gimaginə, una dzə səgoonə agi jamənə.”

³⁷ Amma əŋki Bulusə, “Akəŋwacii əŋji fəəsli tii tiinə, wiinə malamə əŋji keenə gəŋwanə, təya əjigərə tiinə aa furəshina. Wiinə əsə uushi rəŋwə niinə da əŋji Rooma. Yoo, təya kapaa tiinə də ma'umbeekii nii? Pooshi ka dfanə! Wa təya shi də natii na, təya shi ka kapaanə tiinə.”

³⁸ Soojiinə a ənəpaa də wabənəkii ka mala gəŋwanyinə. Makə fii tii oo'i, uushi rəŋwə da əŋji Rooma nə i Bulusə da Silasə, kə ŋgwaləgi tii. ³⁹ Wata təya shi ka kədii tifyaginə aciitii, təya kapaa tə tii, təya ba ka tii, wa təya bwasee ka vəranəkii. ⁴⁰ I Bulusə da Silasə a gimagi asəkə furəshina, təya palə aasii aa ha Lidiya, təya lapaa əŋji nə'unə davə, təya wabə ka tii kaa təya ndzaa ndihə ndihə də ŋgeerənə agi nə'unə tə Slandana. Ma daba'əkii, təya palə satii.

17

Masləkee əŋji də Teesaloonika

¹ Kə gi tii dasəkə vərənyinə ŋga Amfipuli da Apulooniya, təya mbu'u aa Teesaloonika, hatə dīi *kuvə də'wa ŋga Yahudiinə davə. ² Bulusə a dzə aa dəvə aa kumu, makə sətə sənaavə ci ka dfanə taa da patə. Luuma makkə nə ci ka wabənə da ənja, ca dzə də janğanə asəkə malaaba ləkaləkatə. ³ Ca wabə ka tii, ca bəarii

16:37 16.37 22.25-29; 23.27. **16:40** 16.40 11.23. **17:1** 17.1-9
1 Tees. 2.1-2. **17:2** 17.2 9.20; 13.5,14,44; 14.1; 16.13; 17.10,17;
18.5,26; 19.8-9; 28.17.

ka tii tantanyinø nga sətə bii malaabə ləkaləkətə oo'i, ma *Aləmasiihu, see a sa ci ηgəra'wa, ca əntə, ca madətə agi maməətə ənja. Ca ba əsə, "Yeesu ənə cii kya ba koonə, ci nə Aləmasiihu."

⁴ Hara ənjə a luuvə, təya nə'ushi da i Bulusə da Silasə. Ha'ə əsə lanə agi ənji Gərikə ətə ca gərə'u ka Əntanfə. Matakəɲwanyinø nga makinə lanə ləbətəgi də nə da tii əsə.

⁵ Amma kə shirəhə Yahudiinø ka tii. Təya dzatə də badawiinø nga vəranə, təya jagi də ənji də kaala bwaya vurənə, təya dzə ka əbigi yi nga Yasoonə, təya alə tə i Bulusə da Silasə davə kaa təya ηgiragi tə tii ka ənja. * ⁶ Amma paa tii lapaa tə tii. Wata təya kəsəənə tə Yasoonə da hara ənji nə'unə, təya kərə tə tii aakəɲwacii gayinø nga vəranə, təya madee ka uuratii, təya ba, "Ənjitə gwazətə nə nga ənji taa dama patə, watiinə kə shi aa hanə əsə. ⁷ Yasoonə a luu tə tii gakkii asii. Wiinə patənatii kə kaanə tii sədə ka bariya nga maduunə ηwanɲwə nga ha də Rooma, təya ba: tə'i əndə'i ηwanɲwə ətə dii ləməkii Yeesu." ⁸ Makə fii gayinø da ənji nga vəranə tə wabəətsa, hanɲkalatii a madəgi patə. ⁹ See də makə ki'i Yasoonə da hara ənji kwaba taabu'u kapaa gayinø tə tii.

Masləkee ənji də Biriya

¹⁰ Pii ndzəkəɲushi'inø a kəree ka i Bulusə da Silasə aa Biriya davədə. Makə mbu'i tii aa dəvə, təya dzə aa *kuvə də'wa nga Yahudiinø.

17:3 17.3 3.18. **17:4** 17.4 13.50; 16.14; 17.17. * **17:5** 17.5
 Yasoonə: Rooma 16.21. **17:6** 17.6 16.20. **17:7** 17.7 Luka
 23.2; Yooh. 19.12.

11 Ma Yahudiitø davø kamø, kø palee tii ka øtø dø Teesaloonika dø hiima, kø banee tii ka hanƷkalatii ka fa wabønø nga Slandana. Kø dfii tii gazhi'waanø nga tsaamøtønø asøkø malaaba løkaløkatø uusøø patø, kaa tøya shii taa goonƷa nø sètø fii tii. 12 Acii ha'ø lanø agitii vii goonƷa. Lanø øsø agi matakønƷwanyinø nga makinø nga Gørikø da nguyirønø vii goonƷa. 13 Amma, makø fii Yahudiinø nga Teesaloonika oo'i, agi baabanø nø Bulusø wabønø nga Øntanfø dø Biriya øsø, tøya dzø ka tsøvutønø tø danƷkana davø. 14 Pii wata ndzøkønƷushi'inø a køree ka Bulusø aama uunøva. Amma Silasø da Timooti a ønøgi davø. 15 Ma ønjitø køree ka Bulusø, kø gi tii da i ci kura'ø aa Ateena. Ma tøya ønya satii aasii, Bulusø a sløkee ka tii kaa tøya dzø ka banø ka i Silasø da Timooti oo'i, wa tøya shi ka lanø tø ci pii pii.

Ndzaanø nga Bulusø dø Ateena

16 Ma Bulusø a gøra tø Silasø da Timooti dø Ateena, kø zhima tø ci asøkøkii makø nee ci, taa aa døma patø tsaamøgi ci, see uuløminø neenøkii asøkø vøranøkii. 17 Ci dfii gi ci aakønƷwa dø wabønø ka ønji uusøø patø. Taa dama gi ci patø asøkø vøranøkii, taa a luuma lii ci ønja ca wabø ka tii, taa asøkø kuvø dø'wa ca wabø ka Yahudiinø da ønji gøø'unø ka Øntanfø. 18 Hara ønji dzøgunønø agi kurøgø nga *Abikuriyanyinø da Sitookanyinø, kø lii tii tø Bulusø. Hara ønji ahadatii a ba, "Mi sanø nø øndø waazaanø ka

17:10 17.10 17.2. 17:11 17.11 Yooh. 5.39. 17:12 17.12
 11.18. 17:13 17.13 14.5,19; 1 Tees. 2.14-16. 17:17 17.17
 17.2,4.

gөгөмөнө ha'a? Mi mwayi ci bana?" Hara ənjə a ba, "Mbu'u ma nə ci ka waazanə, agyanə sə nga paslənə nga məshipətə ənji pamə." Ma wabi tii ha'ə, acii ma Bulusə, agyanə Yeesu da agyanə madənə agi maməətə ənji cii kəya wabə. ¹⁹ Wata təya ngərə tə ci, təya kərə tə ci aakəɲwacii mətərəkinə aanə daɲgərə ətə ci ənjə a 'wa Ariyapaga, təya ba, "Nga'ə keenə nə fa sətə bii kura waazaatsə dīi hə, ²⁰ acii kə kira hə keenə sətə məshimə liminiinə a fii. See a ba hə keenə sətə cii kəya ba." ²¹ Ma bii tii ha'ə, acii ma ənji Ateena da mu'umiitə davə patə, pooshi əndə'i uushi nji təya dā, see baaba kura uushi'inə taa fa kura wabənə.

²² Wata Bulusə a madətə ahada mətərəkinə nga Ariyapaga, əŋki ci, "Unə ənji Ateena, kə nee nyi taa ka ngutə rəgwa patə, ənji diina nuunə. ²³ Acii ma nya dzə də wiinə asəkə vəranə goonə, kə lapaa nyi uushi'iitə cuuna paslə ka tii. Ha'ə nya lapaa ha nga dā sataka ətə nyaahə ənji ashikii: ka Əntaɲfə ətə mashiimə ənji. Yoo, ma ətə cuuna paslə mashiimuunə dīya, tə ci cii kya ba koonə. ²⁴ Əntaɲfə ətə tagii duuniya patə da uushi'iitə asəkəkii patə, ci nə Slandanə nga ha dadagyə da ha a panə. Paa ci ka ndzaanə asəkə kuvə gəratə ghənyi ənji də ciinə. ²⁵ Ha'ə əsə paa ci ka alə tsakənə tə ci, makə dīi ci pooshi uushi cii kəya moo acii ənda, acii ci vii əpinə ka ənji da taa mi patə. ²⁶ Də əndə rəɲwə 'watəgi ci taga slikərənyinə nga ənji patə kaa təya ndzaa taa dama patə asəkə duuniya, ca

17:18 17.18 4.2; 1 Koor. 1.22. **17:24** 17.24 7.48; Jab. 146.6; 1 Meem. 8.27. **17:25** 17.25 Jab. 50.10-13.

kəŋee ka saa'i da i ribinə ŋga ndzaanatii əsə.

²⁷ Ma d̄ii ci ha'ə, kaa t̄əya alə t̄ə Əntaŋfə, t̄əya d̄a gazhi'waanə ŋga raramənə, mbu'u ka lapaanə nə tii t̄ə ci, taa ŋgahi paa ci dzad̄ə da taa rəŋwə agyaamə. ²⁸ Daciikii caama mbəḌə, ama gugud̄ə, ama ndzaanə. Kə d̄ii makə sət̄ə bii hara əŋji kaala wanyanə goonə oo'i: gooŋga, slikerənaakii naamə.

²⁹ Yoo, makə d̄ii ci, slikerənə ŋga Əntaŋfə naamə, madəbeemə ama hiima oo'i, kə pusha Əntaŋfə da matsahu burə tibisa, taa viiza taa faara ətə tsahutə əndə d̄ə ciinəkii agi hiimaakii. ³⁰ Ma ŋga ŋukə, pooshi Əntaŋfə nja ka nə ka ghatə shiinə ŋga ənda.

Amma ma ŋga əna, agi banə nə ci ka patənə ŋga əŋji taa dama patə, wa t̄əya baanə ka ci.

³¹ Acii kə kəŋee ci ka uusərə ŋga d̄a gəŋwanə ka *duuniya patə. Də gooŋga nii k̄əya d̄a d̄acii əndətə ta'i ci. Kə baarii ci tantanyinəkii ka əŋji patə d̄ə madeenə ka ci agi maməətə ənja.”

³² Makə fii əŋji wabənə ŋga Bulusə agyanə madənə agi maməətə ənja, hara əŋjə a ŋusə t̄ə ci, hara əŋji əsə a ba, “Ka ənyanə niinə ka fa wabəətsə a maku.” ³³ Wata Bulusə a madəgi saakii ahadatii. ³⁴ Amma hara əŋjə a dzə aabiikii, t̄əya vii gooŋga ka Slandana. Ahadatii nə Diyanisiya, əndə ŋga Ariyapaga, da i əndə'i minə ətə d̄ii ləmətə Damarisə, da hara ənja.

18

17:26 17.26 Dzək. 32.8; Ayb. 12.23. **17:27** 17.27 Isaa. 55.6.

17:28 17.28 'Wat. 1.27. **17:29** 17.29 19.26; Isaa. 44.9-20.

17:30 17.30 14.16; Rooma 2.4. **17:31** 17.31 3.15; 10.42.

Bulusə də Koorintiya

¹ Daba'ə ha'ə, Bulusə a madə də Ateena, ca palə aa Koorintiya. ² Makə mbu'i ci, kə gunəgərə tii da əndə'i əndə Yahuda ətə dīi ləməkii Akila. Əndə Puntu nə ci. Mata'avəmə ci makə shi ci aa dəvə aa vərə tii da minaakii Pərisəkila. Kə ma'ya tii də Rooma anə hanyinə nga Italiya acii kə bii nwanwə Kalawudiyu oo'i, *Yahudiinə patə, wa təya madəgi asəkə vəranəkii. Ci dīi gi tii aa Koorintiya. Bulusə a dzə ka nəhəpaanə tə tii. *
³ Makə lapaa ci oo'i slənatii rənwə, waatoo, təslə kuvə kuvə'unə, wata ca ənəgi abitii. ⁴ Ca dzə də baaba wabənə nga Əntanfə asəkə *kuvə də'wa taa ngutə uusərə nga əpisəkə patə, ca dzə də zhi'wanə də Yahudiinə da Gərikanyinə kaa təya nə'u nunyi rəgwa.

⁵ Makə mbu'ya i Silasə da Timooti daga anə hanyinə nga Makiduuniya, Bulusə a bwasee ka slənətə njii kəya də, ca dzə aakənwə də waazanə, ca baarii furəwə ka Yahudiinə oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanfə. ⁶ Makə dīi tii ka ci mabizhinə, təya dzə də dzaananə tə ci, ca gəgərəgi bərəbərə nga kəjeerənaakii ka baariinə ka tii oo'i, kə shigi ci agi haalatii; əŋki ci, "Ma nyi kamə, pooshi kərənə goonə agyanəki ma'ə. Amma agyanuunə səgoonə. Daga ənshinə aa ha hara slikerənə dzənəki." ⁷ Də ha'ə bwasee ci ka tii, ca palə saakii aasii aa ha əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Titusə Yasətu. Əndə paslənə

* **18:2** 18.2 Akila: Rooma 16.3; 1 Koor. 16.19; 2 Tim. 4.19. **18:3** 18.3 20.33-34; 1 Koor. 4.12; 9.12-18; 1 Tees. 2.9; 2 Tees. 3.7-9. **18:5** 18.5-11 11.18. **18:5** 18.5-6 3.26; 5.42. **18:6** 18.6 13.51; 20.26.

tø ðntanfø nø ci, øtø dfii yaakii atanjala *kuvø dø'wa.

⁸ Ma gawø nga kuvø dø'wa øtø dfii lømækii Kørisøpusø, kø vii ci goonja da yaakii patø ka Slandana. Ha'ø øsø tø'i hara ønji Koorintiya lanø, makø fii tii waazanø nga Bulusø, kø vii tii goonja. Ha'ø tøya luu yibø bapøtisøma.

⁹ Ma ka øndø'i vøða, kø wabi ðntanfø ka Bulusø dagi senniønø, ønji ci ka ci, "Ga ha ngwalø, waazawø ka ønja, ga ha ndzaa køða'ø. ¹⁰ Acii kødøhø da hø nø nyi. Aciiyii ha'ø, pooshi øndø ca uree ka hø. Lanø nø ønjaaki asøkø vøraana." ¹¹ Wata Bulusø a ndzaa davø, ha'ø føzø røjwø da lægidø kuwa. Ca dzø dø dzøgunø ka ønji wabønø nga ðntanfø.

¹² Amma, makø dfii Galiya ngwamønø agyanø hanyinø nga Akaya, Yahudiinø a læbø dø na, tøya køsetø tø Bulusø, tøya kørø tø ci aakøjwacii gøjwanø, ¹³ ønji tii, "Ma øndøna, agi isøkwønø nø ci tø ønji ka paslønø tø ðntanfø ka røjwatø tønappa bariya." ¹⁴ Ma øtsø kødøhø kaa Bulusø a wunøpaa makii kaa ca wabø, wata Galiya a læwugi røjwa, ca ba ka tii, "Unø Yahudiinø, maci øndø'i bwaya uushi pamø dfii ci, kø njii kya fa tuunø. ¹⁵ Amma, makø mabizhinø agyanø wabønø saakii da lømønyinø da bariya goonø, unø søgoonø nø tsaamøtønø. Ma nyi kamø, paa nyi ka la gøjwanø nga tsarø uushi'iitsa." ¹⁶ Wata ca lyakagi tø tii asøkø kuvø gøjwanø. ¹⁷ Wata tii patø, tøya køsetø tø Sasøtinasø, gawø nga

18:8 18.8 8.36. **18:9** 18.9-10 Isaa. 41.10; Irim. 1.8; 1 Koor. 2.3-4. **18:13** 18.13 6.13. **18:14** 18.14-15 23.29; 25.18-20; Yooh. 18.31.

kuvə də'wa, təya fəslə tə ci akəŋwacii gəŋwanə. Amma, taa gi'u, makulamə aasəkə Galiya.

Ənənə ŋga Bulusə aa Antakiya

¹⁸ Makə cakə Bulusə baneenə lanə da ənji Koorintiya, ca ba ka tii a madə ci ha'ə. Ca dzə, ca isəgi nəkii asəkə vəranə ŋga Kəŋkəraya ka baariinə oo'i, kə mbu'utəgi ci də aləkawalətə shi ca d̄ii. Ma daba'əkii, ca dəmə kumbawalə da i Pərisəkila da Akila, təya palə aagyanə hanyinə ŋga Siriya. ¹⁹ Təya kəŋaanə də Afisa zəku'i. Ca dzə aasəkə kuvə də'wa, ca wabə da Yahudiinə davə, ²⁰ təya kədii tə ci kaa ca tsakə ta'veenə da tii. Amma kə naanagi ci. ²¹ Makə bii ci ka tii madənaakii, ca ba ka tii, “Ka ənyanə nə nyi aabii unə, maa kə luuvə Əntan̄fə.” Wata ca bwasee ka i Pərisəkila da Akila də Afisa, ca dəmə kumbawala, ca palə. ²² Makə mbu'i ci aa Kayisariya, ca dzə aa Urusaliima ka nəhəpaanə tə ənji nə'unə, ca uudəgərə aa Antakiya. ²³ Makə banee ci gi'u davə, wata ca madə, ca wiigi'itə hanyinə ŋga Galatiya da Firigiya, ca dzə də vii ŋgeerənə ka ənji nə'unə patə.

Waazanə ŋga Apoolasə də Afisa

²⁴ Tə'i əndə'i əndə Yahuda ətə d̄ii ləməkii Apoolasə. Kə shi ci aa Afisa. Ma ca, əndə Aləkəsandəriya nə ci. Kə mbee ci ka wabənə. Kə shii ci malaaba ləkələkətə ka shaŋə əsə. † ²⁵ Kə dzəgunətə ənji ka ci rəgwa ŋga Slandanə ŋga'ə. Taa ŋgahi see yibə bapətisəma ŋga Yoohana shii

18:19 18.19-20 17.2. **18:21** 18.21 Yak. 4.15. **18:23** 18.23 11.42. † **18:24** 18.24 19.3-4; Apoolasə: 1 Koor. 1.12; 3.4-6.

ci, amma kə dıi ci gazhi'waanə nga dzəgunətənə ka ənji gənjə gənjə agyanə Yeesu. ²⁶ Makə mbu'i ci, ca waaza asəkə kuvə də'wa yadə ngwalənə. Makə fii i Pərisəkila da Akila tə ci, təya ngərə tə ci, təya tsakə dzəgunətə ka ci rəgwa nga Slandanə nga'ə. ²⁷ Apoolasə əsə, kə mwayi ci dzənə aagyanə hanyinə nga Akaya. Makə mwayi ci dənə ha'ə, ənji nə'uutə də Afisa a tsakə tə ci də naahənə ka ənji nə'uutə də Akaya, kaa təya luu tə ci də moodasəka. Makə mbu'i ci aa dəvə, kə cakə ci tə ənjitə dıi Slandanə ka tii pwapoonə nga vii goonğa, ²⁸ acii kə uuri ci tə Yahudiinə akənwacii ənji də wabənə, ca baarii tantanyinəkii dasəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, Yeesu nə Matadəkii nga Əntanfə.

19

Waazanə nga Bulusə də Afisa

¹ Ma saa'itə Apoolasə də Koorintiya, kə gi Bulusə aa Afisa da giɲwə. Makə mbu'i ci, ca lapaa hara ənji nə'unə davə. ² Əɲki ci ka tii, "Makə vii unə goonğa, kə upaa unə Malaaba Ma'yanə kwa?" Əɲki tii ka ci, "Pooshi. Mashimə ina fii taa tə'i Malaaba Ma'yanə." ³ Bulusə a ləgwa ka tii, əɲki ci, "Aa, tsarə ngutə bapətisəma daa yibə ənji koona?" Əɲki tii, "Tsarə ətə nga Yoohana." ⁴ Ca ba ka tii, "Ma yibə bapətisəma nga Yoohana, ka ənjitə baanə ka Əntanfə putə nga 'waslyakəənatii. Amma kə bii Yoohana ka ənji *İsarayiila, see a vii tii goonğa ka əndətə

18:26 18.26 17.2. **18:28** 18.28 5.42. **19:2** 19.2 2.38; 8.16.
19:3 19.3-4 18.25; Luka 3.3-4,16-17.

na uugya ba'è ka shine, waatoo Yeesu.” ⁵ Makè fii tii ha'è, tøya luu yibè bapëtisèma dè lèmè nga Yeesu Slandana. ⁶ Bulusè a kavè ciinèkii aanètii, Malaaba Ma'yanè a jima aagyanètii, tøya wabè dè mæshipètè uuranyinè, tøya baaba sètè bii Æntanfè ka tii. ⁷ Kè mbu'i tii bahè pu'u aji bera'i nè ønjikii.

⁸ Løgidè makkè dïi Bulusè ka dzønè aasækè *kuvè dè'wa, ca wabè yadè ngwalønè ka ønja, ca zhi'wa dè han'kalatii ka haala nga nwanjuunè nga Æntanfè. ⁹ Amma kè tøkuree hara ønji ka vii goon'ga acii ndalønè nga ødzøma, tøya wabè bwayakii aashi røgwa nga Slandanè akøn'wacii dabaala. Makè nee ci ha'è, ca bwasee ka tii, ca fè'yagi tè ønji nè'unè, ca wabè ka tii taa ngutè uusera patè asækè kuvè jan'ganè nga øndètè dïi lømèkii Tirana. ¹⁰ Føzè bera'i nè tii ka danè ha'è. Ønji hanyinè nga Asiya patè, Yahudiinè da hara slikørønè, kè fii tii wabønè nga Slandana.

Manjeevønø nga Sikøwa

¹¹ Kè sløn'yi Æntanfè sè nga huræshishinè ka shanè dæcii Bulusè. ¹² Ha'è ønjè a ngørè køjeerønè da aløbuta ka tabètè dè shishinèkii, ønjè a kørè ka ønji bwanea, tøya mbødè. Ginaajiinè øsè, tøya shigi ashitii. ¹³ Tø'i hara *Yahudiinè øtè ca wiigi'i ka vøra ka vøra, kè dïi tii gazhi'waanè nga øsètè lèmè nga Yeesu kaa tøya mbødøpaa dè ønjitè da i ginaaji ashitii, tøya ba ka ginaaji, “Agi banè nè nyi ka hè dè

lømø nga Yeesu øtø ci Bulusø a waaza, bwasee ka øndøtsa!”

¹⁴ Tø'i manjeevønø nguyirønøkii mødøfø nga maduunø *limanø nga Yahudiinø øtø ðii lømøkii Sikøwa; da i tii ca ðaada ha'ø. ¹⁵ Ma ka øndø'i uusøra, ginaaji a ba ka tii, “Kø shii nyi tø Yeesu, kø shii nyi tø Bulusø øsø. I wu sanø nuunø noona?” ¹⁶ Wata øndø ginaajitø a kulaanø ka tii palee ka ngeeriitii patø, ca ðaadavø ka tii uyi-ginø, ca tsaatsagi køjeerønø ashitii. Tøya gimagi asii gakii, tøya huyi. ¹⁷ Patønø nga ønji dø Afisa, kø fii tii sètø slønyi, Yahudiinø da hara slikørønø. Ha'ø kø lagi ødzømetii, ønjø a ðuunøtø lømø nga Slandanø Yeesu. ¹⁸ Lanø agi ønjitø vii goongø øsø shi ka baanø ka øntanfø akøn>wacii ønji patø, tøya baabagi bwaya uushi'iitø nji tøya ðaada. ¹⁹ ønji lanø øsø agi ønji ðaada sø nga hiila kira løkäløkatønyinatii, tøya øtsagi akøn>wacii ønji patø, tøya baanatø kwabakii, waatoo, *hwaslø døbu'u tufø pu'unø. ²⁰ Ha'ø cakø wabønø nga Slandanø gørønø aakøn>wø aakøn>wa dø ngeerønø dagi baawøðaakii.

Kødønø nga wabønø dø Afisa

²¹ Ma daba'ø ha'ø, wata Bulusø a ða aniya nga dzønø aanø hanyinø nga Makiduuniya da nga Akaya, ca mbu'ugøø aa Urusaliima. Ca ba, “Mada kø mbu'i nyi, tyasø ka dzønø nø nyi aa Rooma.” ²² Wata ca sløkee ka ønji tsakønø tø ci børa'i aa Makiduuniya, waatoo Timooti da

19:13 19.13 3.6; Luka 9.49-50. **19:15** 19.15 16.17. **19:17** 19.17 5.11. **19:20** 19.20 2.41. **19:21** 19.21 23.11; Rooma 1.10,13.

Irasøta. Ma ci naakii, kə cakə ci baneenə gi'u davə anə hanyinə nga Asiya.

²³ Ma ka saa'ikii, kə ma'i mađuunə haala də Afisa putə nga rəgwa nga Slandana. ²⁴ Ma dava, tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Dimitəriya. Ma ca, əndə bələnə nə ci, agi bələnə nə ci pusha tə kuvə uuləmə ətə dīi ləməkii *Arətimi. Ma slənətsa, agi upaanə nə tii kwaba laŋə da ənji slənaakii.

²⁵ Ma ka əndə'i uusəra, wata ca dzatə də ənji slənaakii da hara ənjitə ca slənə tsarə slənəkii, əŋki ci ka tii, "Kə shii unə, agi slənənə gaamə caama upaa kwaba laŋə. ²⁶ Kə nee unə, una fa də liminuunə əsə oo'i, kə zə'wee Bulusətə ka nə nga ənji laŋə də banə oo'i: ma əntaŋfənə ətə ci ənjə a ghənə də ciinə, əntaa sə nga paslənə nə ci. Əntaa wata ganə də Afisa tanə əsə, amma agyanə hanyinə nga Asiya patə cii kəya wabə ha'ə. ²⁷ Maa kə nyi'u ənji ha'ə makə ətsa, ka saaweenə nə ənji ka slənə gaamə. Əntaa wata ətsə tanə əsə, amma ka ndzaanə nə kuvə nga mađuunə Arətimi ka uushi zabə. Ki ka nətə maa, ka əteenə nə ki ka məghərəvənatə. Taa ŋgahi agi paslənə nə ənji tə ki anə hanyinə nga Asiya da patənə nga duuniya, patə da ha'ə ka bwaseenə nə ənji ka ki."

²⁸ Makə fii tii ha'ə, kə zhima tə tii a səkətii ka shaŋə, təya ka vurənə, təya ba, "Ma Arətimi nga ənji Afisa, mađuunəkii nə ki ka shaŋə."

²⁹ Wata vəranə a gwazəgi, təya kəsə tə i Gayusə da Arisətarəkusə. Ənji Makiduuniya nə tii, guvii-wiinyinə nga Bulusə nə tii əsə. Təya kərə tə

tii də kwasənə aasəkə babara nga buurənə. *

³⁰ Ma Bulusə, kə mwayi ci dzənə aakəŋwacii danƙana, amma ənji nə'unə a tənɔpaa tə ci.

³¹ Ha'ə əsə, hara madiigərənə nga hanyinə nga Asiya, waatoo guviinə nga Bulusə, a sləkee ka kədiinə aciikii, ga ca dzə aasəkə babara nga buurənə.

³² Ma saa'ikii, danƙana patə, makəfəkii nə tii ka shaŋə. Taa wu patə, wazəna. Hara ənjə a ba əndə'i uushi pamə, hara ənji əsə, pamə nə natii. Lanənətii, mashiimə tii sətə dzatə tii də nə ka putakii.

³³ Tə'i əndə'i əndə davə, dʒii ləməkii Aləkəsandəra. Hara ənjə a ba ka ci sətə dʒii. Wata Yahudiinə a kavə tə ci aakəŋwacii ənja. Ca madɛe ka ciinəkii kaa ca ba ka dabaala dalila nga haalatsa. ³⁴ Amma, makə fii tii, əndə Yahuda nə ci, təya madɛe ka uuratii patə, ha'ə nga tibisə bəra'i, təya ba, "Ma Arətimi nga ənji Afisa, maduunəkii nə ki ka shaŋə!"

³⁵ Ma ka muudinə, kə dədəkəpaa əndə naahənə nga vəranə tə danƙana, əŋki ci, "Unə ənji Afisa, wu saŋə nə əndə mashiimə oo'i, vəranə nga Afisa ca hadɔagi də kuvə nga Arətimi maduunəkii da malaaba faaratə kulyagərə dadagya?"

³⁶ Makə pooshi rəgwa nga ushapaa uushi'iitsa, see a ndzaa unə kəɔa'ə, goona kwasə.

³⁷ Aci kə kiroonə ənjinə aa hanə. Wiinə mahərəmə tii asəkə malaaba kuvə nga Arətimi, taa wabə bwaya uushi'inə aashitə.

³⁸ Madɔ ma Dimitəriya da ənji slənəshinaakii, tə'i tii da kərə gəŋwanə nga əndə'i ənda, furəŋə nə kuvə gəŋwanə, watiitə ənji la gəŋwanə əsə. Wa təya

* **19:29** 19.29 Arisətarəka: 20.4; 27.2; Kwal. 4.10.

kərə gəŋwanatii. ³⁹ Amma, maa əndə'i uushi pamə cuuna alə, ka hadfatəginə nə ənji aakəŋwa agi mətərəkinə. ⁴⁰ Acii maŋgwaləkii niinə ka luu gəŋwanə ŋga wazəənə ŋga ənshinə, makə pooshi amə ka mbeenə ka dzəgunətə dalila ŋga wazənəkii." ⁴¹ Makə uugi ci baginə ha'ə, ca ba ka danjkana, wa təya təkəgi.

20

Ənənə ŋga Bulusə aanə hanyinə ŋga Makiduuniya da Akaya

¹ Makə dədikə haalata, wata Bulusə a dzatə də ənji nə'unə, ca vii ka tii ŋgeerənə də wabənə. Daba'ə ha'ə, ca ba ka tii, a madə ci kaa ca dzə aanə hanyinə ŋga Makiduuniya. ² Makə mbu'i ci aa dəvə, ca wiigi'itə hanyinəkii, ca dzə də vii ka ənji nə'unə ŋgeerənə də wabənə laŋə, ca mbu'u aanə hanyinə ŋga Akaya. ³ Ca ndzaa davə ləgidə makkə. Amma, ma ətsə kaa ca dəmə kumbawalə kaa ca dzə aanə hanyinə ŋga Siriya, kə fii ci oo'i, kə mwayi *Yahudiinə bələnə tə ci. Wata ca da aniya ŋga ənəgərənə saakii da Makiduuniya. ⁴ I Soopatira, əndə Biriya, uuzənə ŋga Pirusa a kəree ka ci, da Arisətarəkusə da Səkundusa, ənji Teesaloonika, da Gayusə, əndə Dyarəba, da Timooti da ənji Asiya, waatoo Tikikusə da Tərafima. * ⁵ Tii 'watəgi palənə keenə aa Tərawasə, təya gəree keenə davə. ⁶ Ma inə neenə, daba'a *kumənə ŋga adə buroodi yadə burəjanə ma'iinə, ina

20:1 20.1 11.23. * **20:4** 20.4 19.29Timooti: 16.1; Tikikusə: Af. 6.21; Tərafima: 21.29.

madə də Filipi, ina dzə ka dēmə kumbawala, ina lapaa tē tii də Tərawasə anə baanə tufə, ina dapa luuma rənjwə davə.

Tsaamətənə ŋga Bulusə tē ənji Tərawasə

⁷ Ma uusəra asavee kədəwanə, kə dzatiinə də nə ka zəmə əndzanə ŋga Slandana, kə wabi Bulusə ka ənji nə'unə kura'ə ahada vəda, acii kə mwayi ci madənə pukyatə hakii. ⁸ Ma kuvətə dzatiinə də nə davə, kuvə anə əndə'i nə ci. Tə'i garəkuwanyinə laŋə davə a kumu. ⁹ Tə'i əndə'i uundzə dagwa ca zəkutə. Ma ləməkii, Iwutika. Anə mapacakinə ŋga baŋgwa ndzaa ci naakii. Bulusə a dzə aakəŋwa də magəərə wabənaakii. Makə mbee ŋunyinə ka dagwata, ca kulagərə aa panə daga agyanə makkənə ŋga kuvətə anə əndə'i. Mantəkii shi ənji ka ŋgərənə tē ci. ¹⁰ Amma Bulusə a jiməgərə aa panə, ca gwanŋaanə tupə anəkii, əŋki ci, "Goona tuu, da i əpinə nə ci." ¹¹ Makə ənyi Bulusə ka ndərəginə aadəgyə, ca baatsəpaa buroodi, təya adə. Ca ta'avə ka wabənə da tii, ha'ə puki ha. Wata ca madə, ca palə. ¹² Təya dzə satii da uundzə dagwatə vyarəŋə. Kə dīi tii moodfasəkə ka shaŋə.

Dzənə ŋga Bulusə aa Milita

¹³ Ma inə, kə pyaliinə aasəkə kumbawalə, ina palə aa Asoosə, keena dzə ka ŋgərəənənə tē Bulusə davə, acii kə bii ci oo'i, də səfə dzənəkii aa dəvə. ¹⁴ Makə lii ci tiinə də Asoosə, ina ŋgərə tē ci aasəkə kumbawalə, ina dzə aa Mitilyanə.

¹⁵ Ina madə davə də kumbawalə, ina ələgi pukənə nga ha atəngala hanyinə nga Kiyoose ətə ahada ma'inə. Ma ka bəra'inə nga uusərə əsə, ina mbu'u aa Samusa, ina palə uurə, ina mbu'u ka makkənə nga uusərə ha'ə aa Milita. ¹⁶ Gəŋə kəŋee Bulusə aa Milita yadə dzənə da Afisa acii ga ca ta'avə anə hanyinə nga Asiya. Ma d̄ii ci ha'ə, kwasiikii acii nga'ə ka ci nə mbu'unə aa Urusaliima taabu'u mbu'yanə kumənə nga *Peentakoosa, maa jamə.

Waazanə nga Bulusə ka matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya nga Afisa

¹⁷ Daga də Milita sləkee Bulusə aa Afisa ka ənjə a 'waa'watə ka ci matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya. ¹⁸ Makə shi tii aabiikii, əŋki ci ka tii, "Unə də noonə na, kə shii unə makə sətə ndzaa nyi ahadoonə, 'watəginə ka saa'yatə shi nyi aagyanə hanyinə nga Asiya ha'ə mbu'ya ka ənshinə. ¹⁹ Agi slənənə nə nyi ka Slandana. Paa nyi sha d̄uunətə naaki na. Kə slənyii ka ci da kiinə agiki da bwaneatə sii nyi kama kama acii Yahudiinə. ²⁰ Kə shii unə, agi waazaaki patə, pooshi nyi umbee koonə ka sətə ca tsakə tuunə taa rəŋwə. Amma kə jigunyii koonə akəŋwacii əŋji i ka yi ka ya. ²¹ Kə bii nyi ka Yahudiinə da hara slikərənə patə kaa təya baa ka Əntəŋfə, təya vii goŋga ka Slandanə Yeesu.

²² "Ma əndzə'i, wanyinə ka dzənə aa Urusaliima. Malaaba Ma'yanə ca ba ka nyi dzənə. Mashimə nyi sətə na d̄a tə nyi davə. † ²³ Uushi

20:17 20.17 18.21. **20:18** 20.18 19.10. **20:21** 20.21 11.18.

† **20:22** 20.22 Malaaba Ma'yanə: 10.19.

rəŋwə shii nyi ci Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi taa ka ŋgutə vəranə gi nyi patə; waatoo agi banə nə ci ka nyi oo'i, agi gəranə nə mahyakahyaka'ə da ŋgəra'wə tə nyi. ²⁴ Amma, manḡərəmə nyi əpinaaki ka uushi. Tada kə əŋki nyi, tada mantəmə nyi patə, mbərə mbərə ka nyi, tə maa kə uudəpaa nyi slənənə liwə nyi acii Slandanə Yeesu, nya baaba Njunyi Habara ŋga pwapoone ŋga Əntanfə.

²⁵ “Wiinə kə shii nyi, ma unə ənə wi-igi'i nyi ahadoonə, nya waaza koonə agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə patənə goonə. ²⁶ Acii ha'ə cii kya ba koonə ənshinə, pooshi kərənə ŋga patənə goonə agyanəki ma'ə. ²⁷ Maneemə nyi ka ŋgwa'əŋgwa'ənə ŋga ba koonə patənə ŋga hiima ŋga Əntanfə. ²⁸ Nəhəmə noonə nə da gwamətə kavə Malaaba Ma'yanə tuunə ka magəriinəkii, una ndzaa ka magəriinə ŋga Ikəliisiya ŋga Slandanə ətə upaa ci də idənaakii.

²⁹ Acii kə shii nyi, ma daba'a palənaaki, kadə nə bwaya furətsoofanyinə a dəməgərə aahadoonə, paa tii na bwasee ka gwaməkii. ³⁰ Taa ahadoonə əsa, kadə na shigi ətə na də gazhi'waanə ŋga zə'wee ka haŋkala ŋga ənji nə'unə kaa təya nə'u tə tii. ³¹ Acii ha'ə, ndzaamə matasəkakii, una buurətə oo'i, fəzə makkə dīi nyi da kiinə agiki ka wabənə ka taa wu ahadoonə vədə da uusəra.

20:23 20.23 21.4,11; 9.16. **20:24** 20.24 21.13; 2 Tim. 4.7.

20:25 20.25 28.23. **20:26** 20.26 18.6. **20:28** 20.28-31 11.23.

20:28 20.28 1 Piita 5.2. **20:29** 20.29 Mat. 7.15; Yooh. 10.12.

20:30 20.30 Gal. 4.17; 1 Yooh. 2.19.

³² “Ma ənə diya, kə ba'avə nyi tuunə aacii Slandanə da wabənə ŋga pwapooonakii, kaa ca ndzaa kədəhə doonə. Wabəətsə nəndə da baawəda ŋga vii koonə ŋgeerənə, ca vii koonə barəkaatə nə ənjaakii a upaa patə.

³³⁻³⁴ Unə də noonə nə, kə shii unə oo'i, pooshi nyi mwayi kwaḃa ŋga taa wu, taa kəjeerənə ŋga ənda. Ciinəkinə slənyi ka nyi sətə cii kya ki'i də haajaaki da ŋga əjninə ndzaashiinə.

³⁵ Kə ḃaarii nyi koonə taa ka ŋgutə rəgwa patə oo'i, də tsarə slənətsə ha'ə tsakənuunə tə ənji matə ŋgeerənə, una dzə də buurətə wabənə ŋga Slandanə Yeesu ətə bii ci: ‘Gədə viinə də barəkaanə acii luunə.’ ”

³⁶ Makə uugi Bulusə wabənə ha'ə, ca gərə'waanə, ca ḃa də'wa da tii patə. ³⁷ Təya jabətashi, təya ba, “Wa əntanḃə a kərə tə hə jamə.” Tii patə, təya tuu. ³⁸ Ma sətə palee də ḃəzee ka səkətii, ətə fii tii bii ci, paa tii ka ənənə ka neenə ka ci ma'ə. Wata təya kəree ka ci aasəkə kumbawala.

21

Dzənə ŋga Bulusə aa Urusaliima

¹ Makə jabətii inə, ina təkəgi, ina dəmə kumbawala, ina kəḃee gəḃə, ina mbu'u aa Koosə. Pukətə hakii, ina maḃə də Koosə, ina mbu'u aa Roodəsa. Ina maḃə də Roodəsa əsə, ina mbu'u aa Patara. ² Davə lapaa inə kumbawalə ŋga

20:31 20.31 19.10; 1 Tees. 2.11-12; 2 Koor. 11.28. **20:32** 20.32 26.18; 1 Tees. 5.23-24; 2 Tees. 1.11-12. **20:33-34** 20.33-34 18.3.

20:35 20.35 Mat. 10.8. **20:38** 20.38 20.25.

dzəginə aanə hanyinə nga Finikiya, ina dəmə, ina palə. ³ Makə mbu'iinə kədəhə da hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə, ina bwasee aa madzəna, ina palə aanə hanyinə nga Siriya, ina jimagərə də Tiira, acii davə nə kumbawalə ka jimapaa də uushi'inə. ⁴ Ina alətə hatə dīi ənji nə'unə davə, ina baanə mədəfə gatii. Təya ba ka Bulusə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, ga ca dzə aa Urusaliima. ⁵ Amma, makə mbu'ya saa'i nga madənə geenə, ina madə, ina palə. Təya kəree keenə tii da makinatii da manjeevənatii patə. Makə mbu'iinə aa ba'a vərənə aama uunəva, ina gərə'waanə anə mandzənə, ina dfa də'wa, ⁶ ina jabətashi. Wata ina dəmə kumbawala. Tii əsə, təya ənə satii aasii.

⁷ Makə uugiinə wayanə daga də Tiira, ina mbu'u aa Putəlimayisa, ina nəhəpaa ənji nə'unə, ina baa rəŋwə da tii. ⁸ Pukətə hakii, ina madə, ina palə aa Kayisariya. Makə mbu'iinə, ina dəməgərə aasii aa ha Filibusə, əndə waazanə. Rəŋwə nə ci agi ənji mədəfə ətə shi ənjə a ta'i də Urusaliima. Ina jima gakii asii. ⁹ Ma əndətsa, tə'i ci da uuji rəminə ənfwadə, ətə ma'ə manğərəmə ŋguyirənə. Agi danə nə tii anabaakwaanə. ¹⁰ Makə banee inə davə gi'u, əndə'i *anabi ətə dīi ləməkii Agabusə a shi daga də Yahudiya. ¹¹ Ca shi aabii inə, ca ŋgərətə gyara nga ŋwə nga Bulusə, ca aanəgi də sədəkii da ciinəkii saakii də gyarata, ca ba, "Wiinə sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba: 'Ha'ə nə Yahudiinə də

21:4 21.4 10.19; 21.11. **21:5** 21.5 20.36. **21:8** 21.8 6.5; 8.5,40.
21:9 21.9 2.17. **21:10** 21.10 11.28.

Urusaliima a anə tə slanda gyarana, təya vii tə ci acii ənjitə mashiimə tə Əntanfə.' ”

¹² Makə fii inə ha'ə da ənjitə davə patə, ina kədii acii Bulusə, ga ca dzə aa Urusaliima.

¹³ Amma wata Bulusə a jikəvə, ənki ci, “Mi sanə cuuna ngwalee ka nya, una tuwa? Acii ma nya, matasəkakii nə nyi, əntaa wata ka pa'ənə tə nyi tanə, amma ka əntənə də Urusaliima putə nga ləmə nga Slandanə Yeesu.” ¹⁴ Makə təkuree inə ka tənəpaa tə ci, ina ndzaa kəda'ə, ina bwasee ka ci, ina ba, “Wa Slandanə a slənə sətə mwayi ci.”

¹⁵ Daba'ə baanə gi'u, ina tasəka, ina madə, ina palə aa Urusaliima. ¹⁶ Hara ənji nə'unə də Kayisariya a palə deenə, təya kərə tiinə aasii aa ha əndə'i əndə nə'unə nga nəkə, əndə Kipərusə ətə dīi ləməkii Manasanə. Gakii asii jimeenə.

Dzənə nga Bulusə ka caamatənə tə Yakubu

¹⁷ Mbu'unə geenə aa Urusaliima, kə liwə ənji nə'unə tiinə də moodasəka. ¹⁸ Pukətə hakii, kə giinə da i Bulusə aa ha Yakubu. Davə nə matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya patə əsə.

¹⁹ Bulusə a nəhəpaa tə tii. Daba'əkii ha'ə, ca 'watəgi banə ka tii də rəŋwə rəŋwə tə sətə dīi Əntanfə ahada hara slikərənə putə nga slənaakii. ²⁰ Makə fii tii sətə bii Bulusə, təya dūunətə tə Əntanfə, təya ba ka Bulusə, “Kə nee hə dīi ndzəkəŋunə, dəbu'unyinə nga ənji agi Yahudiinə vii goonəga ka Yeesu. Tii patə

21:11 21.11 20.23; 21.33; Rooma 15.31. **21:13** 21.13 20.24.

21:14 21.14 Luka 22.42. **21:18** 21.18 15.13; Gal. 1.19. **21:19** 21.19 11.18.

əsə, ənji nə'utə *bariya nə tii. ²¹ Kə bii ənji ka tii agyanəku oo'i, kə jigunyi hə ka Yahudiitə ahada hara slikərənə, wa təya bwasee ka bariya nga Muusa, ga təya *ryaminyā manjeevənati taa nə'u alə'aadanyinatii. * ²² Iitə nə dānəna? Acii ndilə ndilə ka shiinə nə tii oo'i, kə shi hə. ²³ Acii ha'ə, ma dānəku, dāwə sətə ciina ba ka hə. Tə'i inə da ənji ənfwadə ətə dii aləkawalə akəɲwacii Əntanɲə. ²⁴ Duu da ənjitsa, ha laabagi naaku nə da tii akəɲwacii Əntanɲə, ha ki'i ka tii haajatii. Ma daba'əkii, təya isəgi nətii. Də ha'ə shiinə ənji patə oo'i, taa ɲgutə uushi bii ənji ka tii agyanəku, pooshi gooɲga agikii. Də ha'ə shiinətii agi nə'utə bariya nə hə. ²⁵ Ma hara slikərətə vii gooɲga kamə, kə nyaahiinə ka tii ləkələkətə oo'i, ga təya adə zəmətə dii ənji ka uuləma, ga təya adə idəna, ga təya tsəbə luutə malamə ənji uurakii, ga təya aləhiinə.” ²⁶ Wata Bulusə a ɲgərə tə ənjitə ənfwadə. Pukətə hakii, ca laabagi naakii nə da tii, ca dzə aasəkə yi nga Əntanɲə kaa ca ba ka *limanə uusərə nga uudəpaa laabanatii, waatoo uusərə nga vii satakatii patə.

*Kəsənə tə Bulusə asəkə *yi nga Əntanɲə*

²⁷ Makə uugi uusərakii dānə kədəhə, waatoo mədəfənə nga uusəra, Yahudiinə nga hanyinə nga Asiya a nee ka Bulusə asəkə yi nga Əntanɲə. Wata təya tsəvutə tə dāɲkana patə, təya kəsətə tə ci. ²⁸ Təya ka vurənə, təya ba, “Ənji Isərayiila,

* **21:21** 21.21 ryaminyā: 16.3; Gal. 3.25,28; 5.2. **21:23** 21.23-24 Baan. 6.13-21. **21:25** 21.25 15.29. **21:26** 21.26 1 Koor. 9.19-23.

shoomə ka tsakənə tiina! Waanə əndənə ca wiigi'i taa dama patə ka dzəgunənə ka ənji kaa təya bərapaa tə ənji gaamə da bariya nga Muusa da yi nga Əntanƒə. Ha'ə maa, waanə kə kira ci hara slikərənə aasəkə yi nga Əntanƒə, ca ajjinətə malaaba hana.” ²⁹ Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii ka Tərafima, əndə Afisa tii da Bulusə asəkə vəranə. Ma nə tii ka nəhənə, kə kirə Bulusə tə ci aasəkə yi nga Əntanƒə. †

³⁰ Wata vəranəkii a gwazəgi patə, ənjə a dzaanə də nə ka Bulusə, təya kəsətə tə ci, təya əlyagi tə ci asəkə yi nga Əntanƒə. Pii ənjə a pa'əgi makuvənyinə. ³¹ Təya moo bələginə tə ci. Asee, kə mbu'i haalakii aa ha matakəɲwanə nga soojiinə nga Rooma ətə də Urusaliima oo'i, magwazəkii nə vəranə nga Urusaliima patə. ³² Makə fii ci ha'ə, pii ca fəɗə soojiinə da gayinatii, təya huyi aabii danƒkana. Makə nee ənji ka matakəɲwanə nga soojiinə da soojiinə, təya bwasee ka fəslənə tə Bulusə. ³³ Wata matakəɲwanə nga soojiinə a shi, ca kəsə tə Bulusə, ca ba ka soojiinə a anəgi tə ci də mahyakahyaka'ə bəra'i, ca ləgwa ka danƒkana, taa wu nə Bulusə da sətə bəzee ci. ³⁴ Hara ənji agi danƒkana, təya ba əndə'i uushi pamə. Hara ənji əsə, pamə nə sətə ci təya ba. Makə ma'upaamə matakəɲwanə nga soojiinə ɲunyi dalila acii wazənatii, ca ba ka soojiinə a kərə tə Bulusə aasii aa hatii. ³⁵ Makə mbu'i Bulusə ka məgərəfinə nga ndərəginə aa hatii aasii, see də makə kirə soojiinə tə ci acii nyaadfanə nga danƒkana. ³⁶ Danƒkana patə a dzə də nə'unə tə

tii, təya dzə də banə, “Wa ənjə a bələgi tə ci!”

Wabənə nga Bulusə akəṅwacii danƙana

³⁷ Ma kədəhə ka ənjə a dəməgərə də Bulusə aasii aa ha soojiinə, ca ba ka matakəṅwanə nga soojiinə, “Ka upaanə nə nyi wabənə da hə gi'u kwa?” Matakəṅwanə nga soojiinə a ba ka ci, “Ka mbeenə nə hə ka uura Gərikə kuna?” ³⁸ Asee, əntaa hə kunə nə əndə Misəratə jarəlagi kwakwatə kaa ca maḍee ka hanƙala nga ənja? Ha'ə ca kərə mabələ ənji dəbu'u ənfwadə aagi bilina?” ³⁹ Əṅki Bulusə ka ci, “Əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə nga Silikiya, uuzətə mashii vərəatsə nə nyi. Kə kədii nyi aciiku, kapaa ka nyi rəgwa kaa nya wabə ka ənja.” ⁴⁰ Makə kapaa ci ka ci rəgwa, Bulusə a kəṅaanə ka dzakənə, ca maḍee ka ciinəkii kaa ənjə a ndzaa kəḍa'ə. Makə ndzaa tii shikə shikə, ca wabə ka tii də uura *Ibəraaniya, əṅki ci:

22

¹ “Ndzəkəṅushi'inə da dəsənəki, fatəmə kaa nya pərəgi naaki na akəṅwacii unə.”

² Makə fii tii wabi ci ka tii də uuratii, waa-too də uura Ibəraaniya, təya tsakə ndzaanə kəḍa'ə. Ca tsakə banə ka tii, əṅki ci: ³ “Ma nyi, əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə nga Silikiya, amma asəkə vəraanə girə nyi. Gamaliyalə dzəgunətə tə nyi ndilə ndilə makə sətə bii bariya nga dzədzəshi'inaamə, nya nə'u tə Əntanƙə də ṅgeerənə, makə ənə cuuna

nə'u ənshinə. ⁴ Kə cibee nyi ka ənji nə'u rəgwa ŋga Yeesu, nya bəələ tə tii. Nya aanəgi hara ənja, ŋguyirənə da makinə, nya kagərə tə tii aa furəshina. ⁵ Ka mbeenə nə gawə ŋga limanyinə da *mətərəkinə ŋga gayinə ka seedanə, acii kə liwə nyi ləkaləkətə aciitii kaa nya kərə ka ndzəkəŋushi'inaamə Yahudiinə aa Damasəkusə, waatoo ləkaləkətə ŋga dzənə ka kaashanə də ənji nə'uutə davə. Nya maɖə, nya palə ka kaashanə tə tii kaa nya kira aa Urusaliima ma'aanəkii, ənjə a shi ka cibeenə ka tii."

Banə ŋga Bulusə tə habara ŋga vii goŋgaakii ka Slandana

⁶ "Ma nya dzə də palənə ətsə kədəhə kaa nya mbu'u aa Damasəkusə, uusərə ahadana, wata pii bərənə a papi'ya dadagyə, ca gunutə də nyi dөгəji'u. ⁷ Wata nya kulagi aa panə, nya fa əndə'i uura, ca ba ka nyi: 'Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a?' ⁸ Nyi əsə, nya muu, əŋki nyi ka ci: 'Ya'ə Slandana, hə wu sanə?' Əŋki ci ka nyi: 'Nyi nə Yeesu əndə Nazratu ətə cii kwa cibə də ci.' ⁹ Yoo, ma ənjitə abiiki, kə nee tii ka bərənə, amma mafamə tii uura ŋga əndətə wabi da nyi. ¹⁰ Nya ləgwa: 'Ya'ə Slandana, mi sanə ɖanəkya?' Slandanə a ba ka nyi: 'Maɖuu, dzəgərə aasəkə vəranə ŋga Damasəkusə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə mwayi Əntanɖə kaa ha ɖa patə.' ¹¹ Makə təkuree

22:3 22.3 5.34-39; 9.11. **22:4** 22.4-5 8.3; 26.9-11. **22:4** 22.4 9.2. **22:6** 22.6-16 9.1-22; 26.12-18. **22:6** 22.6-7 9.3.

nyi ka neenø acii bærøeta, ka ciinø køshi ønjitø giinø da tii tø nyi, dønø aa Damasøkusø.

¹² “Ma dava, tø'i øndø'i øndø øtø dii lømøkii Ananiya, øndø gøø'unø ka Øntanfø makø sètø bii *bariya. Agi dølønø nø Yahudiinø nga vøranøkii patø dø ci. ¹³ Kø shi ci, ca kønøanø abiiki, ønki ci: 'Ndzøkønø Sawulø, waahanø ka ønønø ka neenø.' Agi saa'yakii nunyi ginøki, nya nee ka ci. ¹⁴ Ønki ci ka nyi: 'Kø ta'i Øntanfø nga dzødzøshi'inaamø tø hø kaa ha shii moonakii, ha nee ka Øndø Goonnga a røgwa, ha fa wabønø damakii, ¹⁵ kaa ha ndzaa ka seedawaakii ka ønji patø agyanø sètø nee hø da sètø fii hø.' ¹⁶ Ønki ci ka nyi: 'Ya øna, mi cii kwa gøøa? Ma dfanøkwa, madøtø kaa ønjø a yibø ka hø bapøtisøma, ha dā dø'wa ka Slandana kaa ha upaa tifyaginø nga 'waslyakøønaaku.' ”

'Wanø tø Bulusø kaa ca waaza ka hara slikøøøø'

¹⁷ “Ma daba'økii, kø ønyii aa Urusaliima, nya dā dø'wa asøkø *yi nga Øntanfø, kø dii ka nyi makø søniinø, ¹⁸ nya nee ka Yeesu, ca ba ka nyi: 'Madøtø pii pii, ha shigi asøkø vøranø nga Urusaliima. Acii paa tii na luuvø seedanaaku tø nyi ka tii.' ¹⁹ Ønki nyi: 'Slandana, tii dø natii nø maa, kø shii tii øø'i, taa ka ngutø *kuvø dø'wa kø køøshi nyi i føslønø tø ønjitø vii goonnga ka hø. ²⁰ Ma saa'yatø bøløgi ønji tø seedawaaku Sætøfanu, nyi davø kønø øsø. Kø luuvø nyi, nya nøhø køjeerønyinø nga ønjitø bøløgi tø ci.'

²¹ Amma ønki Slandanø ka nyi: 'Maduu,

duu, kaa nya sløkee ka hə dzadə aa ha hara slikərənə.' ”

Anənə nga matakəṅwanə nga soojiinə tə Bulusə

²² Ma danšana a fa tə Bulusə, ha'ə mbu'ya ka wabəətsə wabi ci agyanə hara slikərənə, wata təya kaala vurənə, təya ba, “Wa ənjə a bələgi tə ci, wa ənjə a ṅgərəgi tsarə nga əndətsə asəkə duuniya. Madəbeemə ca ndzaanə da i əpinə!” ²³ Ma təya dzə də ka vurənə, təya dzə də gəgərə kəjeerənətii, təya mbudə bərəbərə aadəgyə. ²⁴ Matakəṅwanə nga soojiinə a ba ka soojiinə a kərə tə Bulusə aasii aa hatii, ca ba, “Wa ənjə a fəslə tə ci”, kaa ənjə a shii taa putə nga mi ci təya kaala vurənə agyanəkii.

²⁵ Makə anəgi ənji tə Bulusə də zə'wa, ca ba ka soojatə kəṅə davə: “Kə dəbee ha fəslə əndətə da dimwaanə nga Rooma ha'ə yadə la gəṅwanə kwa?” ²⁶ Makə fi soojatə ha'ə, ca dzə ka banə ka matakəṅwanətii oo'i, “Mi cii kwa də ha'a? Acii ma əndətsa, əndə Rooma nə ci.” ²⁷ Wata matakəṅwanə nga soojiinə a shi ka ləgwanə ka Bulusə, əṅki ci: “Bawə ka nyi, əndə Rooma nə hə nii?” Əṅki Bulusə, “Awa, əndə Rooma nə nyi.” ²⁸ Matakəṅwanə nga soojiinə a ba ka ci, “Də kwaba lanə upaa nyi ndzaanə ka əndə Rooma.” Əṅki Bulusə ka ci, “Ma nyi, də poonə tə nyi upaa nyi naaki.” ²⁹ Wata ənjitə kavə ənji ka fəslənə tə Bulusə a bwasee ka ci pii. Matakəṅwanə nga soojiinə a ṅgwaləgi əsə makə paaratəgi ci oo'i,

ma Bulusə, əndə Rooma nə ci. Waanə kə anəgi ci tə ci boo.

*Wabənə nga Bulusə akəŋwacii *mətərəkinə*

³⁰ Pukənə nga ha əsə, makə mwayi matakəŋwanə nga soojiinə shii goonğa nga sətə wulii Yahudiinə tə Bulusə, wata ca pərəpaa tə ci, ca ba ka ənji a 'wa tə madiigərənə nga limanyinə da patənə nga *mətərəkinə nga Yahudiinə, kaa təya dza də na. Ca kira tə Bulusə, ca kəŋee ka ci akəŋwaciitii.

23

¹ Wata Bulusə a madəe ka ginəkii ka tsaamənə tə mətərəkinə, əŋki ci: “Ndzəkəŋushi'ina, kə gərə'u nyi ka Əntaŋfə də ədzəmə rəŋwə 'watəginə daga ŋukə ha'ə mbu'ya ka ənshinə.”

² Wata gawə nga limanyinə, waatoo Ananiya a ba ka ənjitə kədəhə abii Bulusə kaa təya dəgə tə ci də meeciinə a makii. ³ Əŋki Bulusə ka ci, “Əntaŋfə na dəgə tə hə ha'ə naaku əsə, hə bwaya əndəna. Asee, dasə nə hə ka la ka nyi gəŋwanə makə sətə bii *bariya əna, amma wahənə ka taŋəgi bariyakii də banə ka ənjə a dəgə tə nyi.” ⁴ Wata ənjitə kədəhə abiikii a ba ka ci, “Gawə *limanə nga Əntaŋfə dzaanii hə see?” ⁵ Əŋki Bulusə ka tii, “Mashiimə nyi dīi, ndzəkəŋushi'inə, taa gawə nga limanə nə ci. Aci kə bii wabənə nga Əntaŋfə oo'i, ga ha wabə bwaya uushi agyanə gawə goonə.”

23:1 23.1 24.16. **23:2** 23.2-3 Leew. 19.15; Mat. 23.27-28; Yooh. 18.22-23. **23:5** 23.5 Shig. 22.27.

6 Makə dʒii ci kə shii Bulusə oo'i, ma əndə'i kurəga, *Sadukiinə nə tii, əndə'i əsə, *Farisanyinə nə tii, wata ca madfee ka uurakii akəŋwacii mətərəkine, əŋki ci, "Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nyi, Farisa nə nyi, uuzənə ŋga əndə Farisa əsə. Acii putə ŋga kanətə kii nyi də goonŋa oo'i, ka madfənə nə maməətə əŋji da i əpinə, ci dʒii nyi kəŋə akəŋwacii gəŋwanə."

7 Uudə baginaakii ha'ə, wata mabizhinə a madəgi ahada Farisanyinə da Sadukiinə, ha'ə dzadənəkii a təkəgi bəra'i. 8 Taa sha dʒii, tə'i mabizhinə ahadatii, acii kə bii Sadukiinə, pooshi madfənə ŋga maməətə əŋja, pooshi malaa'ika taa ma'yanə. Əŋki Farisanyinə natii, tə'i uushi'iitsə patə. 9 Wata bwaya mabizhinə a madəgi ahadatii. Hara maliminə ŋga kurəgə ŋga Farisanyinə a madətə kəŋə, əŋki tii, "Ma-neemiinə ka bwaya uushi ashi əndətsa. Yaci ma'yanə taa malaa'ika wabi ka ca?"

10 Makə gwazəgi haalakii, kə ŋgwali matakəŋwanə ŋga soojiinə naakii acii ga təya pwaatəgi tə Bulusə. Ca ba ka soojiinaakii, wa təya dzə ka ŋgiragine tə ci də ŋgeerənə ahadatii, təya kərə tə ci aasii aa hatii.

11 Vədfəkii, Slandanə a kəŋaanə abii Bulusə, əŋki ci ka ci, "Ga ha ŋgwalə. Makə sətə seedii hə tə nyi ganə də Urusaliima, tyasə ha'ə nii kwa seeda tə nyi də Rooma əsə."

Anə uura ŋga bələnə tə Bulusə

23:6 23.6 26.5; 24.21; Fil. 3.5-6. **23:8** 23.8 4.1-2. **23:9** 23.9 25.25; Luka 23.4. **23:11** 23.11 18.9; 19.21; 27.24; 28.16,23.

¹² Pukənə nga ha, *Yahudiinə a anə uura, təya jidə oo'i, paa təya adə zəma, paa təya sa taa mi, see maa kə bələgi tii tə Bulusə. ¹³ Kə pitəgi tii tə ənfwadə pu'unə nə ənjitə anyi uuratsa. ¹⁴ Wata təya dzə aabii madiigərənə nga limanyinə da gayiinə, əŋki tii, "Kə ji'iinə bwaya jidə, ina anətə uureenə oo'i, pa ina adə zəma da sa taa mi, see maa bələgiinə tə Bulusə. ¹⁵ Acii ha'ə, ma unə da mətərəkinə, sləkeemə ka ənji ka kədiinə acii matakəŋwanə nga soojiinə kaa ənjə a kira tə Bulusə koonə, makə koonə tsakə ləgwanə amakii tə sətə dīi nga'ə. Ma inə əsə, matasəkakii niinə keena bələgi tə ci taabu'u mbu'yanaakii aabii unə."

¹⁶ Asee, kə fi uuzənə nga cikəŋuci Bulusə sətə anyi tii, ca dzə, ca dəməgərə aasii aa ha soojiinə, ca bagi ka Bulusə. ¹⁷ Bulusə a 'wa tə əndə'i sooja, əŋki ci ka ci, "Kəruu tə uundzə dagwatse aabii matakəŋwanə nga soojiinə. Tə'i uushi cii kəya ba ka ci." ¹⁸ Soojatə a ŋgərə tə ci, ca kərə aabii matakəŋwanatīi, əŋki ci: "Bulusə ətə mapə'əkii 'wii tə nyi, ca ba ka nyi, kaa nya kira tə uundzə dagwanə aabiiku. Mbu'u tə'i uushi cii kəya ba ka hə." ¹⁹ Matakəŋwanə nga soojiinə a kəsə tə ci ka ciinə, təya dzəgi aatanjala, ca ləgwa ka ci, "Mi dee cii kwa moo banə ka nya?" ²⁰ Əŋki ci ka ci, "Kə anəgi Yahudiinə uura kaa təya sləkee aabiiku kaa ha kərə ka mətərəkinə tə Bulusə doorə, makə kaa təya tsakə ləgwanə tə sətə dīi nga'ə. ²¹ Amma ga ha luuvə ka tii, acii kə palee tii ka ənfwadə pu'unə ətə anyi uura, təya jidə oo'i, pa təya zəmə, pa təya sa taa mi əsə, see

maa bələgi tii tē ci. Matasəkakii nə tii ka gəra kərənaaku tē ci.” ²² Wata matakəŋwanə ŋga soojiinə a ba ka uundzə dagwata, “Ga ha ba taa ka wu oo'i, kə bii hə ka nyi wabəətsa.” Ca ba ka ci, wa ca palə saakii.

Kərəginə tē Bulusə ka ŋgwaməna

²³ Wata matakəŋwanə ŋga soojiinə a 'wa gayi soojiinə bəra'i, əŋki ci ka tii, “Dəmə ka tasəka soojiinə gya'ə bəra'i, da əŋji təhinə mədəfə pu'unə da əŋji uudəminə gya'ə bəra'i, kaa təya dzə aa Kayisariya də tibisə əliŋə ənshinə davədə.” ²⁴ Ca ba ka tii əsə, wa təya tasəka ka Bulusə naakii sə ŋga dzəginə, təya kərəgi tē ci də ŋga'ə ka Filikusə ŋgwaməna. ²⁵ Ca naahə ləkələkətə ka ŋgwaməna, əŋki ci:

²⁶ “Wiinə ləkələkətə ca dzə ka Filikusə gawə ŋgwaməna, daciiki Kəlawudiyasə Lisiya. Kə nəhəpaa nyi tē hə. ²⁷ Daba'ə nəhəpaanə, ma əndətsə sləkee nyi ka hə, kə kəsətə Yahudiinə tē ci. Gi'u ha'ə mbədaanə kaa təya bələgi tē ci. Makə fii nyi, tə'i dimwaanə ŋga Rooma ashikii, wata ina dzə da soojiinaaki ka luupaanə tē ci. ²⁸ Makə mwayi nyi fa 'waslyakəətə slənyi ci, nya kərə tē ci aasəkə mətərəkinaatii.

²⁹ Ma lapaa nyi, atsa bariyatii kəshi tii tē ci. Malapaamə nyi taa mi ashikii bahə bələnə tē ci, taa bahə kanə tē ci aa furəshina.

³⁰ Amma makə bagi əŋji ka nyi oo'i, kə anyi Yahudiinə uura ŋga bələginə tē ci, ci nee hə kərəgi nyi tē ci aabiiku pii pii, nya ba ka əŋjinə

wulii tə ci əsə, wa təya dzə ka wulanə tə ci akəŋwaciiku.”

³¹ Wata soojiitə a ŋgərə tə Bulusə, makə sətə bii ənji ka tii, təya kərəgi tə ci aa Antipatəra davəfə. ³² Pukətə hakii soojiinə a ənə satii aasii, ənji təhinə a palə tii da Bulusə. ³³ Makə mbu'i tii aa Kayisariya, təya vii ləkələkatətə ka ŋgwaməna, təya vii tə Bulusə ka ci əsə. ³⁴ Makə jaŋgatə ci ləkələkatətə, ca ləgwa ka Bulusə, taa əndə hanyinə ŋga mi nə ci. Makə fii ci, əndə Silikiya nə ci, ³⁵ əŋki ci, “Madfa kə shi ənji wulaaku, kadə nii kya fa wabənaaku patə.” Wata ca ba ka ənjə a pa'əgi tə Bulusə asəkə yi ŋwanjuutə ghənyi *Hirudusə.

24

Wulanə tə Bulusə

¹ Daba'ə baanə tufə, wata gawə ŋga limanyinə, waatoo Ananiya a madə da hara gayinə da əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Tarətula. Ma Tarətula, kə shii ci bariya ŋga ənji Rooma ŋga'ə. Təya dzə aa Kayisariya ka wulanə tə Bulusə akəŋwacii ŋgwaməna.

² Makə 'wagərə ənji tə Bulusə, Tarətula a 'watəgi wabənə də wulanə tə ci, əŋki ci, “Ya'ə Filikusə gawa, putə ŋga barəkaanə ŋga ŋwanjuunaaku ndzaa inə jamə. Kə dīi inə ka hə yawa putə ŋga gazhi'waanə dīi hə ka hadatəgi keenə də hanyinə geenə. ³ Ətsə patə, kə liwiinə də kuyiriinə ka shaŋə. ⁴ Amma, acii ga nya siipaa də wabənə akəŋwaciiku, kə kədii

inə baawəɖaaku kaa ha fatə magusə haalanə geenə. ⁵ Ma lapaa inə əndəna, bwayakii nə ci ka shanə. Agi madeenə nə ci ka panə ahada *Yahudiinə asəkə duuniya patə. Rəɲwə nə ci agi matakəɲwanyinə ɲga kurəgə ɲga əɲji Nazaratu əsə. ⁶ Ha'ə kə mwayi ci ajjiinətə *yi ɲga Əntanɲfə. Amma ina kəsətə tə ci. [Ma mwayi inə, keena lagi ka ci gəɲwanə makə sətə bii bariya geenə. ⁷ Amma Lisiya matakəɲwanə ɲga soojiinə a shi ka gutsəginə tə ci acii inə də ɲgeerənə. ⁸ Ca ba ka əɲji wulaakii, wa təya shi aakəɲwaciiku.] Madfa kə ləgwatə hə ka ci, ka shiinə nə hə dalilatə wulii inə tə ci goonɲa.” ⁹ Makə uugi Tarətula wabənə, wata Yahudiinə patə a jikəvə, əɲki tii, “Ma sətə bii ci, patə ha'ə tanyi.”

Wabənə ɲga Bulusə akəɲwacii Filikusə

¹⁰ Wata ɲgwaməna a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca wabə, Bulusə a jikəvə, əɲki ci, “Makə kə shii nyi oo'i, mala gəɲwanə nə hə ɲga hanyiinə fəzənyinə lanə, də mabanee ma'yanə nə nyi ka pərəgi naaki nə akəɲwaciiku. ¹¹ Madfa kə ləgwatə hə ɲga'ə, mapaləmə tə baanə pu'u aji bəra'i, makə gi nyi aa Urusaliima ka paslənə tə Əntanɲfə. ¹² Paa tii sha lapaa tə nyi ka ɖa mabizhinə taa da wu, taa madfee ka haala ɲga dzatə də əɲji asəkə yi ɲga Əntanɲfə, taa asəkə *kuvə də'wanyinə taa asəkə vərənə əsə. ¹³ Pooshi tii ka mbeənə ka ɖaarii ka hə tanta-nyinəkii də wulaatsə wulii tii tə nyi. ¹⁴ Amma wanyinə ka banə ka hə: makə sətə bii rəgwa

ətə ci təya 'wa rægwa nga jirakənə, ha'ə nə nyi agi paslənə tə Əntanfə nga dzədzəshi'iniinə, nya luuvə sətə bii *bariya da sətə nyaahə anabiinə.

¹⁵ Agi kanə nə nyi nə də goonga, makə sətə ci təya ka natii oo'i, ka madənə nə maməətə ənji da i əpinə, nyunyi ənji da bwaya ənji patə.

¹⁶ Putakii cii kya cinə ka ndzaanə də malaaba ədzəmə taa guci patə akənwacii Əntanfə da akənwacii ənja.

¹⁷ “Yoo, daba'a fəzənyinə lanə, kə gi nyi aa Urusaliima ka kərə ka ənji hanyinaaki uushi'inə da ka dfa sataka ka Əntanfə. ¹⁸ Ma nyi agi dfanə ha'ə, wata təya lapaa tə nyi, ci ətsə ha'ə uudəpaa nyi dfa sataka nga laabagi naaki nə asəkə yi nga Əntanfə. Pooshi ənji abiiki, pooshi wazənə əsə. Amma tə'i hara Yahudiinə ətə shi daga agyanə hanyinə nga Asiya. ¹⁹ Madfa tə'i tii da wabənə agyanəki, tii dəbee shinə aakənwaciiku ka kira wulaaki. ²⁰ Madfa pooshi ha'ə əsə, wa ənjinə də natii nə a ba 'waslyakəətə lapaa tii ashiki, saa'itə nyi akənwacii *mətərəkinə, ²¹ madfaamə wabəətə rəjwə ətə ngəree nyi ka uuraki ka banə akənwacii oo'i, 'putə nga madənə nga maməətə ənji ci ənjə a la ka nyi gəjwanə akənwacii unə ənshinə.' ”

²² Amma, makə kə shii Filikusə haala nga rægwa nga Slandanə nga'ə, kə bii ci, “Madfa kə mbu'ya matakəjwanə nga soojiinə, waatoo Lisiya, ka ləginə nə nyi gəjwanə goonə.” Ma

24:14 24.14 9.2. **24:15** 24.15 23.6; 26.8; Dan. 12.2; Yooh. 5.28-29. **24:16** 24.16 23.1; 1 Koor. 4.4; 2 Koor. 1.12; 2 Tim. 1.3.

24:17 24.17-19 11.29-30; 21.17-28. **24:21** 24.21 23.6; 24.15.

daba'əkii, ca ba ka tii, wa təya təkəgi, see ka əndə'i uusəra. ²³ Ca ba ka sooja, kaa ca pa'əgi tə Bulusə, amma ga ca irəla tə ci; wa ca bwasee kaa guviinəkii a nəhə tə ci.

Bulusə akəɲwacii Filikusə da Dərusila

²⁴ Daba'ə baanə gi'u, Filikusə a shi tii da minaakii Dərusila. Mitə Yahuda nə ki. Ca sləkee ka ɲgiranə tə Bulusə kaa ca fa amakii tə wabənə ɲga vii gooɲga ka Yeesu Aləmasiihu. ²⁵ Wata Bulusə a wabə ka tii agyanə ndzaanə ka əndə gooɲga, ca ba ka tii makə sətə ətsətənə əndə naakii na, da makə sətə nə gəɲwanə a d'a uusəra uudənə ɲga duuniya. Makə fii Filikusə ha'ə, wata ca ɲgwaləgi, əɲki ci, “Ma əndzə'i dīya, ənuu saaku. Mada upaa nyi saa'i, ka ənənə nə nyi ka 'wanə tə hə.” ²⁶ Aci ma nə ci ka nəhənə, ka viinə nə Bulusə ka ci kwaba. Ci dīi cii kəya 'waa'wa tə ci atsakii atsakii kaa təya wabə. ²⁷ Amma daba'ə fəzə bəra'i, əndə'i əndə a ɲgərə dəgələ ɲga Filikusə. Ma ləməkii, Purəkiyusə Fisətusə. Ma saa'itə Filikusə a bwasee ka ɲwanjuunə, makapaamə ci tə Bulusə, acii kə mwayi ci uufagi səkə ɲga Yahudiinə.

25

Moonə ɲga Bulusə ka maduunə ɲwanɲwə ɲga ha də Rooma a lagi ka ci gəɲwanaakii

24:22 24.22 9.2. **24:23** 24.23 27.3; 28.16,30. **24:27** 24.27 25.9.

¹ Makə mbu'i Fisətusə aagyənə hanyinaakii, daba'a baanə makkə, ca madə daga də Kayisariya, ca palə aa Urusaliima. ² Wata madiigərə limanyinə da *gayinə nga Yahudiinə a dzə ka wulanə tə Bulusə, təya tsəfə tə Fisətusə ³ kaa ca tsakə tə tii kaa ənjə a ənə də Bulusə aa Urusaliima. Acii kə dīi tii aniya nga bələginə tə ci daga a rəgwa. ⁴ Amma Fisətusə a jikəvə ka tii, əŋki ci, “Mapa'əkii nə Bulusə də Kayisariya. Nyi maa, ka ənənə nə nyi aa dəvə kədəhə. ⁵ Wa ina dzə da gayinə ahadoonə, təya wula tə ci davə, mada tə'i sətə dīi ci.”

⁶ Mapaleemə ka baanə tighəsə taa baanə pu'u dīi Fisətusə də Urusaliima, ca ənə aa Kayisariya. Pukənə nga ha, ca dzə ka ndzaanə asəkə dəgələ nga la gəŋwanə, ca sləkee ka ənjə a kira tə Bulusə. ⁷ Makə mbu'i Bulusə, Yahudiitə shi daga də Urusaliima a gunutə də ci. Taa ngahi pooshi tii mbee ka baarii tantanyinəkii, amma kə kira tii mandalə wulanyinatii bəzəkii aagyənəkii.

⁸ Wata Bulusə a wabə kaa ca pərəgi naakii na, əŋki ci, “Makaanəmə nyi sədfə ka bariya nga Yahudiinə; ma'ajijinətəmə nyi *yi nga Əntanfə, taa də 'waslyakəənə ka maduunə nwanwə nga ha də Rooma, taa gi'u.”

⁹ Makə mwayi Fisətusə pa'ətə ba'a ka Yahudiinə, ca ləgwa ka Bulusə, əŋki ci, “Kə luuvə hə, ənjə a ənə də hə aa Urusaliima, ənjə a dzə ka la ka hə gəŋwanə agyanə uushi'itse akəŋwaciiki davə kwa?” ¹⁰ Amma əŋki Bulusə, “Kəŋə nə nyi asəkə kuvə gəŋwanə nga ənji

25:2 25.2 24.1. **25:3** 25.3 23.14-15. **25:7** 25.7 24.5-6,13.
25:9 25.9 24.27.

Rooma, hatø dæbee ønjø a la ka nyi gøɲwanø. Madamø nyi ka Yahudiinø 'waslyakøonø. Hø dø naaku nø maa, kø shii hø ndilø ndilø. ¹¹ Madā ma'waslyakø øndø nø nyi, ha'ø kø slønyii sətø mbu'i bahø bølønø tø nyi, paa nyi ka huyinø acii bølønø tø nyi. Amma, mada pooshi nyi slønyi taa røɲwø agi uushi'itšø bii tii aashiki, pooshi øndø da baawøda ŋga viinø tø nyi ka tii. Kø mwayi nyi kaa maduunø ŋwanɲwø ŋga ha dø Rooma a dzø ka lagi ka nyi gøɲwanø.”

¹² Fanø ŋga Fisøtusø ha'ø, wata ca dā mətørøkinø da ønji mətørøkinaakii. Makø uugi tii, ca ba ka Bulusø, “Makø kø mwayi hø kaa maduunø ŋwanɲwø ŋga ha dø Rooma a dzø ka lagi ka hø gøɲwanø, ka ci kørønø ønji tø hø øsø.”

Bulusø akøɲwacii Agaripa da Barønika

¹³ Makø banee gi'u, wata ŋwanɲwø Agaripa da cikøɲuci øtø dui lømøtø Barønika a shi aa Kayisariya ka ba 'usa da shinø' ka Fisøtusø.

¹⁴ Kø baa tii lanø davø, wata Fisøtusø a 'wapaa wabønø ŋga Bulusø ka ŋwanɲwø, øɲki ci, “Tø'i øndø'i øndø bwasee Filikusø a furøshina.

¹⁵ Ma nyi dø Urusaliima, madiigørø limanyinø da gayinø ŋga Yahudiinø a kira ka nyi wulaakii, tøya kədii tø nyi kaa nya lagi ka ci gøɲwanø, nya vii ka ci ma'inø. ¹⁶ Amma nya ba ka tii, pooshi agi alø'aada ŋga ønji Rooma nø lagi ka øndø gøɲwanø yadø ndzaanø ŋga ønjitø wulii da øndøtø wulii ønji tø ci akøɲwacii gøɲwanø, kaa øndøtø wulii ønjø a mbee ka vii hujaakii. ¹⁷ Acii ha'ø, makø shi tii aa hanø patø, masøkøpaamø

nyi na. Pukønə ɲga ha, nya ndzaanə asəkə dəgəlaaki ɲga la gəɲwanə, nya sləkee ka əɲjə a kira ka nyi tə əndəkii. ¹⁸ Makə madətə əɲjitə wulii tə ci ka wabənə, makiramə tii bwaya wula aagyanəkii, makə sətə hiimii nyi, ¹⁹ see mabizhinə agyanə diinatii da agyanə əndə'i əndə dīi ləməkii Yeesu ətə əntəgi, amma Bulusə a ba, da i əpinə nə ci. ²⁰ Makə təkuree nyi ka tsaamətə haalakii ɲga'ə, wata nya ləgwa ka Bulusə, madə kə luuvə ci, əɲjə a ənə də ci aa Urusaliima, əɲjə a dzə ka lagi ka ci gəɲwanə davə. ²¹ Amma kə kədii Bulusə aciiki, kaa maduunə ɲwanɲwə ɲga ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gəɲwanaakii. Ci dīi kəsəpaa nyi tə ci taabu'u nii kya sləkee ka kərənə tə ci ka maduunə ɲwanɲwa.”

²² Əɲki Agaripa ka Fisətusə, “ɲga'ə ka nyi nə fatənə tə əndətsə də liminəki.” Əɲki Fisətusə ka ci, “Ka fanə nə hə doorə.”

²³ Pukətə hakii, Agaripa da cikəɲuci a shi də məghərəvənə ɲga ɲwanɲuunə, təya dəməgərə aasəkə kuvə gəɲwanə da gayinə ɲga soojiinə da madiigərənə ɲga vərənə patə əsə. Fisətusə a ba ka əɲjə a kira tə Bulusə. ²⁴ Makə kira əɲji tə ci, wata Fisətusə a ba, “ɲwanɲwə Agaripa da əɲjinə ganə patə, waanə əndəna. Kə kira Yahudiinə ɲga Urusaliima da ənə ɲga vəraanə patə wulaakii, təya ɲgərəe ka uuratii ka banə ka nyi, madəbeemə əɲjə a bwasee ka ci da i əpinə. ²⁵ Amma, ma'upaamə nyi 'waslyakəənə ashikii bahə bələnə tə ci. Makə ci

də naakii nə bii, wa ənjə a kərə tə ci aakəŋwacii maduunə ŋwanjwə ŋga ha də Rooma, kə dfii nyi aniya ŋga sləkeenə ka ənjə a kərə tə ci ka ci. ²⁶ Amma, mashiimə nyi sətə naahənəki ka slandanəki agyanə haalakii. Aciikii kira nyi tə ci aakəŋwacii unə patə, ma palee maa, aakəŋwaciiku, ŋwanjwə Agaripa. Mada kə fataamə wabənəkii, mbu'u ka upaanə nə nyi sə ŋga naahənə. ²⁷ Acii maluuvəmə hanj kalaaki sləkee ka əndə furəshina ka gəŋwanə yadə laabaginə taa aba'a mi wulii ənji tə ci.”

26

Wabənə ŋga Bulusə akəŋwacii Agaripa

¹ Wata Agaripa a ba ka Bulusə, “Kə kapaa ənji ka hə rəgwa ŋga wabənə.” Bulusə a madəe ka ciinəkii ka ənja, ca 'watəgi pərəgi naakii nə, əŋki ci: ² “‘Ya'ə ŋwanjwə Agaripa, kə kadeesəkə ka nyi ka shaŋə nə pərəgi naaki nə akəŋwaciiku ənshinə agyanə uushi'iinə laalavə *Yahudiinə aashiki. ³ Acii kə shii hə patə tə alə'aada ŋga Yahudiinə da wabənyinatii. Aciikii kə kədii nyi aciiku kaa ha fatə wabənaaki də sə'watənə.

⁴ “Kə shii Yahudiinə patə tə ndzaanaaki daga nyi ma'ə uuzənə, 'watəginə ahada ənjaaki da də Urusaliima əsə. ⁵ Kə shii tii daga ŋukə, maa ka luuvənə nə tii, təya seeda oo'i, ndilə ndilə rəŋwə nji nyi agi ənji ma'iza'u kurəgə ŋga diinə gaamə, waatoo Farisa. ⁶ Ma əndzə'i, wanyinə kəŋə akəŋwacii gəŋwanə putə ŋga gərə aləkawalətə

dii Əntanƒə ka dzədzəshi'inaamə. ⁷ Makuve gaamə pu'u aji bəra'i patə əsə, kə kii tii nə ka gəra mbu'utənə nga Əntanƒə də aləkawaləta. Aciikii ci təya gərə'u ka Əntanƒə vədə da uusərə patə. 'Ya'ə nwanwa, putə nga kanətsə wulii Yahudiinə tə nyi. ⁸ Mi sanə dii pooshi unə luuvə oo'i, ka mafeenə nə Əntanƒə ka maməətə ənji da i əpina?

⁹ "Nyi ka nəki maa, ma nga nukə, kə nee nyi makə kə ndzaa ka nyi tyasə nə daada uushi'inə lanə ka saawee də ləmə nga Yeesu əndə Nazaratu. ¹⁰ Kə dii nyi ha'ə də Urusaliima. Nya pa'əgi ənji nə'unə lanə a furəshina də baawəda nga madiigərə limanyinə. Ha'ə saa'itə ci ənjə a bələgi tə tii əsə, kə luuvə nyi. ¹¹ Kə cibee nyi ka tii asəkə kuvə də'wanyinə patə. Kə irəlii nyi tə tii ka bwasee ka vii goonƒatii. Kə dii nyi mabətəsəkə ka shanə. Ha'ə kə tanji nyi ka hara hanyinə, nya dzə ka cibənə də tii."

Habara nga zhi'wanə nga Bulusə

¹² "Ka putakii ha'ə gi nyi aa Damasəkusə, də baawəda nga madiigərə limanyinə da i sləkeenatii. ¹³ Ma uusərə ahadanə dii nwanwa, ina dzə a rəgwa. Wata bərənə a papi'ya dadagyə, ətə palee ka uusəra də bərənə. Ca shi, ca bərəgi hatə dii nyi davə patə da ənjitə ciina dzə a rəgwa. ¹⁴ Ina kwaalagi patə aa panə. Wata, ma nya fa, əndə'i uura a wabə da nyi də uura *Ibəraaniya, ənki ci: 'Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a? Zabə

nə ləəðənaaku akəŋwaciiki, naaku nə cii kwa cibəgi ha'ə.' ¹⁵ Əŋki nyi: "Ya'ə Slandana, hə wu saŋa?" Slandanə a ba ka nyi: 'Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibəgi. ¹⁶ Amma, maðətə kəŋə. Kə shigi nyi ka hə acii kə ta'i nyi tə hə kaa ha ndzaa ka əndə slənaaki, ha seeda makə sətə nee hə ka nyi ənshinə, da makə sətə nii kya baarii ka hə aakəŋwa. ¹⁷ Ka luupaanə nə nyi tə hə acii Yahudiinə da hara slikərənə ətə cii kya sləkee ka hə aabiitii. ¹⁸ Ma cii kya sləkee ka hə aabiitii, kaa ha wunəgi ka tii ginətii, kaa təya shigi agi təkunə, təya shi ka bərənə, təya mbədə acii baawəda ŋga *Seetanə, təya shi aagi *ŋwanuunə ŋga Əntanfə, kaa təya upaa tifyaginə ŋga 'waslyakəənatii, təya dəməgərə ka ha ŋga ndzaanatii ahada matadə ənjaaki, acii kə vii tii ka nyi goonŋa.'

¹⁹ "Ya'ə ŋwanwə Agaripa, mabwaseemə nyi ka nə'u sətə baarii Əntanfə ka nyi dadagyə. ²⁰ Ka ənji Damasəkusə 'watəgi nyi waazanə. Ma daba'əkii, nya də də Urusaliima da patənə ŋga sətə guŋutə də hanyinə ŋga Yahudiya da ŋga hara slikərənə. Nya ba ka tii: wa təya baanə ka Əntanfə, təya zhi'wagi aabiikii, təya slənə slənətə ca baarii baanatii ka ci. ²¹ Aciikii kəshi Yahudiinə tə nyi asəkə yi ŋga Əntanfə, təya moo bələginə tə nyi. ²² Amma dənə ənshinə agi tsakənə nə Əntanfə tə nyi. Aciikii wanyinə kəŋə ganə ka wabə goonŋa ka ənji patə, gayinə da talakiinə patə. Pooshi uushi cii kya ba maðamə sətə bii anabiinə da Muusa na slənə, ²³ waatoo

26:18 26.18 Af. 2.2; 5.8-14; Kwal. 1.13. **26:20** 26.20 9.20,28-29; Luka 3.8.

kadə nə *Matadəkii ŋga Əntan̄fə a sa ŋgəra'wa, ci əsə na 'watəgi madfənə agi maməətə ənja. Də ha'ə nii kəya ɓaarii ka Yahudiinə da hara slikerənə tə rəgwa ŋga ɓərəətə na luupaa tə tii.”

Banə ŋga Bulusə ka Agaripa kaa ca vii goon̄ga

²⁴ Ma Bulusə a dzə aakəŋwa də pərəgi naakii na makə ətsa, wata Fisətusə a ŋgəree ka uu-rakii də ŋgeerənə, əŋki ci, “Bulusə, maba nə hə! Madfuunə shiinaaku ca zə'wee ka hə ka maba!” ²⁵ Amma əŋki Bulusə ka Fisətusə, “‘Ya'ə slandana, əntaa maba nə nyi, da han̄kala nə nyi, goon̄ga cii kya wabə. ²⁶ Acii kə shii ŋwan̄wə uushi'iitsə patə. Ci d̄ii cii kya wabə yadə ŋgwalənə akəŋwaciikii. Kə shii nyi, pooshi uushi zaanə ka ci, acii əntaa ka ma'umbu ha d̄ii uushi'iitsa. ²⁷ ‘Ya'ə ŋwan̄wə Agaripa, kə luuvə hə sətə bii anabiinə kwa? Kə shii nyi, kə luuvə hə.”

²⁸ Wata əŋki Agaripa ka Bulusə, “Waatoo, ma nə hə ka nəhənə, ka zə'weenə nə hə ka nyi ka əndə nə'unə pii pii ha'ə koo?” ²⁹ Əŋki Bulusə, “Taa pii pii, taa əntaa pii pii, agi kədiinə nə nyi acii Əntan̄fə, əntaa ka hə daanəku əsə, amma ka patənə ŋga ənjinə ca fa tə nyi ənshinə, kaa təya ndzaa makə naaki, madfaamə mahyakahyaka'ənə nəndə paa nyi ka moonə koonə.”

³⁰ Wata ŋwan̄wə a madətə. Ngwaməna əsə da Barənika da ənjitə n̄ji dasə dasə da tii patə a madətə natii. ³¹ Makə dəməgi tii, təya ba

26:23 26.23 3.15; Isaa. 49.6; Luka 24.46-47; 1 Koor. 15.20.

26:26 26.26 Yooh. 18.20. **26:28** 26.28 11.26.

ahadatii, “Ma əndətsa, paa ci agi da uushi'iitə ca mbu'u bahə bələnə tə ci taa pa'əginə tə ci asəkə furəshina əsə.” ³² Wata Agaripa a ba ka Fisətusə, “Maci pooshi əndətsə kədii dzənə kaa maduunə nwanwə nga ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gənwənə, kadə kə njaanwa kapaa tə ci.”

27

Dəmə kumbawalə nga Bulusə aa Rooma

¹ Makə dīi ka tantanyinə oo'i, ka dzənə niinə aənə hanyinə nga Italiya, təya ba'acii tə Bulusə da hara ənji furəshina aacii gawə nga soojiinə ətə dīi ləməkii Yuliyusə. Ma Yuliyusə, asəkə kurəgə nga nwanwə nga ha də Rooma nə ci.

² Wata ina dəmə kumbawalətə shi daga də Adaramitiya, ətə ca dzə ka vəranyinə kama kama ama ndzaŋa nga hanyinə nga Asiya. Ina 'watəgi palənə, inə da i əndə hanyinə nga Makiduuniya asəkə vəranə nga Teesaloonika. Arisətarəkusə nə ləmə nga əndəkii. ³ Pukətə hakii, ina mbu'u aa Sidoonə. Makə ci Yuliyusə a kaka'ə tə Bulusə, kə kapaa ci tə ci kaa ca dzə aa ha guviinəkii, təya vii ka ci sətə cii kəya moo.

⁴ Ma daba'əkii, ina madə davə, ina zaawa daba'a hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə, acii ma dadava, pooshi ngeerənə nga mədə. ⁵ Ina tanəgi uunəvə ətə dīi hanyinə nga Silikiya da Paməfliya amakii, ina mbu'u aa Mira anə hanyinə nga Lisiya. ⁶ Davə upaa gawə

26:31 26.31 23.29. **26:32** 26.32 25.11-12. **27:1** 27.1 25.12.

27:2 27.2 19.29. **27:3** 27.3 24.23; 28.2.

nga soojiinē əndə'i kumbawalə ətə shi daga də Aləkəsəndəriya, ətə ca dzə aagyanə hanyinə nga Italiya. Ina dəmə kumbawaləkii, ⁷ ina palə.

Kə ba'agiinə aarə'u aarə'u ka dzənə samə sama. Nğahə mbu'iinə aa Kinidusə. Makə tənəpaa mədfə tiinə ka dzənə gəŋə aakəŋwa, ina zaawa daba'a hanyinə nga Karita, ina ələgi abii vəranə nga Saləmoonə, waatoo gazhagazhanə nga hanyinəkii. ⁸ Nğahə dzəgiinə atsa ndzaŋa atsa ndzaŋa, ha'ə mbu'iinə ka əndə'i ha ətə ci əŋjə a 'wa “Njunyi ha nga jipanə”, kədəhə da vəranə nga Lasaya.

⁹ Makə kə səkəpaa inə nə a rəgwa, kə dzəgi kumənə nga tifyagi nga 'waslyakəənə. Waatoo, kə dzəgi saa'i nga wiinə yadə ŋgwalənə. Acii ha'ə, kə uugi wiinəkii dfanə dzawə. Makə nee Bulusə ha'ə, ¹⁰ wata əŋki ci, “Nguyirəna, ma dzəənə gaamə oogə, ka dfanə dzawə. Tə'i asara laŋə əsə, əntaa wata nga uushi'inə taa kumbawalə tanə, amma da i əpinə gaamə.”

¹¹ Amma ma gawə nga soojiita, maluuvəmə ci wabənə nga Bulusə, see nga əndə gwazə kumbawalə da nga slandakii. ¹² Makə, ma ha nga jipaata, pooshi tahu tahu bahə kya vyanə nga kumbawalə davə, aciikii laŋənə nga əŋja, kə mwayi tii palənə kaa təya mbu'u aa Finika, waatoo əndə'i ha nga jipanə anə hanyiitə nga Karita. Ma hatsa, ka tsaamənə aadə waka. Madfa kə mbu'i tii aadəvə, ka kyanə nə tii vyanə davə.

Mandalə mədfə anə uunəva

¹³ Wata mēdə a 'watəgi diganə da hwarəma gi'u gi'u, ma nə tii ka nəhənə, kə upaa tii sətə ci təya moo. Aciikii təya daa'yagi madiigərə tibisə ətə kəne ka kumbawalə, təya dzə atsa ndzaŋa atsa ndzaŋa ŋga hanyinə ŋga Karita.

¹⁴ Amma, ma ta'avə gi'u, wata mandalə mēdə a diga daciizəma tsəŋwə dagyanə təpurəkii.

¹⁵ Makə digə mēdəkii kumbawala, ina təkuree ka kəsəpaanə. Wata ina bwasee ka ci, ca palə deenə asəkəkii. ¹⁶ Ina dzə dashi əndə'i uundzə hanyinə ətə ahada ma'inə ətə dīi ləməkii Kawuda. Tə'i daama nə mēdə dadavə. Ŋgahə kəsəpaa inə uundzə kumbawala, ina əlyatə.

¹⁷ Makə ŋgirə ənji uundzə kumbawala, ənjə a dzəkəvə aasəkə mađuunəkii. Ma daba'əkii, ənjə a da dabara ŋga aanəvə zə'unyinə ŋga'ə ashi mađuunə kumbawalə kaa ca shii ndzaanə də ŋgeerənə. Kə ŋgwaləgi tii acii zavənə ŋga kumbawalə aɡi mandzənə atəŋgala hanyinə ŋga Libiya. Aciikii təya jimagərə də kəjeerənə ətə ca kərə tə kumbawaləkii, acii ga mbədəkii a dəlii tə tii də ŋgeerənə, təya kapaa kumbawaləkii kaa mēdə a dala tə ci deenə. ¹⁸ Makə ci mēdətə a əgə də ŋgeerənə, pukətə hakii təya 'watəgi kyaalagərə uushi'iitə ŋgirə kumbawaləkii aagi ma'inə. ¹⁹ Ka makkənə ŋga uusəra əsə, təya kyagərə uushi'inə ŋga kumbawaləkii də ciinətii. ²⁰ Kə ba'agiinə lanə, pooshi inə nee ka uusəra taa tikisa, wata dəgənə tiinə nə mandalə mēdə ŋga mēdanƣayata. Makamiinə nə ŋga mbədənə ma'ə.

²¹ Makə ta'avə tii yadə adə zəma, wata Bulusə

a madətə ahadatii, ət̄ki ci, “Ŋguyirəna, maci kə luuvuunə wabənaaki, kadfa mama'yamaamə anə hanyinə ŋga Karita kaama lə'yagərə aagi asaranə ha'ə. ²² Makə ha'ə d̄ii əna, wanyinə ka ba koonə: goona buurə uushi'inə. Acii pooshi əndə ca ət̄ee ka əpinaakii taa rəŋwə ahadoonə, see asara ŋga kumbawala. ²³ Ma Əntaŋfə ət̄ə d̄ii nyi ka naakii, ət̄ə cii kya paslə t̄ə ci əsə, kə sləkee ci ka malaa'ikaakii aabiiki ŋga mbəd̄ə davəd̄ə. ²⁴ Əŋki ci ka nyi: 'Bulusə, ga ha ŋgwələ, tyasə ka kəŋaanə nə hə akəŋwacii maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma. Wiit̄sə kə luuvə Əntaŋfə ka hə, ka luupaanə nə ci patənə ŋga guvii-wiinyinaaku, ka mbəd̄ənə nə tii.' ²⁵ Acii ha'ə, ŋguyirənə, goona buurə uushi'inə! Acii kə vii nyi goon̄ga ka Əntaŋfə, ka danə nə ci ndilə ndilə makə sət̄ə bii ci ka nyi. ²⁶ Amma ka kərənə nə məd̄ə taamə aagyanə əndə'i hanyinə ət̄ə ahada ma'inə.”

²⁷ Ma ka vəd̄ə ŋga pu'u aji ənfwad̄ənə, ina dzə də dzənə agyanə uunəvə ŋga Madityaraniya,* ət̄sə ahada vəda. Ma fatə əŋji gwazə kumbawalə ashitii, kəd̄əhə nə tii ka mbu'unə aanə əndə'i hanyinə. ²⁸ Wata t̄əya təkət̄ə kurəŋənə ŋga ma'inə. Ma t̄əya fa, ma'ə miita makkə pu'unə aji məd̄əfə. Ina dzə aakəŋwa gi'u, t̄əya ənə ka təkənə. Ma t̄əya fa, wata miita pupusərə aji tighəsə mbədaanə. ²⁹ Kə ŋgwələgi tii acii geena ndərəənə aagyanə faariinə. Wata t̄əya jimagerə də tibisənyinə ŋga tiŋgərə də kumbawalə ənfwad̄ə daba'əkii. T̄əya ka nə də

27:24 27.24 9.15. **27:26** 27.26 28.1. * **27:27** 27.27 Ma də uura Gər̄ika, Adəriya.

ņgeerənə oo'i, ka pukənə nə ha. ³⁰ Nğa'ə ka ənji gwazə kumbawalə nə jiməgərənə satii. Wata təya dfa makə jiməgərə də hara tibisə nğa tinğərəginə akəņwacii kumbawala. Asee, uundzə kumbawalə jiməgərəgi tii. ³¹ Makə nee Bulusə ha'ə, ca ba ka gawə nğa soojiinə da soojiinə, "Madfa mandzaamə ənjitsə asəkə kumbawala, pooshi unə ka mbədfənə." ³² Wata soojiinə a lagi zə'u nğa uundzə kumbawala, ca palə.

³³ Ma ətsə ha kədəhə ka pukənə, Bulusə a ba ka tii patə kaa təya zəmə. Əņki ci, "Baanə pu'u aji ənfwadə ənshinə cuuna gəra yadə zəmənə. ³⁴ Acii ha'ə agi kədiinə nə nyi acii unə koona zəmə ka ndaņə ndaņənə goonə, makə dfi ci taa mavurahinə, pooshi na upaa tuunə." ³⁵ Makə bagi ci ha'ə, ca nğərə buroodi, ca dfa yawa ka əntaņfə akəņwaciitii patə, ca baatsəpaa, ca nğərə, ca adə. ³⁶ Wata patənati, təya ənya də ma'yanə, tii maa, təya adə zəma. ³⁷ Gya'ə bəra'i da mədfəfə pu'unə aji kuwa niinə asəkə kumbawaləkii. ³⁸ Makə agi tii, əburə tii, təya əjigərə aləkamaara aagi ma'inə kaa təya galee ka zəzəkəənə nğa kumbawaləkii.

Tsəərəginə nğa kumbawala

³⁹ Pukənə nğa ha, mashiimə ənji gwazə kumbawalə hatə dfi inə davə, amma təya nee ka hatə dfi mədfə daama davə, da i mandzənə əsə, təya dfa hiima nğa mbu'unə aa dəvə, maa jamə. ⁴⁰ Wata təya laalagi zə'u nğa

tingərə də tibisənyinə, təya kaalagərə tibisəkii aagi uunəva, təya pərəpaa zə'u nga aanə də ənfwə nga gwazəginə, təya madfee ka kəjeerənə aadəgyə kumbawalə kaa mədfə a kərə tə ci aanə hanyinə. ⁴¹ Amma, makə mbu'iinə ka hatə dii məgunwiinə nga ma'inə, wata kənwaciinə nga kumbawalə a ikugərə aagi mandzənə, pooshi kumbawalə ənyi ka gugudənə ma'ə. Ba'akii a 'watəgi biyinə acii məjuvinə nga ma'inə.

⁴² Kə mwayi soojiinə bəələginə tə ənji furəshina, acii mbu'u ka dəgəginə nə hara ənji lalavwa, təya huyipaa satii. ⁴³ Amma, makə nga'ə ka gawə nga soojiinə nə luupaanə tə Bulusə, kə tənəpaa ci tə tii ka dfa aniyatii. Ca ba: taa wu mbee ka lalavwa, wa ca lalavugi aa tanəgi zəku'i. ⁴⁴ Ma mbədfaanənəkii, də parələwa tyanə tii. Hara ənji əsə, də mabii ənfuyiginə nga kumbawalə tyanə tii. Də ha'ə taanəgiinə patə aa tanəgi jamə.

28

Bulusə anə hanyinə nga Maləta

¹ Daba'ə mbərədfənə geenə ngahə bii ənji keenə oo'i, anə hanyinə nga Maləta niinə ətə ahada ma'inə. ² Kə liwə ənjitə anə hanyinəkii tiinə də moodasəka, təya hənətə keenə gunə, acii agi ndzəmənə nə vənə saa'ikii, tə'i əra əsə. ³ Wata Bulusə a kwaasha uushiginə, ca pukəgərə aagi gunə. Iza'unə nga gunəkii a lyakagi rəhunə, rəhunəkii a iidəgi tə ci, ca ənəgi təbuŋə aciikii. ⁴ Makə nee ənji hanyinəkii

ma'ə rəhuutə təbuŋə aciikii, əŋki tii ahadatii, “Ma əndətsa, maβəələhiinə nə ci. Taa ŋgahi kə mbərə'i ci agi uunəva, dəŋə əndzə'i ma'ə hakya ka nə'unə tə ci. Ka əntənə nə ci.” ⁵ Amma, wata Bulusə a məcigərə rəhuutə aagi gunə, pooshi dii tə ci. ⁶ Təya gərə aslənə ŋga hakii, taa ca kulagi aa pa, ca əntəgi. Amma, makə gərii tii, maneemə tii ka sətə dii tə Bulusə, təya ənə ka zhi'eenə, əŋki tii, “Ma əndətsa, sə ŋga paslənə nə ci.”

⁷ Ma gatə kədəhə, tə'i əndə'i babara ətə dii ləmə ŋga slandakii Pubəliyusə, waatoo ci nə gawə ŋga hanyiita. Kə liwə ci tiinə də moodasəka. Ha'ə baanə makkə niinə gakii. ⁸ Asee, ma dii Pubəliyusə, pərəβə nə ci ka βərəhənə. Shishinəkii da tanə ca dfa tə ci. Wata Bulusə a dzə aabiikii, ca dfa ka ci də'wa, ca banee ka ciinəkii agyanəkii, ca mbədfəpaa də ci. ⁹ Makə dii ha'ə, əŋji bwanea ŋga hanyinəkii patə, təya shiishi aabii Bulusə, ca mbədfəpaa də tii əsə. ¹⁰ Təya vii keenə uushi'inə laŋə. Ma ətsə keena madə də kumbawalə əsə, təya dzatəgi keenə də sətə ciina moo patə.

Mbu'unə ŋga Bulusə aa Rooma

¹¹ Kə dii inə ləgidə makkə davə taabu'u ma'iinə, ina palə də kumbawala. Ma kumbawaləkii, tə'i foota ŋga huyirənə ndzəkəŋushi'inə ashikii. Də Aləkəsandəriya shi kumbawaləkii, anə hanyinə ŋga Maləta əsə kya ci vyanə. ¹² Ina mbu'u aasəkə vəranə ŋga Sirakusə, ina baanə makkə davə. ¹³ Ina madə də kumbawalə davə, ina zə'utə, ina mbu'u aa

Rigiya. Pukətə hakii, mədfə a diga da hwarəma, ca dala kumbawalə, ina mbu'u aa Putiyali ka bəra'inə nga uusəra. ¹⁴ Ma dava, kə lapaa inə ənji nə'unə, təya kədii tiinə keena banee mədfəfə da tii. Də ha'ə makə ətsa mbu'iinə kədəhə da Rooma. ¹⁵ Makə fii ənji nə'unə davə habara geenə, wata təya shi ka lanə tiinə aa luuma Apiya. Hara ənji əsə, təya dzə ka hatə ci ənjə a 'wa “Ha nga jipanə nga makkə”, kaa təya gunə deenə. Makə nee Bulusə ka tii, ca kuyirii tə Əntanʃfə, ədzəməkii əsə, kə cakə də ngeerənə.

¹⁶ Makə mbu'iinə aa Rooma, ənjə a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca dzə ka ndzaanə saakii da sooja ətə ca nəhə tə ci.

Waazanə nga Bulusə də Rooma

¹⁷ Ma daba'ə baanə geenə makkə davə, Bulusə a 'waa'wa tə *gayinə nga Yahudiinə də Rooma. Makə libə tii, əŋki ci ka tii, “Ndzəkəŋushi'ina, taa ŋgahi madamə nyi taa mi ka ənji gaamə, mabwaseemə nyi ka alə'aada nga dzədzəshi'inaamə əsə, amma kə kəshi Yahudiinə nga Urusaliima tə nyi, təya vii tə nyi aacii ənji Rooma. ¹⁸ Makə tsaamətə ənji Rooma wabənaaki, təya moo kapaanə tə nyi, acii madamə nyi 'waslyakəənə bahə bələnə tə nyi. ¹⁹ Amma, makə maluuvəmə Yahudiinə kapaanə tə nyi, ci bii nyi, tyasə see a kira ənji gəŋwanaaki aakəŋwacii maduunə ŋwanwə nga ha də Rooma, kaa ca lagi ka nyi gəŋwanə. Kə d̄ii nyi ha'ə, taa ŋgahi mamoomə nyi wulanə

tə ənjaaki. ²⁰ Aciikii 'wii nyi tuunə kaa nya wabə doonə. Ma đii nyi ma'anəkii ənshinə də mahyakahyaka'əna, putə nga kanətə kii ənji Isərayiila patə oo'i, ka shinə nə *Matadəkii nga Əntanfø.”

²¹ Wata əŋki tii ka ci, “Ma'upaamiinə ləkaləkətə danə hanyinə nga Yahudiya agyanəku. Pooshi əsə agi ndzəkəŋushi'inə sha kira habaraaku taa ba bwaya wabənə agyanəku.

²² Amma kə mwayi inə ina fa da maku taa mi nə hiimaaku; acii kə shii inə, agi bərapaa nə ənji kurəgətsə đii hə agikii taa dama patə.”

²³ Wata təya la ka ci uusəra kaa ca ənə ka wabənə ka tii. Makə mbu'ya uusərakii, təya ənə ka dzatə də nə lanə aabiikii əsə. Bulusə a wabə ka tii agyanə ŋwanuunə nga Əntanfø, ndzanənə tsədfakə ha'ə mbu'i kədəwanə. Ca đa gazhi'waanə nga zhi'wa də ədzəmətii də dzəgunə ka tii habara nga Yeesu, makə sətə đii manaahəkii asəkə bariya nga Muusa da asəkə ləkaləkətənyinə nga anabiinə. ²⁴ Ma

hara ənji ahadatii, kə luuvə tii wabənəkii, hara ənji əsə, maluuvəmə tii. ²⁵ Təya təkəgi də mabizhinə. Amma daga tii ma'ə matəkəgimə zəku'i, kə pa'apaa Bulusə wabənaakii, əŋki ci, “Asee, gooŋga wabi Malaaba Ma'yanə ka dzədzəshi'inuunə da ma anabi Isaaya ²⁶ ətə bii ca:

‘Duu aabii ənjitsa, ha ba ka tii:

Ka fanə nuunə anəkii anəkii,

28:19 28.19 25.11. **28:22** 28.22 9.2. **28:23** 28.23 1.3; 8.12; 19.8; 28.31; Luka 17.21. **28:26** 28.26-27 Isaa. 6.9-10.

amma pooshi unə ka paaratəginə shaŋə.
 Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
 amma pooshi unə ka neenə shaŋə.

²⁷ Acii ma ədzəmə ŋga ənjitsa, mapa'əkii,
 liminətii əsə, manjiikəkii,
 təya dzaa'agi ginətii.
 Maci madamə tii ha'ə,
 kada kə nee tii də ginətii,
 təya fatə də liminətii,
 təya paaratəgi də ədzəmətii,
 təya zhi'wagi aabiiki əsə,
 nya mbədfəpaa də tii.' ”

²⁸ Bulusə a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Makə
 ha'ə dīi əna, shiimə oo'i, ma əndzə'i, ka hara
 slikərənə sləkee Əntaŋfə ka wabənə ŋga luu-
 paanaakii. Ma tii, ka fanə nə tii!” [²⁹ Makə
 uugi ci bagi wabəətsa, Yahudiinə a madə, təya
 palə, təya dzə də da mabizhinə ahadatii.]

³⁰ Fəzə bəra'i ndzaa Bulusə davə, ca dzə də ki'i
 kwaba ŋga yitə dīi ci asəkəkii. Kə liwə ci patənə
 ŋga ənjitə shi aabiikii. ³¹ Ca dzə də waazanə
 agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə yadə ŋgwalənə
 da dzəgunənə ka ənji agyanə Slandanə Yeesu
 Matadəkii ŋga Əntaŋfə, matəŋapaamə ənji tə ci
 əsə.

Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə
Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə New Testament
copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1